

आर्थिक वर्ष २०६२/६३
को
मौद्रिक नीति

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं
नेपाल

२०६२

गभर्नर श्री विजय नाथ भट्टराईले
२०६२ साल श्रावण ७ गते
सार्वजनिक जानकारीका लागि
प्रस्तुत गर्नु भएको

आर्थिक वर्ष २०६२।६३
को
मौद्रिक नीति

नेपाल राष्ट्र बैंक
केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं
नेपाल

विषय सूची

विवरण	पृष्ठ
आर्थिक तथा मौद्रिक स्थितिको संक्षिप्त समीक्षा	१
आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीतिको स्वरुप	५
मौद्रिक नीतिको रुझान	५
मौद्रिक नीतिको उद्देश्य	८
मौद्रिक नीतिको रणनीतिक लक्ष्य/ मौद्रिक योगाङ्कहरूको प्रक्षेपण	९
मौद्रिक नीतिको संचालन लक्ष्य र संचालन कार्यविधि	११
मौद्रिक नीतिको उपकरणहरूमा समायोजन तथा सुधार	१२
ग्रामीण कर्जा	१८
आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा अपनाइने वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमहरू	२१
विदेशी विनिमय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	२७
अन्त्यमा	३१
अनुसूची १: आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को समष्टिगत आर्थिक तथा मौद्रिक स्थिति	३३
अनुसूची २: आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिको समीक्षा	४६
अनुसूची ३: आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएका नीतिगत व्यवस्थाहरूको वार्षिक प्रगति तालिका	६०
अनुसूची ४: मौद्रिक सर्भेक्षणको प्रक्षेपण	७१
अनुसूची ५: परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी गरी भारतबाट आयात गर्न पाइने सामानहरूको सूची	७२
तालिका सूची	

आर्थिक वर्ष २०६२।६३ को मौद्रिक नीति

आर्थिक तथा मौद्रिक स्थितिको संक्षिप्त समीक्षा

१. आर्थिक वर्ष २०६२।६३ दशौं योजनाको चौथो वर्ष हो। दशौं योजना अवधिमा औसत आर्थिक वृद्धिदर सामान्य ४.३ प्रतिशतदेखि अपेक्षित ६.२ प्रतिशत हासिल गर्ने लक्ष्य राखिएको भएतापनि योजनाको प्रथम तीन वर्षको अवधिमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादक मूल्यमा) औसत ३.१ प्रतिशतले मात्र वृद्धि भएको छ। यस अवधिमा लागत मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको औसत वृद्धिदर २.७ प्रतिशत मात्र रहेको छ। दशौं योजनामा परिलक्षित सामान्य आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न बाँकी दुई आर्थिक वर्षहरूमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादक मूल्यमा) औसत ६ प्रतिशतको दरले बढ्नु पर्ने हुन्छ। दशौं योजनामा अपेक्षित आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न बाँकी दुई आर्थिक वर्षहरूमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन औसत दुई अंक (१०.८ प्रतिशत) ले बढ्नु पर्ने हुन्छ।
२. आर्थिक वृद्धिदर दशौं योजनामा परिलक्षित भन्दा न्यून मात्र रहेन, आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा अघिल्लो वर्षहरूको तुलनामा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर घट्ने प्रवृत्ति देखापऱ्यो। मौसम अपेक्षित रूपमा अनुकूल नरहेकोले कृषि उत्पादन वृद्धि सन्तोषजनक नरहनुका साथै गैर-कृषि उत्पादन वृद्धिदरमा उल्लेख्य कमी आएकोले समग्र उत्पादन वृद्धिदरमा घट्ने प्रवृत्ति देखापरेको हो। उदाहरणको लागि आर्थिक वर्ष २०५९।६० मा ३.५ प्रतिशतले बढेको गैर-कृषि उत्पादन आर्थिक वर्ष २०६०।६१ र २०६१।६२ मा वृद्धि दर घट्दै गई क्रमशः २.९ प्रतिशत र १.६ प्रतिशत रह्यो।
३. यसरी न्यून आर्थिक वृद्धिदर रहनुका विविध कारणहरूमध्ये मुलुकमा विद्यमान असहज परिस्थितिको अवस्था प्रमुख रहेको छ। यसबाट श्री ५ को सरकारको विकास खर्च नराम्रोसँग प्रभावित हुन पुगेको छ। परिणामस्वरूप विगतमा उच्च दरले वृद्धि हुने गरेको निर्माण उपक्षेत्रको मूल्य अभिवृद्धि (Value added) केही वर्ष यता सीमान्त रूपले मात्र वृद्धि हुँदै आएकोमा आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा सोको वृद्धि २.४ प्रतिशतले ऋणात्मक हुन पुग्यो।
४. आन्तरिक तथा वाह्य कारणहरूले गर्दा नेपाली वस्तु तथा सेवा निर्यातको स्थिति सन्तोषजनक रहन सकेको छैन। आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा

२ मौद्रिक नीति २०६२/६३

निर्यातको वृद्धिदर तुलनात्मक हिसावले न्यून रहन गयो। तेश्रो मुलुकतर्फको निर्यातमा उल्लेख्य कमी आएकोले निर्यातको वृद्धिदर न्यून रहेको हो। तेश्रो मुलुकतर्फको निर्यातजन्य वस्तुहरूमध्ये ऊनी गलैचाको निर्यात वृद्धि आर्थिक वर्षको पहिलो ११ महिनामा ०.३ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेको छ भने तयारी पोशाकको निर्यातमा उल्लेख्य कमी आएको छ।

५. पर्यटन क्षेत्रको स्थिति पनि राम्रो रहन सकेको छैन। आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा पर्यटन लगायत सेवा क्षेत्रको खुद विदेशी मुद्रा आप्रवाहमा उल्लेख्य ह्रास आएको छ। वस्तु तथा सेवा निर्यातको स्थिति राम्रो नरहेतापनि रेमिट्यान्स आप्रवाह अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रूपमा देखापरेको छ। अहिलेको असहज स्थितिमा अर्थतन्त्रको आन्तरिक तथा वाह्य सन्तुलन कायम गर्न रेमिट्यान्स आप्रवाहले प्रमुख भूमिका खेलेको छ।
६. समग्रमा, वाह्य क्षेत्रको दिगो विकासको लागि वस्तु तथा सेवा निर्यातमा सुधार आउन आवश्यक देखिएको छ। तर, आयात र खासगरी निर्यातजन्य वस्तुहरूको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थ तथा Intermediate Goods को आयातमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा उल्लेख्य ह्रास आएकोले नेपाली निर्यात निकट भविष्यसम्म राम्रो रहन सक्ने संकेत देखिदैन।
७. नेपालले वि.सं. २०६१ वैशाख ११ मा विश्व व्यापार संगठनको सदस्यता प्राप्त गरिसकेको छ। नेपाल एक सानो र खुला अर्थतन्त्र भएकोले विश्व व्यापार संगठनको सदस्यता प्राप्त गरी विश्व समुदायसँग आवद्ध हुनु राम्रो हो। तर, मल्टिफाइवर एग्रीमेण्टको खारेजी पश्चात् तथा विश्व व्यापार संगठनको प्रावधान अनुसार सन् २००५ जनवरी १ देखि तयारी पोशाकको आयातमा रहेको कोटा प्रणालीको अन्त्यले गर्दा नेपाली तयारी पोशाकको निर्यातमा प्रतिकूल असर परेको छ। यसका साथै, नेपाल जस्तो मुलुकको खुला अर्थतन्त्र सबल हुनका लागि वस्तु तथा सेवाको उत्पादन तथा निर्यात प्रतिस्पर्धी हुन जरुरी हुन्छ। स्वदेशी वस्तु तथा सेवाको उत्पादन तथा निर्यात प्रतिस्पर्धी बनाउने दिगो उपाय भनेको उत्पादकत्व वृद्धि नै हो। संरचनागत सुधार, श्रम लगायत कानूनी सुधार, संस्थागत सुधार, उत्पादन तथा वितरणमा सुधार, प्रविधिमा सुधार र भौतिक पूर्वाधारको विकासले स्वदेशी वस्तु तथा सेवा उत्पादनको उत्पादकत्व अभिवृद्धिमा सघाउ पुऱ्याउँदछ।
८. मौद्रिक नीति मार्फत स्वदेशी वस्तु तथा सेवाको निर्यात तथा उत्पादकत्व सोभै बढाउन सकिदैन। तथापि अल्पकालका लागि भने स्वदेशी वस्तु

तथा सेवा निर्यातको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउन केही हदसम्म मौद्रिक नीतिको भूमिका रहन्छ। यस क्रममा विगतमा मौद्रिक नीति मार्फत निर्यातकर्ताहरूलाई विदेशी मुद्रा र स्वदेशी मुद्रामा सुविधायुक्त निर्यात पुनरकर्जाको व्यवस्था र रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा समेतको व्यवस्था गरिएको थियो। त्यसैगरी, मौद्रिक नीति मार्फत स्वदेशी वस्तु तथा सेवाको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउने एउटा उपाय यथार्थ विनिमय दरलाई उपयुक्त स्तरमा कायम राख्न सक्नु हो। यसका लागि मौद्रिक सन्तुलन कायम राख्नु पर्ने हुन्छ। तर, मौद्रिक सन्तुलन कायम गर्ने प्रक्रियामा वस्तुको मूल्य अर्थात् मुद्रास्फीतिलाई मात्र केन्द्र विन्दुमा राख्दा वाह्य र वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व बिग्रिन सक्छ। सन् १९९० को दशकमा वित्तीय संकट व्यहोरेका मुलुकहरूमा मूल्य स्थिरता कायम थियो। तर ती मुलुकहरूले सम्पत्तिको मूल्य (asset price) मा ध्यान दिएका थिएनन्। विदेशी विनिमय, घरजग्गा मूल्य र शेयर मूल्य आधारभूत मूल्य भन्दा फरक रहेमा अर्थतन्त्रको वाह्य क्षेत्र तथा वित्तीय क्षेत्रमा संकट आउन सक्ने भएकाले यस्ता मूल्य पनि यथार्थपरक रहनु पर्ने र प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष मौद्रिक उपायबाट यी मूल्यहरूलाई पनि प्रभाव पार्न सक्ने संयन्त्र विकास गर्नु जरुरी हुन्छ।

९. वाह्य क्षेत्रको प्रत्यक्ष प्रभाव स्वदेशी उद्योग तथा व्यवसायमा पनि स्वतः पर्दछ। वाह्य क्षेत्र लगायत विविध कारणहरूले गर्दा नेपाली उद्योग तथा व्यवसायको स्थिति राम्रो रहन सकेको छैन। स्वदेशी उद्योग तथा व्यवसायमा देखिएको संकटको प्रभाव नेपाली बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रमा पर्दै आएको छ। विगत दुई दशकयता अवलम्बन गरिएको उदारीकरण नीतिको परिणामस्वरूप वित्तीय क्षेत्रको विकास र विस्तारमा उल्लेखनीय उपलब्धि हासिल भएको छ। तथापि वित्तीय क्षेत्रको महत्वपूर्ण अंग बैंकिङ्ग क्षेत्रको गुणात्मक विकासमा भने आवश्यक सुधार हुन सकेको छैन। केहि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको वित्तीय स्वास्थ्य रुग्ण हुँदै गएको छ भने वित्तीय अनुशासनमा पनि ह्रास देखिएको छ। वित्तीय मध्यस्थताको कार्य, कुशलता तथा दक्षतापूर्वक सम्पन्न हुन सकेको छैन। फलस्वरूप, सर्वसाधारणले वित्तीय क्षेत्रबाट अपेक्षित लाभ पाउन नसकेको अवस्था विद्यमान रहेको छ। यही सन्दर्भमा नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको व्यवस्थापन करारमा दिइए पछि यी दुई बैंकहरूको वित्तीय स्वास्थ्यमा ह्रास आउने क्रम रोकिएको छ। यस क्रममा यी दुई बैंकहरूले केही संचालन मुनाफा पनि आर्जन गरेका छन्। तैपनि वित्तीय क्षेत्रको अवस्था पूर्ण रूपमा सन्तोषजनक रहेको मान्न सकिने स्थिति भने अबै

आइसकेको छैन। दीर्घकालको लागि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका वित्तीय मापदण्डहरूको पालना, वित्तीय क्षेत्रको प्रभावकारी नियमन तथा सुपरिवेक्षण, संस्थागत सुशासन, वित्तीय क्षेत्र सम्बन्धी कानूनी सुधार र वित्तीय पारदर्शितालाई यस बैंकले वित्तीय क्षेत्र स्थायित्वका आधारस्तम्भका रूपमा लिएको छ। यसका साथै, सरकारी संलग्नता रहेका केही बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा ऋण असूली कार्य जटिल रहेको सन्दर्भमा यस समस्यालाई प्रभावकारी ढंगबाट निरोपण गर्न राज्यका सम्पूर्ण अंगहरूको सक्रिय सहयोग तथा समर्थन रहन आवश्यक देखिएको छ।

१०. वित्तीय क्षेत्र कार्यकुशलताको प्रमुख सूचक वित्तीय मध्यस्थता लागत (financial intermediation cost) हो। वित्तीय संस्थाहरूले निक्षेपमा दिने व्याजदर र कर्जामा लिने व्याजदर बीचको अन्तरलाई वित्तीय मध्यस्थता लागतको रूपमा लिइन्छ। नेपालमा गैर-आर्थिक कारणहरूले गर्दा यस्तो व्याजदर अन्तर उच्च रहन गएको छ। लामो समय सम्म व्याजदर फरक उच्च रहेमा अर्थतन्त्रको वित्तीय मध्यस्थता कमजोर हुन सक्छ। यही तथ्यलाई हृदयङ्गम गरेर विगत केही वर्ष यता वित्तीय क्षेत्र सुधार अन्तर्गत प्राथमिकता क्षेत्र कर्जा अनुपात क्रमशः घटाउने, अनिवार्य नगद मौज्जातको अनुपात कटौती गर्ने, बैंक दर घटाउने, सुविधायुक्त पुनरकर्जाको व्यवस्था र खुला बजार कारोबार जस्ता मौद्रिक उपायहरू अवलम्बन गरिदै आइएको छ। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले निर्धारण गर्ने व्याजदर राष्ट्र बैंकले नतोकिकन सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू आफैले निर्धारण गर्ने पद्धतिको सुरुवात भएको पनि भण्डै दुई दशक भइसकेको छ। यस सम्बन्धमा अप्रत्यक्ष रूपले केही नियन्त्रण गर्ने उद्देश्यले निक्षेप र कर्जा दरको फरक तोकिएको सीमाभित्र रहनु पर्ने व्यवस्था गरिएकोमा विगत केही वर्षदेखि त्यो पनि हटाइसकिएको व्यहोरा सबैलाई विदितै छ। यस परिप्रेक्ष्यमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले लिने र दिने व्याजदरको तह र व्याजदरको अन्तर (Spread) लाई राष्ट्र बैंकले प्रभाव पार्ने भनेको मौद्रिक नीतिका विभिन्न उपकरणहरू मार्फत नै हो। यस सम्बन्धमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको व्याजदर अन्तर वाञ्छित मात्रामा राख्न आवश्यक मौद्रिक कदमहरू चाल्न राष्ट्र बैंक सजग छ र आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा पनि राष्ट्र बैंकले यसको लागि आवश्यक कदमहरू चाल्दै जानेछ। यसबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको व्याजदरको अन्तर अवाञ्छनीय रूपले वृद्धि भई अर्थ व्यवस्थाले अनावश्यक रूपमा थप बोझ बोक्नु पर्ने स्थिति सिर्जना हुँदैन भन्ने अपेक्षा राष्ट्र बैंकले राखेको छ।

११. विगत केही वर्षयता नेपालमा मुद्रास्फीतिदर न्यून रहेतापनि हाल आएर मूल्य स्तरमा चाप बढ्न थालेको छ। मूल्यमा चाप पर्नुका प्रमुख कारकका रूपमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा आएको उल्लेख्य वृद्धि, केहि समय अगाडिसम्म निर्माणजन्य वस्तुहरुको अन्तर्राष्ट्रिय मूल्य वृद्धि र स्वदेशी मूल्य अभिवृद्धि गरेको दरमा गरिएको वृद्धि रहेका छन्। समग्र आर्थिक स्थायित्वका लागि मौद्रिक स्थायित्व कायम राख्ने कार्य मौद्रिक नीतिको चुनौतीको रूपमा रहेको छ।

आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीतिको स्वरूप

मौद्रिक नीतिको रूझान

१२. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीति तर्जुमा गर्दा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को आर्थिक तथा मौद्रिक स्थिति, वित्तीय क्षेत्रको स्थिति, क्रमिक रूपमा वाह्य क्षेत्र खुला गर्नु पर्ने आवश्यकता र आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा स्वदेशी अर्थतन्त्र र वाह्य अर्थतन्त्रमा हुनसक्ने परिवर्तनलाई आधारको रूपमा लिइएको छ। नेपाली रुपैयाँ (ने.रु.) को भारतीय रुपैयाँ (भा.रु.) सँगको स्थिर विनिमय दर प्रणालीलाई विगतमाभै मौद्रिक अंकुश (nominal anchor) को रूपमा लिइएको छ।

१३. मौद्रिक नीतिको प्रभावकारिता बढाउने आधारस्तम्भहरुमध्ये मौद्रिक व्यवस्थापनका सम्बन्धमा भए गरेका काम कारवाहीको पारदर्शिता प्रमुख रहने गरेको छ। नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ लागू भइसकेपछि सो ऐनको दफा ९४ अनुसार यस बैंकले अघिल्लो वर्ष अवलम्बन गरेको मौद्रिक नीतिको सिंहावलोकन र अर्को वर्ष अवलम्बन गर्ने मौद्रिक नीतिको औचित्य सहितको मौद्रिक नीति सम्बन्धी प्रतिवेदन प्रत्येक आर्थिक वर्षको आरम्भमा सार्वजनिक जानकारीको लागि प्रकाशन गर्दै आएको छ। यस क्रममा यो चौथो प्रतिवेदन हो। मौद्रिक नीति संचालनका विविध पक्षहरुलाई पारदर्शी ढंगले सार्वजनिक गर्नका लागि वार्षिक मौद्रिक नीतिको साथै मौद्रिक नीतिको अर्धवार्षिक समीक्षा पनि प्रकाशन गर्ने गरिएको छ। यी दुवै प्रतिवेदनहरुमा मौद्रिक नीतिको कार्यान्वयन स्थिति, राष्ट्रको ढुकुटीको रूपमा रहेको विदेशी विनिमय संचितिको व्यवस्थापनका सम्बन्धमा भए गरेका काम कारवाही, वाह्य क्षेत्र सुधार र वित्तीय क्षेत्र नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका सम्बन्धमा भए गरेका काम कारवाहीहरुलाई समेट्ने गरिएको छ। प्रस्तुत मौद्रिक नीतिको रूझान (Stance) पनि मौद्रिक नीतिका यिनै उद्देश्यहरुको अवस्था र यी क्षेत्रहरुको स्थितिको आधारमा तय गरिएको छ।

६ मौद्रिक नीति २०६२/६३

१४. नेपालमा मौद्रिक नीतिको उद्देश्य एकल नरही बहुल (multiple) रहेकोले मौद्रिक नीतिको रुझान निक्यौल गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ। विगतमा मौद्रिक नीति तर्जुमा गर्दा मूल्यमा चाप परेको अवस्था थिएन। तर, गत वर्षको शुरुवातदेखि नै अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य बढेको कारण नेपालमा पनि पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य बढेको, खाना पकाउने ग्यासको आयात तथा बिक्री वितरण निजी क्षेत्रलाई दिने श्री ५ को सरकारको निर्णय पश्चात् सोको मूल्य बढेको र श्री ५ को सरकारले २०६१ पौषपछि मूल्य अभिवृद्धि गरेको दरलाई १० प्रतिशतबाट बढाई १३ प्रतिशत पुर्याएको कारण यो वर्ष मूल्यमा चाप पर्ने स्थिति देखिएको छ। तसर्थ, एकातर्फ मूल्यलाई वाञ्छित सीमाभित्र राख्न मौद्रिक नीति केही कठोर हुनुपर्ने देखिएको छ भने अर्कोतर्फ मूल्यमा चाप पर्नुको मुख्य कारण समष्टिगत मागको चाप नभई समष्टिगत आपूर्ति व्यवस्थामा गरिएका नीतिगत परिवर्तन भएकोले मौद्रिक नीतिको रुझान कडा अख्तियार गर्दा राष्ट्रिय उत्पादनमा थप प्रतिकूल असर पर्न सक्ने खतरा विद्यमान रहन्छ।
१५. मुलुकको वाह्य क्षेत्रमा स्थायित्व कायम भएपनि चुनौतीहरू भने नभएका होइनन्। मुलुकको विद्यमान आन्तरिक द्वन्द्व, पूर्वाधार विकास तथा संस्थागत सुधार कार्य अपेक्षित रूपमा अगाडि बढ्न नसकेको र विश्व व्यापार संगठनको प्रावधान अनुसार तयारी पोशाकमा रहँदै आएको कोटा प्रणालीको खारेजीका कारण नेपाली वस्तु तथा सेवा निर्यातको स्थिति पनि सन्तोषजनक रहन सकेको छैन। यो स्थितिको कारण वाह्य क्षेत्र स्थायित्वमा पर्न सक्ने खतरालाई निराकरण गर्न मौद्रिक नीतिले निर्यात प्रवर्द्धनमा सहयोगी भूमिका खेल्नु वाञ्छनीय देखिन्छ। मुलुकको आयात घट्ने क्रममा रहेकोले शोधनान्तर स्थितिमा पर्न सक्ने नकारात्मक असर न्यून हुने भएतापनि निर्यातजन्य उद्योगले उपयोग गर्ने औद्योगिक कच्चापदार्थ तथा अन्य पूँजीगत सामानको आयातमा आउन थालेको ह्रासले निर्यातको अवस्था तत्काल सुधार नहुने सम्भावना छ। तर, मौद्रिक नीतिले मात्र यो समस्या निराकरण गर्न सकिदैन। यसको समाधानका लागि सरकारी वित्त तथा विदेशी विनिमय नीतिका अतिरिक्त उत्पादन तथा निर्यात-प्रक्रिया मार्फत् व्यहोर्नु पर्ने लागत (transaction cost) घटाउन अवलम्बन गर्नुपर्ने उपायहरूमा मौद्रिक नीतिले सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने अवस्था छ।
१६. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, उत्पादक मूल्यमा ३.४ प्रतिशतले बढेकोमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा २.५ प्रतिशतले मात्र बढेको अनुमान छ। यसले आर्थिक गतिविधिमा शिथिलता आएको देखाउँदछ।

विद्यमान आन्तरिक द्वन्द्व, शिथिल विश्व उत्पादन, पेट्रोलियम पदार्थको बढ्दो मूल्य, मूल्य अभिवृद्धि करको दरमा वृद्धि, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नै बढ्न थालेको व्याजदरका कारण आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा पनि आर्थिक वृद्धिदर जोखिममुक्त रहने देखिन्न। आर्थिक गतिविधिमा शिथिलता आएको र आर्थिक वृद्धिदर जोखिममा रहेको संवेदनशील स्थितिमा मौद्रिक नीतिको रूझान नरम हुनुपर्ने आवश्यकता पनि देखिन्छ।

१७. यहि तथ्यलाई दृष्टिगत गरी विगत केही वर्ष यता नेपाल राष्ट्र बैंकले लचिलो मौद्रिक नीति अख्तियार गर्दै आएको पनि हो। यस क्रममा अर्थतन्त्रमा कर्जाको उपलब्धता बढाउन अनिवार्य नगद अनुपात र बैंकदर तथा पुनरकर्जादरहरूमा कटौती र रुग्ण उद्योग पुनरकर्जाको व्यवस्था मार्फत कर्जाको लागत घटाउने प्रयास गरियो। यसबाट केही सफलता पनि मिलेको छ। नरम व्याजदर नीतिका कारण विगतको तुलनामा वाणिज्य बैंकहरूको कर्जाको व्याजदरमा कमी आएको छ, यद्यपि यो पर्याप्त छैन। वाणिज्य बैंकहरूको निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित कर्जा विस्तार भएको छ। बैंकहरूको अधिक तरलता (Excess liquidity) मा कमी आएको छ। फलस्वरूप, बैंकहरूको मुनाफा अभिवृद्धि भएको छ। आर्थिक वृद्धिदर जोखिममा रहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा मौद्रिक नीतिको विद्यमान नरम रूझानलाई कायम राख्नु पर्ने देखिन्छ।
१८. केही वर्षयता नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार बढ्दो मात्रामा भारत उन्मुख हुँदै आइरहेको छ। आर्थिक वर्ष २०५८।५९ मा नेपालको कुल व्यापारमा भारतसँगको व्यापारको अंश ५४.७ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा सो अंश बढेर ६५.८ प्रतिशत पुग्यो। विगतमा नेपालले पेट्रोलियम पदार्थ आयात गर्दा अमेरिकी डलरमा भुक्तानी गर्दथ्यो भने केही वर्ष यता भा.रु. मा भुक्तानी गर्नु परेको छ। त्यस्तैगरी, विदेश स्थित नेपाली कामदारहरूले पठाउने रेमिट्यान्स हुण्डी मार्फत भा.रु. मा आउने गर्दथ्यो भने नीतिगत र संस्थागत प्रयासको प्रतिफल स्वरूप परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा प्राप्त हुने क्रम बढेको छ। यी सबै कारणहरूले गर्दा विगत केही समय यता भा.रु. संचितिमा चाप पर्न थालेको छ। भा.रु. संचिति व्यवस्थापन गर्न र नेपाली उद्योगहरूको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउन अमेरिकी डलर भुक्तानी गरी भारतबाट आयात गरिने वस्तुहरूको संख्या बढाइएको छ (अनुसूची ५)। यसबाट भा.रु. संचिति व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्नुका अतिरिक्त औद्योगिक कच्चा पदार्थको आयात लागत पनि केही कम भएको छ।

१९. नेपालको तुलनामा भारतमा उच्च आर्थिक वृद्धिदर रहेकोले व्याजदरको स्तर पनि उच्च रहेको छ। अर्थतन्त्रको कार्यकुशलता फरक रहेको कारण दुई देशहरूबीच व्याजदर फरक रहनु स्वाभाविकै हो। तर, नेपाल जस्तो खुला अर्थतन्त्र भएको मुलुकको लागि भारतसँग ठूलो मात्रामा लामो समयसम्म व्याजदर फरक रहन दिनु उचित हुदैन (यद्यपि हाल नेपालको भारतसँगको ठूलो मात्रामा व्याजदर फरक रहेको छैन)। यसले पूँजी पलायनलाई प्रोत्साहन गरी भा.रु. संचिति व्यवस्थापन कार्यलाई जटिल बनाउँछ। यस परिदृष्यबाट हेर्दा विगतको जस्तो नरम व्याजदर नीति कायम गर्न गाह्रो छ। यो स्थितिले गर्दा मौद्रिक नीतिको रुभान कडा हुनु पर्ने देखिन्छ।
२०. माथि विश्लेषण गरिए अनुरूप आर्थिक क्रियाकलापको शिथिल स्थिति र वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व सुदृढ भइनसकेको अवस्थाले गर्दा एकातिर विद्यमान मौद्रिक नीतिको नरम रुभानलाई यथावत कायम राख्नु पर्ने देखिन्छ भने अर्कोतर्फ मूल्यमा चाप परेको स्थिति र वाह्य क्षेत्र स्थायित्व जोखिमपूर्ण रहेको अवस्थाका कारण मौद्रिक नीतिको कडा रुभान कायम गर्नु पर्ने देखिन्छ। मौद्रिक नीतिका उद्देश्यहरूको वर्तमान विरोधाभाषपूर्ण स्थिति (trade-off) लाई दृष्टिगत गरी यी उद्देश्यहरूबीच सन्तुलन (balance) ल्याउने हेतु आर्थिक वर्ष २०६२।६३ का लागि मौद्रिक नीतिको सजग रुभान (cautious monetary policy stance) कायम गरिएको छ। साथै, आर्थिक वर्ष २०६२।६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यसँग तादात्म्य हुनेगरी प्रस्तुत मौद्रिक नीति तर्जुमा गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष २०६२।६३ को मौद्रिक नीतिको उद्देश्य

२१. आर्थिक वर्ष २०६२।६३ को मौद्रिक नीतिको उद्देश्य मूल्य स्थिरता कायम गर्ने रहेको छ। पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य वृद्धि र आपूर्तिजन्य अवरोधहरू कायम रहने सम्भावनाका कारण मूल्यमा चाप पर्ने देखिएतापनि यो आर्थिक वर्षमा औसत मुद्रास्फीति दर करिब ५.० प्रतिशत कायम राख्ने लक्ष्य रहेको छ। यो स्तरको मुद्रास्फीतिदरले आर्थिक निर्णयहरूमा प्रतिकूल प्रभाव नपार्ने हुँदा आर्थिक क्षेत्रमा विचलन आउने देखिदैन।
२२. आर्थिक वर्ष २०६२।६३ को मौद्रिक नीतिको दोश्रो प्राथमिकता शोधनान्तरमा आवश्यक बचत कायम गर्ने रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०६२।६३ को अन्त्यमा शोधनान्तर बचत रु. ४ अर्ब ५० करोड रहने लक्ष्य छ। यो स्तरको बचतले समग्र विदेशी विनिमय संचितिमा थप अनुकूल असर पार्ने छ।

२३. भारतमा पनि यो आर्थिक वर्ष मुद्रास्फीति दर ५.० प्रतिशतदेखि ५.५ प्रतिशतसम्म रहने प्रक्षेपणको सन्दर्भमा नेपालको ५.० प्रतिशत प्रक्षेपित मुद्रास्फीतिले यथार्थ विनिमयदरलाई अधिमूल्यत हुन दिने छैन। त्यसैगरी, नेपाल र भारतबीचको व्याजदर फरकले पनि नेपालको वाह्य सन्तुलनमा केही भूमिका खेल्न सक्ने सन्दर्भमा मूल्यमा पर्न सक्ने चाप केही कम गर्न मद्दत पुऱ्याउन निक्षेपको व्याजदरलाई केही उच्च राख्ने मौद्रिक नीतिको उद्देश्य रहेको छ। आर्थिक गतिविधि शिथिल रहेको अवस्थामा कर्जाको व्याजदर नबढाई निक्षेपको व्याजदर केही उच्च गर्न सक्ने सम्भावनालाई मौद्रिक नीतिले समेट्नु पर्ने अवस्था छ।
२४. आर्थिक गतिविधिमा शिथिलता आउने क्रम यथावत रहेको पृष्ठभूमिमा प्राथमिक उद्देश्यमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी आर्थिक गतिविधिलाई सहज बनाउन मौद्रिक तथा कर्जा नीतिलाई सजगताका साथ संचालन गर्ने लक्ष्य पनि रहेको छ। निक्षेपदरको माध्यमबाट वित्तीय साधन परिचालनमा सहयोग पुऱ्याई उपलब्ध साधनको सानो अंश मात्र (१०.८ प्रतिशत) श्री ५ को सरकारतर्फ प्रवाह गर्ने र अधिकांश कर्जा निजी क्षेत्रलाई उपलब्ध गराई यो आर्थिक वर्षमा ४.०-४.५ प्रतिशत आर्थिक वृद्धिदर सहज बनाउने मौद्रिक नीतिको लक्ष्य रहेको छ।
२५. मौद्रिक नीतिको माध्यमबाट उच्च र दिगो आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने भनेको निजी क्षेत्रमार्फत नै हो। निजी क्षेत्रको विकासको लागि सबल तथा कुशल वित्तीय क्षेत्रको विकास हुनु आवश्यक छ। यही तथ्यलाई दृष्टिगत गरी केही वर्ष यता वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्व तथा यसको सुदृढीकरण मौद्रिक नीतिको उद्देश्य रहँदै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को मौद्रिक नीति वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्नेतर्फ पनि परिलक्षित गरिएको छ। यो उद्देश्य प्राप्तिका लागि विगतमा कायम रहेको पुनरकर्जा व्यवस्था र खुला बजार कारोबारलाई अभि प्रभावकारी ढंगले संचालन गरिने छ।

मौद्रिक नीतिको रणनीतिक लक्ष्य/मौद्रिक योगाङ्कहरूको प्रक्षेपण

२६. मौद्रिक नीतिको रणनीतिक आधारस्तम्भको रूपमा स्थिर विनिमयदर प्रणालीलाई यथावत कायम राखिएको छ। स्थिर विनिमय प्रणालीका कारण ने.रु. अधिमूल्यत (over valued) वा अनावश्यक अवमूल्यत (under valued) नहोस् भन्नाका लागि मूल्य नियन्त्रणलाई मौद्रिक नीतिले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा राखेको छ। नेपाली अर्थतन्त्रको संरचनामा खासै ठूलो परिवर्तन नआइसकेको, समष्टिगत आर्थिक नीतिहरू यथावत रहेको र

वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व सुदृढ भइनसकेको स्थितिमा वैकल्पिक मौद्रिक रणनीतिको रूपमा रहेको लक्षित मुद्रास्फीति (Inflation Targeting) प्रभावकारी र सान्दर्भिक नदेखिने भएकोले स्थिर विनिमयदर प्रणालीलाई मौद्रिक रणनीतिको रूपमा यथवात कायम गरिएको हो ।

२७. स्थिर विनिमयदर प्रणालीको खाकासँग सामञ्जस्य हुने गरी मौद्रिक योगाङ्कहरू (Monetary aggregates) को लक्ष्य तोकिएको छ । मौद्रिक योगाङ्कहरूमध्ये आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा १२.० प्रतिशतले बढेको विस्तृत मुद्रा प्रदाय आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा १३.० प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण गरिएको छ (अनुसूची ४) । आर्थिक वृद्धिदर अघिल्लो वर्षको तुलनामा केही उच्च रहने लक्ष्य रहेतापनि मूल्यमा थप चाप नपरोस् भन्ने अभिप्रायले विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदरलाई अघिल्लो वर्षको तुलनामा सीमान्त मात्राले मात्र माथि राखिएको हो । आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा ११.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको संकुचित मुद्रा प्रदाय आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा १२.० प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण गरिएको छ ।
२८. उपरोक्त दुई मौद्रिक योगाङ्कहरूमध्ये विस्तृत मुद्रा प्रदायलाई मौद्रिक सूचकको रूपमा लिइने छ । वाणिज्य बैंकहरूको निक्षेप संरचनामा परिवर्तन भई बचत निक्षेपको अनुपात बढ्दै गई कुल निक्षेपमा सोको उच्च भार रहेकोले विस्तृत मुद्रा प्रदायलाई मौद्रिक सूचकको रूपमा लिइने नीति अख्तियार गरिएको हो ।
२९. मागको आधारमा मुद्रा प्रदायको विश्लेषण गर्दा चालू आर्थिक वर्षको लागि मौद्रिक विस्तारमा संचित मुद्रा (reserve money) को भन्दा मुद्रा गुणक (money multiplier) को भूमिका प्रबल रहने अनुमान छ । वाणिज्य बैंकहरूको नगद व्यवस्थापनमा सुधार आएको, अनिवार्य नगद अनुपात न्यूनतम रहेको र खुला बजार कारोबार गतिशील रहेको आधारमा मुद्रा गुणक बढ्ने अनुमान गरिएको हो ।
३०. श्रोतको आधारमा मुद्रा प्रदायको विश्लेषण गर्दा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा रु. ६ अर्बले बढेको मौद्रिक क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्ति आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा रु. ४ अर्ब ५० करोडले मात्र बढ्ने प्रक्षेपण गरिएको छ । रेमिट्यान्स आप्रवाहमा केही वृद्धि हुने भएतापनि निर्यातमा ठूलो सुधार नआउने, विदेशी ऋण आप्रवाह न्यून रहने र आयात वृद्धि हुन सक्ने अनुमानका आधारमा खुद वैदेशिक सम्पत्ति अघिल्लो वर्षको तुलनामा केही कम दरले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको हो ।

३१. आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा १४.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको मौद्रिक क्षेत्रको कुल आन्तरिक कर्जा आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा १५.४ प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण गरिएको छ। मौद्रिक क्षेत्रको कुल आन्तरिक कर्जामध्ये श्री ५ को सरकारलाई जाने बैंक कर्जा अघिल्लो वर्ष रु. ३ अर्ब ५० करोडले बढेको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा रु. ४ अर्ब ८० करोडले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ। श्री ५ को सरकारको पूँजीगत खर्चमा ठूलो वृद्धि हुन नसक्ने अनुमानको आधारमा श्री ५ को सरकारले उपयोग गर्ने बैंक कर्जा अघिल्लो वर्षको तुलनामा सीमान्त मात्रामा वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको हो।
३२. अघिल्लो वर्ष १७.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित बैंक कर्जा आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा १८.० प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण छ। आयात कर्जा बढ्ने र निजी क्षेत्रमा संचालित पूर्वाधार तथा उपभोग कर्जा विस्तार हुने अनुमानको आधारमा आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित बैंक कर्जा बढ्ने प्रक्षेपण गरिएको हो।
३३. आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा १२.५ प्रतिशतले बढेको वाणिज्य बैंकहरूको आवधिक निक्षेप आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा १३.५ प्रतिशतले बढ्ने प्रक्षेपण छ। आर्थिक वृद्धिदरमा केही सुधार आउने र गैर बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप परिचालन बढ्ने अनुमानको आधारमा आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा वाणिज्य बैंकहरूको आवधिक निक्षेप अघिल्लो वर्षको तुलनामा सीमान्त दरले मात्र बढ्ने प्रक्षेपण गरिएको हो।

मौद्रिक नीतिको संचालन लक्ष्य र संचालन कार्यविधि

३४. कुशल मौद्रिक व्यवस्थापनको लागि मौद्रिक नीतिको संचालन लक्ष्यको छनौट महत्वपूर्ण हुन्छ। स्थिर विनिमयदर प्रणाली मौद्रिक अंकुशको रूपमा रहेको सन्दर्भमा मुद्रा तथा कर्जाको मूल्य (अर्थात् व्याजदर) लाई संचालन लक्ष्यको रूपमा लिनु असम्भाव्य (unfeasible) हुने भएकाले आर्थिक वर्ष २०६१।६२ देखि प्रयोगमा ल्याइएको वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलतालाई मौद्रिक नीतिको संचालन लक्ष्यको रूपमा कायमै राखिएको छ। मौद्रिक नीतिको लक्ष्यको रूपमा अधिक तरलता रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउँदा मौद्रिक व्यवस्थापनको लागतको प्रत्यक्ष प्रभाव नेपाल राष्ट्र बैंकको वासलातमा पर्ने भएकोले यो संचालन कार्यविधि अपनाइएको हो।
३५. वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलता व्यवस्थापनको माध्यमबाट कर्जा उपलब्धतामा आवश्यक परिवर्तन गर्दै मौद्रिक स्थायित्व कायम राख्ने

मौद्रिक नीतिको उद्देश्य हासिल गर्न सकिने र यसैबाट वित्तीय बजारलाई व्यवस्थित पार्न समेत सघाउ पुग्छ। कर्जा उपलब्धताको हेरफेरले वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व प्राप्त गर्न मद्दत पुग्ने भएकोले सोलाई संचालन लक्ष्यको रूपमा ग्रहण गरिएको हो।

३६. मौद्रिक नीतिको संचालन लक्ष्यको रूपमा रहेको अधिक तरलता व्यवस्थापनको आधारस्तम्भको रूपमा रहेको तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनालाई यो वर्ष पनि यथावत कायम गरिएको छ। गत वर्ष कार्यान्वयनमा ल्याइएको यो संरचनाले वाणिज्य बैंकहरूको तरलताको स्थितिलाई सहि रूपले प्रतिबिम्बित गरी सोको व्यवस्थापन गर्न मद्दत पुऱ्याएको र वित्तीय बजारको स्थायित्व र मौद्रिक स्थायित्व कायम गर्न सघाएकोले यो वर्ष पनि सो कार्यविधिलाई निरन्तरता दिइएको हो।

मौद्रिक नीतिको उपकरणहरूमा समायोजन तथा सुधार

३७. केही वर्ष यता बैंकदरमा कारोबार भएको छैन। अल्पकालीन रिपो दर लगायत अन्य दोश्रो बजार कारोबारबाट सृजित व्याजदरहरू बजारमा आधारित भएकाले तय गरिएका मौद्रिक उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न मौद्रिक नीतिको अग्रिम रुझान (ex-ante stance) सार्वजनिक जानकारीको लागि सम्प्रेषण गर्ने उपायको रूपमा बैंकदरलाई लिने प्रचलनलाई यथावत कायम राखिएको छ। हाल मूल्यमा चाप परिरहेको र वाह्य क्षेत्र सन्तुलनमा सजग हुनुपर्ने स्थिति आएकोले बैंकदरलाई विद्यमान ५.५ प्रतिशतबाट बढाई ६.० प्रतिशत पुऱ्याइएको छ। राष्ट्रिय उत्पादन वृद्धि जोखिममा परिरहेको अवस्था हुँदाहुँदै पनि मूल्यमा परिरहेको चापलाई सम्बोधन गर्न बैंकदरमा सीमान्त वृद्धि गरिएको हो। नेपालमा वि.सं. २०४६ सालदेखि कर्जा तथा निक्षेप दरहरूको निर्धारण बजार प्रक्रियालाई छोडिदै आएको र खुला बजार कारोबार पनि बोलकबोलको आधारमा संचालन गरिने भएकोले बजार व्याजदर र बैंकदरबीच तालमेल मिलाउन रिपोदर बैंकदर भन्दा बढी हुने अवस्था आएको बखत रिपो दरमा ०.५ प्रतिशत थपी बैंकदर निर्धारण गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ। रिपो दर बैंकदर भन्दा मुनि रहेको अवस्थामा भने तोकिएको बैंकदर नै प्रचलनमा रहने व्यवस्था मिलाइएको छ। खुला बजार कारोबारमार्फत र तरलता सुविधाअन्तर्गत कुनै वाणिज्य बैंकको तरलता पूर्ति नभएको अवस्थामा वाणिज्य बैंकहरूलाई बैंकदरमा तरलता उपलब्ध गराइने व्यवस्था मिलाइएको छ।

३८. बैंकदरलाई सीमान्त रूपमा माथि उठाइएको परिप्रेक्ष्यमा पुनरकर्जादरहरूमा पनि तदनु रूप समायोजन गरिएको छ। यस क्रममा स्वदेशी मुद्रामा

उपलब्ध गराइने निर्यात कर्जा र कृषि कर्जाकालागि व्यवस्था गरिएको पुनरकर्जादरलाई साविकको ३.० प्रतिशतबाट ३.५ प्रतिशत पुऱ्याइएको छ । विदेशी मुद्रामा नै प्रदान गरिने पुनरकर्जादरतर्फ २०६२ जेष्ठ १७ गते निर्धारण गरिएको ३.२५ प्रतिशतलाई यथावत कायम राखिएको छ । रुग्ण उद्योग पुनरकर्जादरलाई भने साविकको १.५ प्रतिशतमै यथावत कायम गरिएको छ । यस प्रयोजनकालागि वाणिज्य बैंक तथा विकास बैंकहरूले सम्बन्धित ऋणीहरूलाई साविकको ४.५ प्रतिशत भन्दा बढी व्याजदर तोक्न नपाइने व्यवस्था पनि यथावत राखिएको छ ।

३९. वाणिज्य बैंकहरूको कोषको लागत घटाउन मद्दत पुऱ्याई अर्थतन्त्रमा वित्तीय मध्यस्थता बढाउने कार्यमा सघाउ पुगोस् भन्ने उद्देश्यले विगत केही वर्षयता अनिवार्य नगद अनुपातमा क्रमशः कटौती गर्ने नीति लिइएको थियो । यो वर्ष भने मूल्य र बाह्य क्षेत्र स्थायित्वमा चाप तथा जोखिमको अवस्था देखिएको सन्दर्भमा अनिवार्य नगद अनुपातमा थप कटौती नगरी विद्यमान ५.० प्रतिशतकै अनुपातलाई यथावत कायम राख्ने नीति लिइएको छ । तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनालाई सहयोग पुग्ने गरी अनिवार्य नगद अनुपात गणना विधिमा केही सुधार गरिसकिएको छ । मूल्य र बाह्य क्षेत्रमा सुधार आउनुको साथै वाणिज्य बैंकहरूले कर्जादर र निक्षेपदरबीचको अन्तर घटाएमा मौद्रिक नीतिको अर्धवार्षिक समीक्षा ताका अनिवार्य नगद अनुपातमा केही कटौती गर्न सकिने छ ।
४०. मुलुकमा विद्यमान असहज परिस्थिति र बाह्य भट्का (external shocks) का कारण नेपाली उद्योग तथा पर्यटन व्यवसाय रुग्ण अवस्थामा रहेका छन् । यी दुई क्षेत्रहरूलाई केही राहत पुऱ्याउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०५८।५९ देखि रुग्ण उद्योग पुनरकर्जाको व्यवस्था हुदै आएको छ । विगत चार वर्ष यता यस सुविधा अन्तर्गत पटक पटक गरी १२७ होटल र ३७ उद्योगलाई जम्मा रु. २ अर्ब ६२ करोड पुनरकर्जा स्वीकृत भइसकेको छ । विगतमा विनियोजन गरिएको रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा सुविधाको पुरै मात्रामा उपयोग हुन नसेकतापनि नेपाली उद्योग तथा पर्यटन व्यवसायको स्थितिमा सुधार नआइसकेको वर्तमान अवस्थालाई विचार गरी आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा पनि रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा सुविधालाई निरन्तरता दिइएको छ । यो वर्षको लागि रु. २ अर्बको रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा सुविधाको व्यवस्था गरिएको छ । रुग्ण उद्योग पुनरउत्थान समितिले तय गरेका शर्त अनुसार यो सुविधा प्रदान गर्ने व्यवस्था यथावत कायम गरिएको छ । विनियोजन गरिएको रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा सुविधाको पुरा उपयोगका सम्बन्धमा प्रक्रियागत सुधारका लागि बैंकले यथेष्ट प्रयास

गर्नेछ। यसका साथै, आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा सम्भाव्यताका आधारमा एउटा औद्योगिक पुनःस्थापना कोष स्थापना गरिने उल्लेख भएवाट रुग्ण उद्योग सुधारको लागि थप सहयोग मिल्ने यस बैंकले विश्वास लिएको छ।

४१. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा खुला बजार कारोबारको कार्यान्वयन रणनीतिमा परिवर्तन ल्याइएको थियो। यसैक्रममा मौद्रिक नीतिका उद्देश्यहरूको अवस्था र तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाको स्थिति अनुसार नेपाल राष्ट्र बैंकको अग्रसरतामा मौद्रिक नीतिको महत्वपूर्ण अल्पकालीन उपकरणको रूपमा खुला बजार कारोबारलाई बोलकबोलको आधारमा संचालन गर्ने व्यवस्था अपनाइयो। यस व्यवस्था अनुसार सोभै विक्री (outright sale) बोलकबोल, सोभै खरीद (outright purchase) बोलकबोल, रिपो बोलकबोल र रिभर्स रिपो बोलकबोल लगायतका खुलाबजार उपकरणहरू कार्यान्वयनमा ल्याइए। सोभै विक्री बोलकबोल र सोभै खरीद बोलकबोलको उद्देश्य क्रमशः मध्यम प्रकृतिको तरलता प्रशोचन र प्रवाह गर्ने रथ्यो। अल्पकालीन (१ देखि ७ दिन सम्म) अवधिको तरलता प्रवाह र प्रशोचन गर्न क्रमशः रिपो बोलकबोल र रिभर्स रिपो बोलकबोलको व्यवस्था सुरु गरियो। खुला बजार कारोबारका यी उपकरणहरू कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा विक्री बोलकबोल मार्फत मध्यकालीन रु. १० अर्ब ५० करोड तरलता प्रशोचन गरियो भने खरीद बोलकबोल मार्फत रु. १ अर्ब ३१ करोड तरलता प्रवाह गरियो (तालिका ७ र ८)। त्यस्तैगरी आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा रिपो बोलकबोल मार्फत अल्पकालीन रु. ६ अर्ब ६८ करोड तरलता प्रवाह गरियो भने रिभर्स रिपो बोलकबोल मार्फत रु. ५ अर्ब २७ करोड तरलता प्रशोचन गरियो (तालिका ९ र १०)। गत वर्ष सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गरिएको पृष्ठभूमिमा मौद्रिक नीतिका उद्देश्यहरू प्राप्तिका लागि तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाबाट प्राप्त निष्कर्षलाई केन्द्रविन्दु बनाई आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा पनि उपरोक्त खुला बजार उपकरणहरू कार्यान्वयनमा ल्याइने छ।

४२. खुला बजार कारोबार अन्तर्गत यस बैंकको अग्रसरतामा रिपो बोलकबोल मार्फत वाणिज्य बैंकहरूलाई अल्पकालीन तरलता प्रवाह गरिन्छ भने रिभर्स रिपो बोलकबोल मार्फत वाणिज्य बैंकहरूसँग रहेको अल्पकालीन तरलता प्रशोचन गरिन्छ। भुक्तानी कार्य समयमै होस र वित्तीय अनुशासन कायम होस् भन्ने उद्देश्यले अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन अनुसार रिपो र रिभर्स रिपो बोलकबोल कारोबार गर्दा सुरक्षणको रूपमा श्री ५ को सरकारको पूर्ण

रुपले सुरक्षित ट्रेजरी बिल्लि धितो लिने व्यवस्था छ। हाल मूल्यको आधारमा रिपो बोलकबोल मार्फत वाणिज्य बैंकहरूलाई तरलता प्रवाह गर्ने र रिभर्स रिपो बोलकबोलमार्फत वाणिज्य बैंकहरूबाट तरलता प्रशोचन गर्ने व्यवस्था छ। रिपो तथा रिभर्स रिपोको माध्यमबाट नेपाल राष्ट्र बैंकले वाणिज्य बैंकहरूलाई धितोयुक्त ऋण दिने र ऋण लिने कार्य हुने र ऋणपत्रको खरीद तथा बिक्री नहुने भएकाले तरलताको स्थितिको आधारमा मात्र व्याजदर निर्धारण होस् भन्ने उद्देश्यले यस आर्थिक वर्षदेखि रिपो तथा रिभर्स रिपो प्रतिफल (व्याजदर) को आधारमा बोलकबोल गरिने व्यवस्था शुरु गरिने छ। यी दुवै कारोबारकोलागि पूर्ण धितोको रूपमा श्री ५ को सरकारको ट्रेजरी बिल्लि लिइने व्यवस्थालाई यथावत कायम राखिएको छ।

४३. मौद्रिक उद्देश्य प्राप्तिका लागि तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाको आधारमा गरिने खुल्ला बजार कारोबार संचालनको प्रक्रियामा परिवर्तन गरिएको छ। नयाँ प्रक्रिया अनुसार प्रत्येक हप्ताको सोमवार मात्र श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रको प्राथमिक निष्काशन गर्ने र साधारणतया बुधवार मात्र दोस्रो बजार कारोबार गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ।
४४. हाल ट्रेजरी बिल्लिको प्राथमिक निष्काशन गर्दा एक निश्चित मापदण्डको कागजी प्रमाणपत्र जारी गर्ने व्यवस्था छ। २८ दिने, ९१ दिने, १८२ दिने र ३६४ दिने ट्रेजरी बिल्लिहरूको भुक्तानी समयवधि पुगेको बेला पुनः बोलकबोल प्रथाद्वारा बिक्री गर्ने व्यवस्था गरिंदा कागजी तथा प्रशासनिक काम तथा खर्च बढी लाग्छ। धेरैजसो केन्द्रीय बैंकहरूले कागजविहीन ऋणपत्र बहीखाता दर्ता (Book Entry) को आधारमा जारी गर्ने व्यवस्था शुरु गरिसकेको पाइन्छ। यस्तो कारोबारको माध्यमबाट खर्च घट्ने र प्रमाणपत्रहरू हराउने तथा नष्ट हुने जोखिम लगायत प्रशासनिक भ्रष्टाचललाई समेत निरूपण गर्ने उपायको रूपमा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि बहीखाता दर्ताको आधारमा कारोबार संचालन गर्न आवश्यक पूर्वाधारको विकास गरी सोको माध्यमबाट ट्रेजरी बिल्लिको कारोबार गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ।
४५. ट्रेजरी बिल्लिमा हुने बिक्री बोलकबोल, खरीद बोलकबोल, रिपो र रिभर्स रिपो बोलकबोल नेपाल राष्ट्र बैंकको अग्रसरतामा मौद्रिक नीतिको उद्देश्य प्राप्त गर्ने उपकरणको रूपमा प्रयोग हुँदै आएको छ। नेपाल राष्ट्र बैंक बाहिर पनि ट्रेजरी बिल्लिको दोस्रो बजार विकास गर्नको निमित्त मिति २०६१/६१/५ देखि दरपीठका आधारमा खरीद बिक्री गर्ने व्यवस्था

भइसकेको छ। ट्रेजरी बिल्सको प्राथमिक निष्काशन कागजविहीन (Scriptless) आधारमा गरिंदा उपरोक्त किसिमको दोश्रो बजार कारोबार नेपाल राष्ट्र बैंकमा कायम हुने बहीखाता दर्ताको आधारमा गर्न सकिने व्यवस्था मिलाइने छ।

४६. मौद्रिक नीति कार्यान्वयनको क्रममा गरिने आन्तरिक तरलता प्रवाह/प्रशोचन कार्य (खुला बजार कारोबार) लाई बढी प्रभावकारी बनाउन खुला बजार कारोबारलाई विदेशी विनिमय बजारमा नेपाल राष्ट्र बैंकले गर्ने हस्तक्षेप (intervention) कारोबारसँग समन्वय गर्ने र विनिमय बजारमा गरिने हस्तक्षेपबाट मुद्राप्रदायमा पर्नसक्ने प्रतिकूल असरलाई निष्क्रिय पार्न खुला बजार कारोबारलाई सघन तुल्याइने छ।
४७. हाल वाणिज्य बैंक, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु र सर्वसाधारण व्यक्तिहरुलाई लक्षित गरेर श्री ५ को सरकारको ऋणपत्र क्रमशः ट्रेजरी बिल्स, विकास ऋणपत्र, राष्ट्रिय बचत पत्र तथा नागरिक बचत पत्र निष्काशन गर्ने गरिएको छ। यसका साथै कर संकलन गर्ने क्रममा निजी क्षेत्रसँगको श्री ५ को सरकारको दायित्व मिलान गर्ने सिलसिलामा विशेष ऋणपत्र समेत जारी गर्ने गरिएको छ। राष्ट्र ऋण परिचालन गर्ने क्रममा जारी गरिने ऋणपत्रहरुलाई सरलीकरण गर्न ट्रेजरी बिल्स, विकास ऋणपत्र र नागरिक बचत पत्र मात्र निष्काशन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ। नागरिक बचत पत्र धितो राखी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट कर्जा लिन पाउने व्यवस्था मिलाइने छ। हाल श्री ५ को सरकारले जारी गर्ने विशेष ऋणपत्र अस्थायी विशेष ऋणपत्रको रूपमा निष्काशन गर्ने र यस्तो ऋणपत्रको प्रशासनिक प्रक्रिया छिटो पूरा गरी छिटो भुक्तानी दिने वा भुक्तानी दिन नसकिने अवस्था आएमा ट्रेजरी बिल्स, विकास ऋणपत्र वा नागरिक बचत पत्र जारी गरी अस्थायी विशेष ऋणपत्र खारेज गर्न श्री ५ को सरकारलाई अनुरोध गरिने छ।
४८. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा व्यवस्था भए बमोजिम उक्त वर्ष पहिलो पल्ट रु. ३ अर्ब बराबरको विकास ऋणपत्र बोलकबोल प्रथाको माध्यमबाट प्राथमिक निष्काशन गरियो। पाँच वर्षकोलागि जारी गरिएको ५.५ प्रतिशत व्याजदर (coupon) अंकित विकास ऋणपत्र over subscription भई प्रिमियममा बिक्री भएको छ। यो ऋणपत्रको दोश्रो बजार कारोबारको लागि नेपाल धितोपत्र बजार लिमिटेडमा सूचीकरण गर्ने कार्य सम्पन्न भइसकेको छ। चालू आर्थिक वर्षमा पनि मुद्रा तथा पूँजी

बजारको स्थितिको आधारमा बजेटमा प्रस्तावित आन्तरिक ऋण मध्ये केही रकम विकास ऋणपत्रको बोलकबोल माध्यमबाट निष्काशन गरिने छ ।

४९. अर्थतन्त्रमा लगानी बढाउन आवश्यक पर्ने पूँजी परिचालनको माध्यमको रूपमा श्री ५ को सरकार बाहेक अन्य निकायहरूमा ऋणपत्र (debt instruments) निष्काशन गर्ने प्रथाको विकास हुन सकिराखेको छैन । अर्कोतर्फ सर्वसाधारण व्यक्तिहरूसँग छरिएर रहेको स-सानो मात्रामा रहेको रकमलाई वाणिज्य बैंक तथा अन्य वित्तीय संस्थाहरूको निक्षेप बाहेक अन्यत्र बैंकल्पिक लगानीको अवसर देखिदैन । यसै तथ्यलाई मनन गरेर आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा नयाँ आयोजनाहरू निर्माण गर्न नेपाल विद्युत प्राधिकरणले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा २० देखि ३० वर्ष अवधिका विद्युत ऋणपत्र जारी गर्ने व्यहोरा उल्लेख छ । यहि सन्दर्भमा देश विकासको लागि दीर्घकालीन ऋणपत्रको माध्यमबाट साधनको परिचालन गर्ने प्रथाको विकास होस् र स-साना वचतकर्ताहरूलाई लगानीका बैंकल्पिक उपकरणहरू उपलब्ध होस् भन्ने उद्देश्यले ऋण सम्बन्धी म्यूचुअल फण्डस् कारोबार गर्न वित्तीय संस्थाहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

५०. मौद्रिक नीतिको उद्देश्य प्राप्तिका निमित्त यस बैंकको अग्रसरतामा खुला बजार कारोबार संचालन गरिने र वाणिज्य बैंकहरूमा तरलताको अभाव भई आन्तरिक भुक्तानी व्यवस्थामा कुनै आँच नआवस् भन्ने उद्देश्यले अन्तिम ऋणदाता सुविधाको रूपमा गत वर्षदेखि वाणिज्य बैंकहरूलाई स्थायी तरलता सुविधा (standing liquidity facility) को व्यवस्था गरिएको थियो । बढीमा ५ दिन सम्म तरलता उपलब्ध गराउन सकिने यो सुविधा पूर्णरूपले धितोयुक्त र स्वतः प्राप्त हुने व्यवस्था हो । श्री ५ को सरकारको ट्रेजरी विल्स र विकास ऋणपत्रको धितोको आधारमा शुरुमा त्यस्ता ऋणपत्रहरूको अंकित मूल्यको ९० प्रतिशतसम्मले हुन आउने रकम वाणिज्य बैंकहरूलाई तरलता उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था थियो । वाणिज्य बैंकहरूले यो सुविधाको दुरुपयोग नगरुन् र खुला बजार कारोबार तथा अन्तरबैंक कारोबारमा प्रतिकूल असर नपरोस् भन्ने उद्देश्यले यो सुविधाको व्याजदर ९९ दिने ट्रेजरी विल्सको अन्तिम बोलकबोल औसत बट्टादरमा निश्चित प्रतिशत विन्दु थपेर खुला बजार संचालन समितिले निर्धारण गर्ने परिपाटी कायम गरिएको थियो । वाणिज्य बैंकहरूले अल्पकालमा यो सुविधा उपयोग गर्नुपर्ने हो, तापनि तरलताको समस्या निरन्तर रूपमा देखापरेको अवस्थामा केही बैंकहरूले साधन परिचालनका बैंकल्पिक उपायहरू अवलम्बन गर्नुको सट्टा यो सुविधाको बढी उपयोग

गरेको पाइएकोले मिति २०६१।१।७ देखि उक्त सुविधाको सीमालाई साविकको ९० प्रतिशतबाट ५० प्रतिशतमा झार्‍यो। आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा वाणिज्य बैकहरूले रु. ४९ अर्ब ३१ करोडको स्थायी तरलता सुविधा उपयोग गरे। व्याजदर निर्धारण प्रक्रिया र यस सुविधाको सीमा साविककै ५० प्रतिशत कायम गरिएको छ भने वाणिज्य बैकहरूले यो सुविधाको दुरुपयोग नगरुन् भन्ने उद्देश्यले यो सुविधाको समयावधि भने ५ दिनबाट अधिकतम ३ दिनमा झार्‍रिएको छ। यो सुविधाको सीमा वाणिज्य बैकहरूको कुल पूँजीकोष, हिसाब मिलान कारोबार र निक्षेपको आधारमा निर्धारण हुने अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन भएतापनि नेपालका केही वाणिज्य बैकहरूको कुल पूँजीकोष नकारात्मक रहेको, हिसाब मिलान र निक्षेपको भरपर्दो तथ्याङ्क समयमा उपलब्ध हुन नसक्ने भएकाले स्वतःस्फूर्त उपलब्ध गराउनु पर्ने यो सुविधाको सीमा निर्धारणको आधार साविकमा जस्तै श्री ५ को सरकारको ट्रेजरी बिल्स र विकास ऋणपत्रलाई नै कायम राखिएको छ।

५१. राष्ट्र ऋण तथा खुल्ला बजार व्यवस्थापन सम्बन्धी कारोबारहरूलाई छिटो छरितो र सरल बनाउन नेपाल राष्ट्र बैकको राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग, बैकिङ्ग कार्यालय र जिल्ला स्थित कार्यालयहरू बीच Online System शुरु गर्न आवश्यक अध्ययन कार्य अगाडि बढाइने छ।
५२. श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रको साँवा भुक्तानी सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य हालसम्म नेपाल राष्ट्र बैकबाट मात्र हुँदै आएको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा यस आर्थिक वर्षदेखि बजार निर्माता र वाणिज्य बैकलाई साँवा भुक्तानी कार्यको जिम्मा दिइनेछ। बजार निर्माता र वाणिज्य बैकहरूलाई यस कार्यमा आकर्षण बढाउन साँवा भुक्तानी रकमको शोधभर्ना प्राप्त नहुँदासम्मको अवधिको लागि उक्त रकमलाई अनिवार्य नगद अनुपातमा गणना गरिनेछ। सरकारी ऋणपत्रको व्याज तथा निवृत्तिभरण भुक्तानी कार्य गरे बापत वाणिज्य बैकहरूलाई समुचित रूपमा कमिशनको व्यवस्था गरिनेछ।

ग्रामीण कर्जा

५३. श्री ५ को सरकारले प्राथमिकता तोकेका कृषि लगायतका क्षेत्रमा आवश्यक मात्रामा कर्जाको उपलब्धता बढोस् भनेर यस बैकले विगतमा वाणिज्य बैकहरूको लागि निर्देशित कर्जा कार्यक्रमहरू लागू गरेको थियो। वित्तीय क्षेत्र उदारीकरण नीतिसँग निर्देशित कर्जा कार्यक्रमहरू मेल नखाने र कर्जा लगानीमा वाणिज्य बैकहरूको स्वतन्त्रता कुष्ठित नहोस् भनेर प्राथमिकता प्राप्त कर्जालाई क्रमशः हटाउँदै लगी अन्ततोगत्वा यसलाई

अनिवार्य नबनाई ऐच्छिक बनाउने नीति यस बैंकले लिएको छ। विपन्न वर्ग कर्जा कार्यक्रम भने यथावत कायम छ। ग्रामीण क्षेत्रमा लघु कर्जा प्रवाह गर्न नेपाल राष्ट्र बैंक तथा श्री ५ को सरकारको संलग्नतामा खोलिएका ५ ग्रामीण विकास बैंकहरु, लघु वित्त क्षेत्रमा थोक कर्जा उपलब्ध गराउने ग्रामीण स्वावलम्बन कोष तथा ग्रामीण लघु वित्त विकास केन्द्र र निजी क्षेत्रमा संचालित अन्य लघु वित्त संस्थाहरु कार्यरत छन्। ग्रामीण क्षेत्रमा लघु कर्जा प्रवाह गरी ग्रामीण रोजगारी तथा गरिबी निवारण कार्यमा संलग्न वित्तीय संस्थाहरुलाई अन्य वित्तीय संस्थाहरु भन्दा फरक ढंगले व्यवहार गर्नुपर्ने आवश्यकता महशुस गरी ग्रामीण क्षेत्रमा कर्जा उपलब्धता बढाउने र कर्जा सुलभतामा सुधार ल्याउने उपायको रूपमा त्यस्ता वित्तीय संस्थाहरुको लागि छुट्टै नीति, ऐन, नियम र संरचनागत सुधारलाई यस आर्थिक वर्ष कार्यान्वयनमा ल्याइने लघु कर्जा नीतिको आधारको रूपमा लिइएको छ।

५४. ग्रामीण क्षेत्रमा कर्जाको अत्यधिक माग रहेको, हाल कार्यरत संघ संस्थाका सेवा अपर्याप्त देखिएको र सेवा प्रवाहमा एकरूपता समेत नदेखिएको विद्यमान अवस्थामा ग्रामीण क्षेत्रमा संस्थागत कर्जाको विस्तार गर्न र सो कर्जामा विपन्न वर्गको पहुँच बढाउँदै लैजानको लागि आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा चालू आर्थिक वर्षको सुरुमै “राष्ट्रिय लघु कर्जा नीति, २०६२” जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने उल्लेख भइसकेको छ। प्रस्तावित नीतिका प्रावधानहरुलाई अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन कार्ययोजना बनाई क्रमशः कार्यान्वयन गरिने छ।
५५. लघु वित्तीय संस्थाहरु र समुदायमा आधारित लघु वचत तथा कर्जा कार्यक्रम संचालन गर्दै आएका विभिन्न सहकारी र समुदायमा आधारित संस्थाहरुलाई एउटै कानूनी दायराभित्र ल्याउने उद्देश्यले भइरहेका ऐनहरुलाई समायोजन गरी एक लघु वित्त ऐन तर्जुमा गरी लागू गरिने प्रतिवद्धता आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आयव्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा श्री ५ को सरकारले जनाइसकेको छ।
५६. लघु वित्त तथा ग्रामीण कर्जा देशको अर्थतन्त्रको लागि अति आवश्यक रहेको परिप्रेक्ष्यमा “राष्ट्रिय लघु वित्त नीति” तर्जुमा पश्चात् सोको कार्यान्वयनको लागि छुट्टै लघु वित्त ऐनको तर्जुमा गरिने व्यहोरा आय-व्ययको सार्वजनिक वक्तव्यमा उल्लेख भए वमोजिम सो ऐनअन्तर्गत

प्रभावकारी नियमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणका लागि Second-tier Institution (STI) खडा गर्ने कार्यलाई अगाडि बढाइने छ ।

५७. यस बैंकको व्यवस्थापनमा सञ्चालित ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई थोक कर्जा उपलब्ध गराउने स्वशासित वित्तीय संस्थामा परिणत गरी आर्थिक वर्ष २०६२/६३ भित्र सो कोषलाई राष्ट्रिय लघु वित्त कोषको रूपमा विकसित गरिने व्यहोरा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक वक्तव्यमा उल्लेख भइसकेको छ । यस बैंकबाट संचालित परियोजना अवधि समाप्त भएका विभिन्न लघु वित्तीय परियोजनाहरूको दायित्व तथा सम्पत्ति क्रमशः ग्रामीण स्वावलम्बन कोषमा हस्तान्तरण गरिदै लगिनेछ ।
५८. लघु वित्तलाई सीमान्त र विपन्न वर्गमा पुऱ्याई आय आर्जन तथा स्वरोजगारको अवसर सिर्जना गर्ने मूल अस्त्रका रूपमा विकास गर्नेगरी उक्त क्षेत्रको दिगो विकास गर्न र लघु वित्तीय सेवाको विकास तथा विस्तारमा नीतिगत समन्वय र सामञ्जस्य ल्याउनका लागि "उच्चस्तरीय राष्ट्रिय लघुवित्त विकास परिषद्" गठन गरिने प्रतिबद्धता आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक वक्तव्यमा श्री ५ को सरकारले जनाइसकेको छ । उक्त परिषद्को सचिवालय नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
५९. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा नेपाल राष्ट्र बैंकद्वारा कार्यान्वयन भइरहेको ग्रामीण विकास बैंकको संरचनात्मक सुधार कार्यलाई जारी राखिने व्यहोरा उल्लेख भइसकेको छ । संरचनात्मक सुधार पश्चात् मुनाफामा संचालित पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकको दोश्रो चरणको निजीकरण प्रक्रिया हाल जारी नै रहेको हुँदा मुनाफा आर्जन गर्ने अन्य ग्रामीण विकास बैंकलाई पनि क्रमशः निजीकरण गरिदै लगिने र पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वमा रहेको ६१ प्रतिशत शेयर स्वामित्वलाई १० प्रतिशतमा झार्ने क्रममा बाँकी ५१ प्रतिशत अंश प्रिमियम सहित निजीकरण भइसकेको सन्दर्भमा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा उक्त बैंकमा रहेको श्री ५ को सरकारको स्वामित्वमा रहेको शेयरको निजीकरण प्रक्रिया सुरु गरिने व्यहोरा समेत सो सार्वजनिक वक्तव्यमा उल्लेख भइसकेको छ ।
६०. वित्तीय रूपले समस्याग्रस्त सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लिमिटेडको सुधारको लागि बैकल्पिक उपायको खोजीगर्ने क्रममा ग्रामीण विकास बैंक उच्चस्तरीय समन्वय तथा निर्देशन समितिको निर्णयानुसार

गठन भएको तीन सदस्यीय कार्यदलबाट प्राप्त हुने प्रतिवेदनका आधारमा उक्त बैंकलाई सुधार गर्ने वा अन्य बैकल्पिक उपायहरूको व्यवस्था गरिने छ ।

६१. लघु वित्तलाई गरिबी निवारणको प्रमुख उपायको रूपमा विकसित गरी ग्रामीण र विपन्न वर्गसम्म यसको सेवा विस्तार गर्न लघु वित्त विकास बैंकहरूमा लगानी गर्न इच्छुक व्यक्तिहरूलाई अभि प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यले वर्तमान प्रति व्यक्ति/संस्था शेयर लिन सकिने अधिकतम सीमा चुक्ता पूँजीको १५ प्रतिशतलाई बढाई २५ प्रतिशतसम्म पुऱ्याउने व्यवस्था मिलाइने छ । ग्रामीण क्षेत्रमा लघु वित्त कारोवार गर्ने वित्तीय संस्थाहरूलाई केही मात्रामा वित्तीय साधन जुटाउन सहयोग पुगोस् र साना निक्षेपकर्ताहरूलाई केही राहत पुगोस् भन्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा लघु वित्त कार्यक्रम अन्तर्गत रहेका ग्रामीण क्षेत्रका निक्षेपकर्ताहरूलाई रु. दश हजारसम्मको वचतबाट प्राप्त व्याज आयमा कर नलाग्ने व्यवस्था भएको छ । यस बैंकले श्री ५ को सरकारको यो कदमलाई अत्यन्त सकारात्मक रूपमा लिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा अपनाइने वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमहरू

६२. वित्तीय क्षेत्र सुधारको प्रमुख उद्देश्य बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रमा स्वस्थ प्रतिस्पर्धाको वातावरण सिर्जना गर्ने, गतिशील तथा दरिलो (robust) रूपमा वित्तीय क्षेत्रको विकास गर्ने र आन्तरिक भुक्तानी व्यवस्था सुरक्षित र जोखिमरहित बनाउने रहेको छ । यसका साथै मुलुकका विभिन्न क्षेत्रहरूलाई आवश्यकताअनुसार कर्जा सुलभता बढाई निजी क्षेत्रको माध्यमबाट उच्च आर्थिक वृद्धि सहज गर्न वित्तीय क्षेत्रको विकास गर्नु पनि यस बैंकको उद्देश्य रहेको छ ।
६३. नेपाली अर्थतन्त्र क्रमशः उदार र बजारउन्मुख हुँदै आइरहेको छ । विश्व व्यापार संगठनको सदस्यता प्राप्त गर्ने क्रममा नेपालले सन् २०१० देखि विदेशी बैंकको शाखा खोल्न दिने प्रतिवद्धता जनाइसकेको छ । यस सन्दर्भमा वाह्य क्षेत्रबाट आउन सक्ने भट्काहरू सामना गर्न नेपाली बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको क्षमता बढाउने यस बैंकको उद्देश्य रहेको छ । यी उद्देश्यहरू प्राप्तिका लागि यो वर्ष वित्तीय क्षेत्र सुधारसम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू तय गरिएका छन् ।

६४. वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्नु यस बैंकको प्राथमिक दायित्व हो। मौद्रिक नीतिका उपायहरूमा आवश्यक परिवर्तन र मौद्रिक सहजता (monetary easing) ले मात्र वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्न सकिदैन। तसर्थ, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको मान्यता प्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्था इजाजत नीति, Bank for International Settlement (BIS) बाट प्रतिपादित बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन तथा सुपरिवेक्षणसम्बन्धी आधारभूत विवेकशील (Prudential) सिद्धान्तहरूमा आधारित नियमन तथा सुपरिवेक्षण, संस्थागत सुशासनको पालना, वित्तीय क्षेत्र सम्बन्धी कानूनी सुधार लगायत उदारीकरण र संरचनागत सुधारलाई समेत यस बैंकले वित्तीय क्षेत्र स्थायित्वको आधारस्तम्भको रूपमा लिदै आएको छ। यसै सन्दर्भमा वित्तीय क्षेत्रमा हुन सक्ने सम्भाव्य ठगी तथा जालसाजीहरूलाई निरुत्साहित गर्नको लागि वित्तीय क्षेत्रमा जालसाजी नियन्त्रण ऐन (Banking Fraud Control Act) को तर्जुमा गर्नेतर्फ कदम चालिनेछ।
६५. वित्तीय क्षेत्र स्थायित्व प्राप्तमा नेपाल राष्ट्र बैंकको प्रमुख भूमिका रहने तथ्यलाई हृदयङ्गम गरी वित्तीय क्षेत्र सुधारको दोस्रो चरणमा यस बैंकलाई आधुनिक केन्द्रीय बैंकको रूपमा विकास गराउने उद्देश्यले यस बैंकको सूचना प्रविधि विकास, सुपरिवेक्षकीय क्षमता विकास र जनशक्ति व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिलाई थप परिमार्जन गरिने छ। यसका साथै, नेपाल राष्ट्र बैंकको लेखा प्रणालीलाई अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त प्रचलन तथा नेपाल लेखा मापदण्ड अनुरूप सुधार गर्दै लगिनेछ।
६६. नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ मा उल्लिखित उद्देश्यहरू एवं बैंकले निर्धारण गरेको दूरदृष्टि तथा लक्ष्य हासिल गर्न आगामी पाँच वर्षभित्र बैंकले कार्यान्वयन गर्ने रणनीति, क्रियाकलाप तथा कार्ययोजनाहरू र सोको लागि आवश्यक मानवीय तथा अन्य स्रोत/साधनहरूको व्यवस्थासहितको मध्यकालीन रणनीतिक योजना (२०६२/६३ - २०६६/६७) तर्जुमा गरी आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ।
६७. मुलुकको समष्टिगत आर्थिक विकासका लागि अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रूपमा रहेको औद्योगिक तथा व्यापारिक क्षेत्रको विकास एक अपरिहार्य शर्त हो भन्ने कुरामा कुनै दुईमत रहँदैन। उद्योग व्यापार क्षेत्रको विकासका लागि एकातिर लगानीको उपयुक्त वातावरण सिर्जना गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ भने अर्कोतिर लगानीको वातावरणलाई सहज बनाउन बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको स्वस्थ, सवल र सशक्त भूमिकाको पनि त्यत्तिकै आवश्यकता हुन्छ। यसै क्रममा बैंक

तथा वित्तीय संस्थाहरूको ऋण असूली र भुक्तानीको समस्या केही वर्षदेखि दिनानुदिन जटिल बन्दै आइरहेको छ। निष्क्रिय कर्जा समस्यालाई समयमा समाधान गर्न नसकिएमा यसको कारणले समग्र वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम लागू भएर पनि अपेक्षाकृत प्रतिफल प्राप्त नहुने स्थिति छ। श्री ५ को सरकारद्वारा ठूलो धनराशि खर्च गरेर संचालित यो कार्यक्रम उपलब्धिमूलक नहुने खतरा पनि विद्यमान छ। यस पृष्ठभूमिमा ऋणीले ऋण नतिर्नाको कारण र अवस्था यकीन गरी नियतपूर्वक वा परिस्थितिवश ऋण नतिर्ने ऋणीहरूको वर्गीकरणका आधारमा त्यस्ता ऋणीहरूमाथि गरिनु पर्ने कारवाही वा चालिनु पर्ने कदमका सम्बन्धमा मन्त्रीपरिषद्को निर्णयबाट राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा गठित समितिबाट प्रेषित प्रतिवेदनमा प्रस्ताव गरिए अनुरूपका अल्पकालीन र दीर्घकालीन उपायहरूलाई दृढताका साथ कार्यान्वयन गर्नका लागि कर्जा सूचना तथा कालोसूची सम्बन्धी निर्देशनलाई उपयुक्त रूपमा परिमार्जन गरी लागू गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा पनि श्री ५ को सरकारले सो समितिले दिएको प्रतिवेदनका सिफारिस कार्यान्वयन गर्ने प्रतिवद्धता जनाइसकेको छ।

६८. विगत दुई दशकयता वित्तीय क्षेत्र उदारीकरण नीति अवलम्बन पश्चात् थुप्रै वित्तीय संस्थाहरू सञ्चालनमा आएका छन्। बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको गुणात्मक विकासको लागि संख्यात्मक विकासको उचित व्यवस्थापन हुनु आवश्यक छ। यसै सन्दर्भमा वित्तीय बजारको विकास तथा अभ्यासको क्रममा वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू एक आपसमा गाभिने तथा एउटा संस्थाले अर्कोलाई आफूमा गाभ्ने प्रक्रिया वित्तीय बजारको स्वस्थ एवम् सुदृढ विकासको लागि एउटा अपरिहार्य परिणति हो। यस्तो प्रक्रियामा कुनै दुईवटा संस्थाहरू एक आपसमा गाभिएर कुनै एउटा वा तेस्रो नयाँ संस्था अस्तित्वमा आउने तथा एउटा संस्था अर्कोमा गाभिन जाने हुन्छ। नेपालमा बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी कानूनका साथै कम्पनी कानूनमा समेत यस सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था गरिएको छ र यसैको आधारमा केही समय अघि एउटा वित्त कम्पनी वाणिज्य बैंकसँग सफलतापूर्वक गाभिएको उदाहरण ताजै छ। अरु केही यस्ता संस्थाहरू पनि हाल विद्यमान कानूनी व्यवस्था अन्तर्गत एक आपसमा गाभिने प्रक्रियामा रहेका छन्। हाल संचालनमा रहेका कतिपय वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई एक आपसमा गाभी सुदृढ संस्थाको रूपमा रूपान्तरण गर्न यस प्रक्रियालाई अझ चुस्त र पारदर्शी बनाउन आवश्यक देखिएको

- छ। अतः यसै वस्तुतथ्यलाई मनन् गरी यस्तो गाभ्ने र गाभिने (Merger and Acquisition) कानूनी व्यवस्थाबारे पुनरावलोकन गर्न यस बैंकले पहल गर्नेछ।
६९. त्यसैगरी निष्क्रिय कर्जाको उच्च अनुपातमा कमी ल्याउन तथा कर्जा असूलीमा प्रभावकारी सुधार ल्याउन ऋण असूली न्यायाधीकरणलाई सुदृढीकरण गरिनुका साथै सम्पत्ति व्यवस्थापन निगम (Assets Management Corporation) को स्थापना गर्नेतर्फ आवश्यक कदम चालिने छ।
७०. बैंक, वित्तीय संस्था र ग्राहक बीच उत्पन्न असमझदारीबाट सृजना हुने गुनासो सुल्झाउने उद्देश्यले यस बैंकको केन्द्रीय कार्यालयमा डेपुटी गभर्नरको संयोजकत्वमा एक गुनासो सुनुवाई इकाई (Grievance Hearing Cell) गठन गरी कार्य प्रारम्भ समेत भइसकेको छ।
७१. समग्र बैंकिङ्ग क्षेत्रको महत्वपूर्ण अंश ओगट्ने नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको व्यवस्थापन सुधार कार्यबाट निष्क्रिय कर्जा अपेक्षित रूपमा असूली हुन नसकेतापनि यी बैंकहरूको पुनर्संरचना गर्ने कार्यमा सुधार हुँदै आएकोले यस कार्यलाई चालू वर्ष पनि निरन्तरता दिइने छ। यसरी निरन्तरता दिने क्रममा व्यवस्थापन समूहको खर्चलाई अझै न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अवलम्बन गरी व्यवस्थापनमा स्वदेशी विज्ञ र बैंकका कर्मचारीहरूको सहभागीता बढाउँदै लगिनेछ। साथै, यी बैंकहरूको संचालनमा प्रभावकारिता ल्याउनको लागि नियमित रूपमा अनुगमन गर्ने व्यवस्था समेत गरिनेछ।
७२. बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी अध्यादेश २०६१ जारी भइसकेको परिप्रेक्ष्यमा विगतमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई छुट्टाछुट्टै रूपमा जारी गरिएका नियमन तथा निर्देशनहरूलाई उपयुक्त रूपमा परिमार्जन गरी एकीकृत रूपमा जारी गरी आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि लागू गर्ने व्यवस्था भइसकेको छ।
७३. वित्तीय क्षेत्रमा निहित जोखिम न्यूनीकरण गर्न इजाजतपत्र प्राप्त वित्तीय संस्थाहरूमा जोखिम व्यवस्थापन संस्कृतिको विकास गर्दै संस्थागत सुशासनको माध्यमद्वारा स्वस्थ, सुरक्षित र सक्षम वित्तीय प्रणाली सिर्जना गर्न आवश्यक पहल भइरहेकोमा यसलाई निरन्तरता दिइनुका साथै यस्ता प्रणालीलाई यस बैंकबाट नियमित अनुगमन गर्नका लागि जोखिम आधारित सुपरिवेक्षण प्रणाली (Risk-based Supervision) लागू गर्ने

व्यवस्था गरिनेछ। जोखिम व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्नका लागि निजी क्षेत्रबाट साख मूल्याङ्कन संस्था (Credit Rating Agency) खोल्न अभिप्रेरित गरिनेछ। आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा यस सम्बन्धी आवश्यक कानूनसहित छुट्टै निकायको स्थापना गरिने व्यहोरा उल्लेख भइसकेको छ।

७४. वित्तीय प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न यस प्रणालीभित्र कारोवार हुने चेक, ड्राफ्ट, विल जस्ता विनिमयपत्रको कारोवार उपर विश्वसनीयता अभिवृद्धि गर्नको लागि विनिमय अधिकार पत्र ऐनलाइ संशोधन तथा परिष्कृत गर्न आवश्यक देखिएको परिवेशमा सोको मस्यौदा तयार गरी श्री ५ को सरकार समक्ष पेश गरिने छ।
७५. बैकिङ्ग क्षेत्रलाई प्रयोग गरी अवैध कारोवार संचालन गर्ने व्यक्ति तथा संस्थालाई निरुत्साहित गर्ने उद्देश्यले मुद्रा निर्मलीकरण (Anti-Money Laundering) सम्बन्धी छुट्टै कानून बनाउनु आवश्यक भइसकेको छ। यस्तो कानून बनी लागू भई नसकेको अवस्थामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आ-आफ्नो ग्राहक पहिचान (know your customer - KYC) सम्बन्धी नीति/निर्देशनबाट पनि केही हदसम्म उक्त उद्देश्य हासिल गर्न सकिने भएकोले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ भित्रै KYC सम्बन्धी नीति र निर्देशन जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।
७६. सन् २००७ देखि वाणिज्य बैंकहरूमा लागू गरिने Basel II Accord को कार्यान्वयनबाट वाणिज्य बैंकहरूको पूँजीगत संरचनामा पर्ने असर बारे अध्ययन गरिने छ। उक्त अध्ययनबाट प्राप्त परिणामको आधारमा वाणिज्य बैंकहरूको पूँजीगत संरचनालाई क्रमशः सक्षम तथा प्रभावकारी बनाउँदै लगिनेछ।
७७. Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) द्वारा अनुमोदित International Convergence of Capital Measurement and Capital Standard (Basel II) लाई नेपालमा कार्यान्वयन गर्ने निर्देशन मस्यौदा तयार गर्न वाणिज्य बैंकहरूका प्रतिनिधिहरू समेतको सहभागिता रहेको Accord Implementation Group (AIG) को एक अध्ययन समूह गठन भइसकेको छ। सो समूहले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को अन्त्यसम्ममा यस सम्बन्धी नियमनको अन्तिम मस्यौदा तयार गरिसक्ने अपेक्षा गरिएको छ। उक्त अध्ययनबाट प्राप्त हुन आउने परिणामको आधारमा वाणिज्य बैंकहरूको पूँजीगत संरचनालाई क्रमशः सक्षम तथा प्रभावकारी बनाउँदै लगिने छ। अन्य वित्तीय संस्थाहरूमा Accord लागू गर्ने सम्बन्धमा ती

संस्थाहरूलाई पनि जागरुक तुल्याई आवश्यक गृहकार्य गर्न लगाइनेछ। यसका साथै, यस बैंकले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्ययको सार्वजनिक जानकारी वक्तव्यमा ट्रस्टीको रूपमा अवकाश कोष संचालन गर्ने कर्मचारी संचयकोष, नागरिक लगानी कोष र हुलाक वचत बैंक जस्ता संस्थाहरूलाई नियमन गर्ने कानूनी व्यवस्था गरिने उल्लेख भएको व्यहोरालाई यस बैंकले अत्यन्त सकारात्मक रूपमा लिएको छ।

७८. आर्थिक वर्ष २०६०/६१ देखि वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको पूँजीकोष कुल भारत जोखिम सम्पत्तिको १२ प्रतिशत हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएकोमा मुलुकमा विद्यमान प्रतिकूल अवस्थालाई दृष्टिगत गरी आर्थिक वर्ष २०६०/६१ र आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा सोको अनुपात ११ प्रतिशत मात्र भए पुग्ने गरी तोकिएकोमा हाल बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको पूँजीकोषको अवस्था विश्लेषण गरी आर्थिक वर्ष २०६२/६३ का लागि पूँजीकोष अनुपातलाई कुल भारत जोखिम सम्पत्तिको १२ प्रतिशत हुनुपर्ने, जसमध्ये प्राथमिक पूँजी न्यूनतम ६ प्रतिशत हुनैपर्ने गरी तोकिएको छ। यस व्यवस्थाबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको पूँजीको संरचना सवल, सक्षम र दृढ हुने अपेक्षा गरिएको छ। साथै, 'घ' वर्गको इजाजतपत्र प्राप्त संस्थाहरूको हकमा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को लागि यो अनुपात ८ प्रतिशत कायम गरिनेछ, जसमध्ये न्यूनतम प्राथमिक पूँजी ४.० प्रतिशत हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

७९. नेपाल राष्ट्र बैंकको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षकीय भूमिकालाई अझ सुदृढ तथा प्रभावकारी बनाउने उद्देश्यले विगत वर्षदेखि लागू गरिएको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण विनियमावली तथा स्थलगत निरीक्षण निर्देशिका (On-site Inspection Manual) लाई आवश्यकतानुसार परिमार्जन गरिनुका साथै गैरस्थलगत सुपरिवेक्षकीय भूमिकामा समेत प्रभावकारिता ल्याउनको लागि गैह्र-स्थलगत सुपरिवेक्षण निर्देशिका (Off-site Supervision Manual) तयार गरी लागू गरिनेछ। यसै सिलसिलामा वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत विज्ञ र अनुभवी सुपरिवेक्षण सल्लाहकारहरू नियुक्त गरी कारवाही अगाडि बढाइनेछ।

८०. उद्योग तथा व्यवसाय क्षेत्रका विभिन्न ठूला ऋणीहरूले एकभन्दा बढी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट कर्जा कारोवार (Multiple Banking) गरिरहेको परिप्रेक्ष्यमा त्यस्ता कारोवारबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाको कुल कर्जा प्रवाहमा रहन गएको सघनता (Concentration of Loan Portfolio) सम्बन्धमा एक विस्तृत अध्ययन गरी सो प्रतिवेदनको आधारमा यस

बैंकबाट जारी गरिएका विवेकशील नियमनहरू (Prudential Regulations) मा उपयुक्त परिमार्जन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

विदेशी विनिमय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम

८१. नेपालले आर्थिक उदारीकरणसँगै वाह्य क्षेत्रलाई क्रमशः खुला गर्दै लाने नीति लिएको छ । औद्योगिक नीति, २०४९ तथा विदेशी लगानी र एक-द्वार नीति, २०४९ मा व्यवस्था भए अनुरूप गैर-आवासीय लगानीकर्ताको लागि पूँजी खाता खुला गरिए पनि आवासीयको लागि पूर्ण खुला गरिएको छैन । वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्व र निजी क्षेत्रको अपेक्षित विकास भइनसकेको अवस्थामा नेपाल जस्तो कमजोर अर्थतन्त्रले वाह्य ऋट्टकाको सामना गर्न नसकी आर्थिक संकट आउनसक्ने सम्भावनालाई दृष्टिगोचर गरी पूँजी खाता कारोवारलाई सन्तुलित ढंगले उदार बनाउँदै लैजाने नीति लिइएको छ । यस क्रममा आर्थिक वर्ष २०६२/६३ मा विदेशी विनिमय क्षेत्र सुधारका विविध कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा ल्याइएका छन् ।
८२. वाणिज्य बैंकहरूले व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरूलाई विभिन्न प्रयोजनको लागि बढीमा अमेरिकी डलर १००० सम्मको सटही सुविधा सोभै प्रदान गर्न सक्ने विद्यमान व्यवस्था छ । यस व्यवस्थाबाट ससाना भुक्तानी पठाउने प्रक्रिया सरल भई सर्वसाधारण लाभान्वित भएको देखिएको परिप्रेक्ष्यमा यस व्यवस्थालाई अझ बढी सरल र सुविधाजनक बनाउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि लागू हुने गरी यस्तो किसिमको सटही सीमा अमेरिकी डलर १००० बाट वृद्धि गरी अमेरिकी डलर १५०० सम्म पुऱ्याइएको छ ।
८३. नियमानुसार अमेरिका, क्यानाडा, अष्ट्रेलिया, न्यूजील्याण्ड र बेलायत जस्ता विकसित देशहरूको आप्रवास भिसामा जाने नेपाली नागरिकहरूलाई settlement खर्चवापत् प्रति व्यक्ति अमेरिकी डलर ५००० सम्मको सटही सुविधा प्रदान गर्ने व्यवस्था रहेकोमा उक्त रकम अपर्याप्त देखिएकोले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि भिसा प्राप्त व्यक्तिको हकमा अमेरिकी डलर ५,००० र निजको परिवार (Spouse) समेत जाने भएमा अमेरिकी डलर १०,०००- उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ ।
८४. निर्यात तथा पर्यटन क्षेत्रको आर्जनबाट खोलिएका परिवर्त्य विदेशी मुद्रा खाता भएका फर्म/संस्था/कम्पनीहरूले आफ्नो व्यापार, व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नको लागि भारत बाहेकका मुलुकहरूमा आयोजना हुने मेला, प्रदर्शनीमा भाग लिनको लागि स्टल बुकिङ्ग, रजिष्ट्रेशन शुल्क, सेवा शुल्क इत्यादिको

भुक्तानी गर्न यस बैंकको स्वीकृति लिनुपर्ने विद्यमान व्यवस्था रहँदै आएकोमा निर्यात तथा पर्यटन क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्नको लागि उक्त प्रयोजनको लागि आवश्यक पर्ने परिवर्त्य विदेशी मुद्रा सम्बन्धित फर्म/संस्था/कम्पनीहरूले आफ्नो परिवर्त्य विदेशी मुद्रा खाता खर्च गर्ने गरी वाणिज्य बैंकहरूबाट सोभै प्रदान गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

८५. विदेशी मुद्रामा खाता खोलेका व्यक्तिहरूको खाता सञ्चालन गर्ने अधिकार अन्य कुनै व्यक्तिलाई दिन नपाइने र खातावाल स्वयंले मात्र सञ्चालन गर्नुपर्ने साविकको व्यवस्था आजको उदार नीति सापेक्ष नदेखिएकोले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि खातावालले अख्तियारी प्रदान गरेको अवस्थामा निजको दम्पति वा बाबु/आमाले पनि सो खाता सञ्चालन गर्नसक्ने व्यवस्था लागू गरिएको छ ।

८६. निर्यातकर्ताको लागि लागू गरिएको Cash Against Documents (CAD) अन्तर्गत बैंक ग्यारेन्टीको आधारमा वस्तुहरू निर्यात गर्न सकिने व्यवस्थालाई समयानुकूल परिवर्तन गर्दै ल्याइएको छ । हाल यो व्यवस्था अन्तर्गत एकपटकमा बढीमा अमेरिकी डलर १,००,००० सम्म निर्यात मूल्यको ५ प्रतिशतले हुने रकम बैंक ग्यारेन्टी राखेर निवेदन दिएमा यस बैंकले त्यस्तो निर्यात गर्ने स्वीकृति प्रदान गर्नसक्ने व्यवस्था रहेको छ । निर्यातकर्ताबीच यो व्यवस्था निकै लोकप्रिय साबित भएकोले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि उक्त अमेरिकी डलर १,००,००० को सीमालाई वृद्धि गरी अमेरिकी डलर २,००,००० पुऱ्याइएको छ । साथै नगद, बचत पत्र, विकास ऋणपत्र तथा सम्बन्धित बैंकलाई मान्य हुने अन्य सुरक्षणपत्रहरूको आधारमा उक्त सीमासम्मको निर्यातको भुक्तानी वाणिज्य बैंकहरूबाट सोभै प्रदान गर्न सकिने व्यवस्था गरिने छ । तर बैंक ग्यारेन्टीको आधारमा नै निर्यात गर्नुपर्ने अवस्था रहेमा भने यस बैंकको स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्था कायमै राखिएको छ ।

८७. ड्राफ्ट/टि.टी सुविधा अन्तर्गत भारतवाहेक तेस्रो मुलुकबाट सामान आयात गर्न पठाइएको अग्रिम भुक्तानी वापतको रकम कारणवश बिक्रेताले सामान सिपमेण्ट नगरी उक्त रकम फिर्ता पठाएको अवस्थामा भुक्तानी पठाउने समयमा धरौटी वापत भन्सार कार्यालयको नाममा जारी भएको चेक सम्बन्धित वाणिज्य बैंक आफैले रद्द गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ । यसबाट सम्बन्धित व्यापारीलाई चेक रद्द गर्ने जस्तो सामान्य कामको लागि पनि राष्ट्र बैंकसम्म धाउनु पर्ने भ्रणभट अन्त्य भई केही सहूलियत पुग्न जाने अपेक्षा गरिएको छ ।

८८. परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा भुक्तानी हुने गरी खोलिएका आयात प्रतीतपत्रमा उल्लेखित रकमभन्दा बढीको डकुमेण्ट प्राप्त भएको अवस्थामा प्रतीतपत्रमा उल्लेखित मूल्यको २ प्रतिशत वा अमेरिकी डलर १००० मध्ये जुन कम हुन्छ, सो रकमसम्मको डकुमेण्ट सम्बन्धित वाणिज्य बैंक आफैले स्वीकार गर्नसक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
८९. परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा भुक्तानी हुने गरी खोलिएका आयात प्रतीतपत्र वा ड्राफ्ट/टि.टी अन्तर्गत बैंकबाट डकुमेण्ट छुटाउँदा वा अग्रिम भुक्तानी पठाउँदा सम्बन्धित भन्सार कार्यालयको नाममा जारी गरिएको धरौटीवापतको चेक म्यादभित्र प्रयोग हुन नसकेमा ९० दिनभित्रैमा यथेष्ट प्रमाणसहित म्याद थप गर्न आएमा सम्बन्धित वाणिज्य बैंक आफैले त्यस्ता चेकको म्याद थप गर्नसक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
९०. यस बैंकको स्वीकृतिमा विदेशी मुद्रा ऋण लिएका ऋणीसँग सो ऋणको व्याजदर Hedge गर्ने सिलसिलामा कुनै वाणिज्य बैंकले Interest Rate SWAP गर्न चाहेमा सो कारोवारबाट उत्पन्न कुनै पनि दायित्व यस बैंकले नलिने शर्तमा वाणिज्य बैंकहरूलाई त्यस्तो कारोवार गर्ने स्वतन्त्रता दिइएको छ ।
९१. निजी क्षेत्रका आयातकर्ताले नेपालमा रासायनिक मल आयात गर्ने क्रममा डकुमेण्ट छुटाउँदा आयातीत मूल्यको १० प्रतिशत रकम बैंकमा दाखिला गर्नुपर्ने वा बैंक ग्यारेण्टी पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था भइरहेकोमा मल आयातमा निजी क्षेत्रलाई थप प्रोत्साहित गरी यथासमयमा मल आपूर्तिको व्यवस्था गर्नुको साथै केही हदसम्म आयातीत मलको लागत खर्चमा कमी आई कृषकहरूलाई राहत पुगोस् भन्ने उद्देश्यले उक्त १० प्रतिशत धरौटी रकमलाई २ प्रतिशतमा झार्न गरिएको छ ।
९२. नेपालका वाणिज्य बैंकमा विदेशी मुद्राको खाता हुने अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाहरूले भारतमा विदेशी मुद्रामा नै भुक्तानी गर्नुपरेमा वाणिज्य बैंकहरूबाट सिधै भुक्तानी पठाउनसक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
९३. पासपोर्ट वापत एक आर्थिक वर्षमा एकपटक मात्र विदेशी मुद्रा सटही सुविधा दिने व्यवस्था रहेको छ । जस्तोसुकै (आफ्नो वा परिवारको औषधोपचार गराउन जानु परेको) अवस्था परेपनि एक आर्थिक वर्षमा दोहोऱ्याएर पासपोर्ट वापतको सटही सुविधा नपाइने यस व्यवस्थाले सर्वसाधारणलाई कठिनाई परिरहेको छ । आजको उदार अवस्थामा यस्तो प्रावधान रहिरहनु उपयुक्त नदेखिएकोले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि सो

पटके प्रावधान हटाइएको छ। साथै, वर्तमान व्यवस्था अन्तर्गत विदेशी मुद्रा उपलब्ध गराएपछि पासपोर्टमा दरपीठ गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ। हाल नेपालमा १० वर्षे अवधिको पासपोर्ट जारी गर्ने प्रचलन सुरु भएको सन्दर्भमा यसरी विदेशी मुद्रा उपलब्ध गराउँदैपिच्छे दरपीठ गर्नुपर्ने प्रावधानले पासपोर्टमा स्थानाभाव एवम् केरमेट भई फोहोर समेत हुने भएकोले अन्य सबै व्यवस्था यथावत रहने गरी आजैका मितिदेखि पासपोर्टमा दरपीठ गर्ने व्यवस्था हटाइएको छ।

९४. नेपालमा संचालित निजी क्षेत्रका उद्योग, कम्पनी वा फर्मले विदेशबाट ऋण लिनु परेमा नेपाल राष्ट्र बैंकसँग अनुमति लिनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ। वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा विदेशबाट ऋण लिनका लागि समेत राष्ट्र बैंकसँग अनुमति लिनुपर्ने प्रावधानबाट एकातिर सम्बन्धित व्यवसायीले अनावश्यक बोझ भेलिरहनु परेको छ भने अर्कातिर बाह्य जगतमा नेपालको विदेशी विनिमय नीति अनुदार रहेको सूचना प्रवाह हुने भएकोले कसैले कुनै स्वदेशी सम्पत्ति धरौटी नराखी एकवर्ष वा सोभन्दा बढी अवधिको विदेशी ऋण लिन चाहेमा राष्ट्र बैंकलाई जानकारी मात्र दिए पुग्ने, अनुमति लिनु नपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।
९५. नेपाली उद्यमशीलतालाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी बनाउन नेपाली उद्यमीले विदेशमा लगानी गर्न पाउनु पर्ने व्यवस्था सुरु गर्नुपर्ने अवस्था आइसकेको छ। यो व्यवस्थाले नेपालको बाह्य क्षेत्र नीति थप उदार बनाउन मद्दत पुऱ्याउने र मुलुकमा बाह्य लगानी आकर्षित हुनुको साथै व्यवस्थापकीय तथा आधुनिक प्रविधि भित्र्याउन सहयोग पुग्ने देखिन्छ। यस दिशामा यस बैंकले यसै वर्ष विदेशमा लगानी गर्न प्रतिबन्ध लगाउने ऐन, २०२१ मा समसामयिक सुधार गर्न श्री ५ को सरकारलाई अनुरोध गर्नेछ।
९६. चाँदीका भाँडाकुँडा र गरगहना निर्यात गर्ने व्यवसायीलाई नेपाल राष्ट्र बैंकले विदेशबाट चाँदी किनेर उपलब्ध गराउने व्यवस्था रहेको छ। तदनुरूप २०४४ देखि २०६० सम्म ५८.४२ मेट्रिक टन (९७ लाख अमेरिकी डलर जतिको) चाँदी खरीद गरी सम्बन्धित व्यवसायीलाई उपलब्ध गराइएको छ। राष्ट्र बैंकको मौज्जातमा लामो समयदेखि १४० मेट्रिक टन जति चाँदी विना कुनै प्रतिफल थन्केर बसेको छ। एकातिर सालिन्दा चाँदी किन्नुपर्ने, अर्कातिर विगत १७ वर्षको औसत चाँदी खपत (३.४ मेट्रिक टन) लाई आधार मान्ने हो भने बैंकसँग रहेको उक्त मौज्जातले झण्डै ४० वर्षको माग धान्ने देखिन्छ। सो चाँदीलाई

अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रचलित मूल्यमा स्थानीय व्यवसायीलाई विक्री गर्दा सम्बन्धित व्यापारीलाई हुवानी लगायत अन्य कारोबार लागत घट्न गई सस्तोमा चाँदी उपलब्ध हुने हुँदा चाँदीका गरगहना तथा भाँडाकुँडा निर्यात प्रोत्साहित हुन जाने हुन्छ। राष्ट्र बैंकलाई आफूसँग ठूलो परिमाणमा चाँदी हुँदाहुँदै परिवर्त्य मुद्रा तिरेर चाँदी जस्तो dead asset खरीद गर्नु नपर्ने मात्र हैन यसको मौज्जात व्यवस्थापन (थन्क्याउने क्रममा यत्रतत्र सार्दा हुने जर्ती समेत) मा परेको वर्तमान समस्या समाधान हुनाको साथै चाँदी किन्दा खर्च हुने परिवर्त्य विदेशी मुद्राको लगानीबाट व्याज प्राप्त हुन गई बैंकको आमदानी समेत वृद्धि हुने हुन्छ। त्यसैले आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि चाँदीका भाँडाकुँडा तथा गरगहना बनाई निर्यात गर्ने व्यवसायीलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा चलेको मूल्यमा यस बैंककै मौज्जातबाट चाँदी आपूर्ति गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ।

९७. नेपालको निर्यातलाई अभ्र प्रतिस्पर्धी बनाउने हेतुले चालू आर्थिक वर्षमा भारतबाट अमेरिकी डलर भुक्तानी गरी आयात गरिने कच्चापदार्थ तथा Intermediate वस्तुको संख्या बढाइने छ।

अन्त्यमा,

९८. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को समष्टिगत आर्थिक तथा मौद्रिक स्थिति, आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिको समीक्षा, आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएका नीतिगत व्यवस्थाहरुको वार्षिक प्रगति तालिका र यो प्रतिवेदन तयार पार्दा प्रयोग गरिएका तथ्याङ्क तालिका सार्वजनिक जानकारीका लागि यसै प्रतिवेदनको अनुसूचीमा राखिएका छन्।
९९. उपलब्ध आर्थिक सूचनाहरुको विश्लेषण गर्दा नेपाली अर्थतन्त्रका समष्टिगत सूचकहरु हाल ठीक अवस्थामा रहेतापनि ती जोखिममुक्त भने छैनन्। समष्टिगत मागको वृद्धि न्यून रहे पनि पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य बढेको कारण मूल्यमा चाप परेको स्थिति छ। तेस्रो मुलुकतर्फको निर्यातमा उल्लेख्य कमी आएको छ। समग्र आयातमा पनि कमी आएको छ। देशमा विद्यमान असहज परिस्थितिका कारण उद्योग व्यवसायको स्थिति पनि सन्तोषजनक छैन। यसप्रकार एकातिर आर्थिक स्थायित्वको स्थिति संवेदनशील (Vulnerable) रहेको छ भने अर्कोतिर राष्ट्रिय उत्पादन वृद्धि जोखिममा परेको विराधोभाषपूर्ण अवस्थामा नीतिगत छनौट बीच सन्तुलन कायम गरी सम्बोधन गर्ने उद्देश्यले यो वर्षको मौद्रिक नीति तर्जुमा गरिएको हो। प्रस्तुत मौद्रिक नीतिको कार्यान्वयनबाट अर्थतन्त्रमा

मौद्रिक स्थायित्व कायम भई दिगो आर्थिक विकासका लागि उपयुक्त समष्टिगत आर्थिक परिवेश कायम हुने विश्वास लिइएको छ। वित्तीय क्षेत्रमा चालिएका सुधारका कार्यक्रमहरुवाट वित्तीय क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धा बढ्ने तथा स्थायित्व सुदृढ हुने र विदेशी विनिमय क्षेत्रमा गरिएका सुधारहरुका कारण बाह्य कारोवार सरलीकृत हुन गई व्यापार र विदेशी लगानी अभिवृद्धि हुने अपेक्षा राखिएको छ। विगतमा यस बैंकले तर्जुमा गरेको मौद्रिक नीतिको कार्यान्वयनमा श्री ५ को सरकार, दातृ निकाय, बैंकिङ्ग समुदाय र नागरिक समाजबाट प्राप्त भएको सहयोगप्रति यस अवसरमा वहाँहरु सबैलाई धन्यवाद अर्पण गर्न चाहन्छु। साथै, आगामी दिनहरुमा पनि मौद्रिक नीतिको कार्यान्वयनमा यस बैंकलाई यहाँहरु सबैको न्यानो सहयोग मिल्ने विश्वास लिएको छु।

धन्यवाद !

अनुसूची १

आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को समष्टिगत आर्थिक तथा मौद्रिक स्थिति

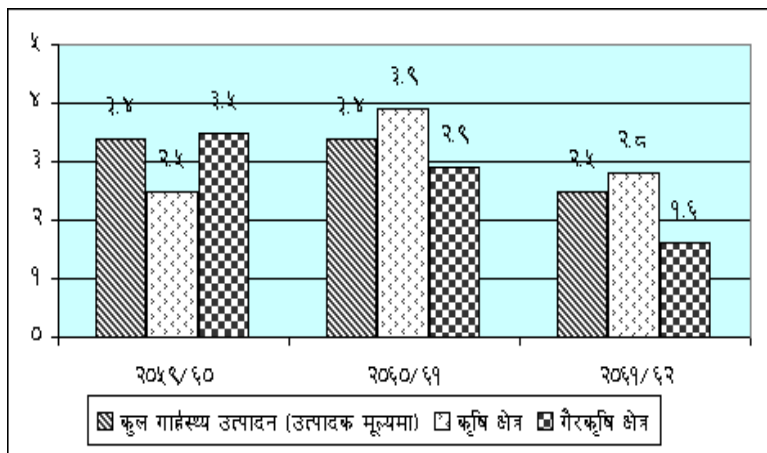
समग्रमा

१. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा अर्थतन्त्रका समष्टिगत आधारभूत सूचकाङ्कहरू (macroeconomic fundamentals) मध्ये कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदरमा कमी आएको छ भने मूल्यमा चाप परेको छ। मुलुकको समग्र शोधनान्तर स्थिति बचतमा रहे तापनि बाह्य क्षेत्र संवेदनशील अवस्थामा छ। निर्यातको वृद्धिदरमा कमी आएको छ। तयारी पोशाकको निर्यातमा आएको व्यापक ह्रासको कारण तैस्रो मुलुकतर्फको निर्यातमा उल्लेख्य गिरावट आएको छ। कच्चा पदार्थ लगायत कुल आयात घटेको छ। कुल आन्तरिक कर्जामा विस्तार आएतापनि विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदरमा कमी आएको छ। निजी क्षेत्र र गैरवित्तीय सरकारी संस्थानमा जाने बैंक कर्जा बढेको छ। फलस्वरूप, वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलतामा कमी आएको छ। ब्याजदर संरचनामा सुधारको केही संकेत देखापर्न थालेको छ। श्री ५ को सरकारको बजेट घाटामा उल्लेख्य कमी आएको छ। साधनको वृद्धिदर अधिल्लो वर्षको भन्दा न्यून रहेको छ। त्यस्तैगरी श्री ५ को सरकारको चालू खर्च उच्च रहे तापनि कुल खर्च वृद्धिदर अधिल्लो वर्षको भन्दा केही कम रहेको छ।

उत्पादन

२. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा नेपाली अर्थतन्त्रको स्थिति सन्तोषजनक रहन सकेन। आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा उत्पादक मूल्यमा ३.४ प्रतिशतले बढेको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा २.५ प्रतिशतमा झर्‍यो (तालिका १, ग्राफ १)। मौसम अनुकूल रहन नसकेकोले कृषि उत्पादन वृद्धि २.८ प्रतिशत र उद्योग तथा बाह्य क्षेत्र राम्रो रहन नसकेकोले गैरकृषि क्षेत्र १.६ प्रतिशत मात्रले बढेकोले गर्दा समग्र आर्थिक वृद्धिदर २.५ प्रतिशतको न्यून दरले बढेको हो। कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा करिब २० प्रतिशत अंश रहेका निर्माण; र व्यापार, रेष्टुरेण्ट तथा होटल उप-क्षेत्रको वृद्धिदर क्रमशः २.४ प्रतिशत र ३.० प्रतिशतले ऋणात्मक रहेकाले पनि समग्र आर्थिक वृद्धिदर न्यून रहन गएको हो।

ग्राफ १ : आर्थिक वृद्धिदर (प्रतिशतमा)

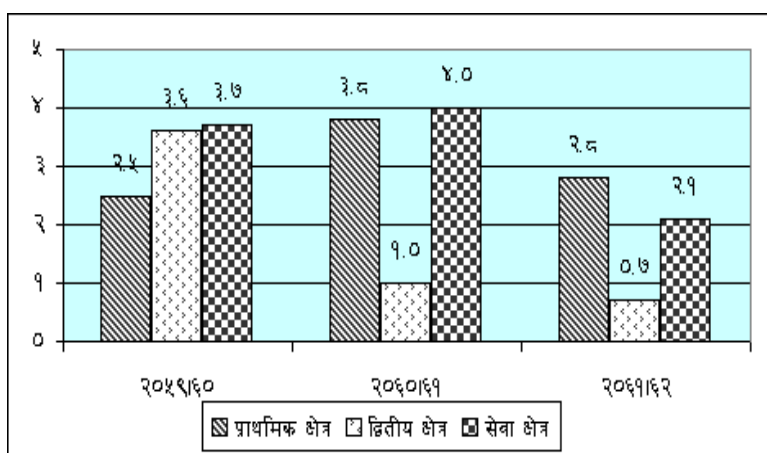

३. कुल गार्हस्थ्य उत्पादनका नौ समूहलाई तीन मुख्य क्षेत्रहरूमा विभाजित गरी विश्लेषण गर्दा ३९.८ प्रतिशत भार रहेको प्राथमिक क्षेत्रको वृद्धिदर अघिल्लो वर्ष ३.८ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा २.८ प्रतिशत मात्र रह्यो (बक्स १, ग्राफ २)। प्राथमिक क्षेत्रमा कृषि क्षेत्रको प्रमुखता रहेको र मौसम अपेक्षित रूपमा अनुकूल रहन नसकेकोले यो क्षेत्रको वृद्धिदर अघिल्लो वर्षको भन्दा न्यून रहेको हो। कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा २१.६ प्रतिशत भार रहेको द्वितीय क्षेत्रको वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा ०.७ प्रतिशत मात्र रह्यो। आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा द्वितीय क्षेत्रको वृद्धिदर १.० प्रतिशत रहेको थियो। द्वितीय क्षेत्रको महत्वपूर्ण उपक्षेत्र निर्माणको विस्तार २.४ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेकोले यस क्षेत्रको वृद्धिदर नगन्य रहेको हो। कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा ३८.६ प्रतिशत भार रहेको सेवा क्षेत्रको विस्तार आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा ४.० प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा २.१ प्रतिशत मात्र रह्यो। व्यापार, रेष्टुरेण्ट तथा होटल उपक्षेत्रको वृद्धिदर ३.० प्रतिशतले ऋणात्मक रहेकोले सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा अघिल्लो वर्षको तुलनामा न्यून रहन गएको हो।

बक्स १ : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनका मुख्य क्षेत्रहरूको वृद्धिदर (प्रतिशतमा)

	आ.व. २०६९।६२ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा अंश	२०५९।६०	२०६०।६१	२०६१।६२
प्राथमिक क्षेत्र	३९.८	२.५	३.८	२.८
द्वितीय क्षेत्र	२१.६	३.६	१.०	०.७
सेवा क्षेत्र	३८.६	३.७	४.०	२.१

ग्राफ २ : कुल गार्हस्थ्य उत्पादनका मुख्य क्षेत्रहरूको वृद्धिदर (प्रतिशतमा)

४. आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा वस्तु तथा सेवाको कुल मागको विस्तारमा कमी आएको छ। कुल मागमध्ये अघिल्लो वर्ष ९.३ प्रतिशतले बढेको आन्तरिक माग आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा ५.८ प्रतिशतले मात्र बढ्यो। नेपाली वस्तु तथा सेवाको बाह्य माग अघिल्लो वर्ष १४.२ प्रतिशतले बढेको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा उल्लेख्य कमी आई ३.७ प्रतिशतले मात्र बढ्यो। कुल आन्तरिक मागमध्ये सरकारी क्षेत्रतर्फको मागको विस्तारमा ठूलो कमी आएको छ। मुलुकमा विद्यमान शान्ति सुरक्षाको अवस्थाले गर्दा पूँजीगत खर्च अपेक्षित रूपमा बढ्न नसकेको र आन्तरिक तथा बाह्य भट्टकाहरूले गर्दा निजी क्षेत्रको व्यवसायीक मनोबल (Business confidence) न्यून रहेकोले यस क्षेत्रको मागमा पनि तिब्रता

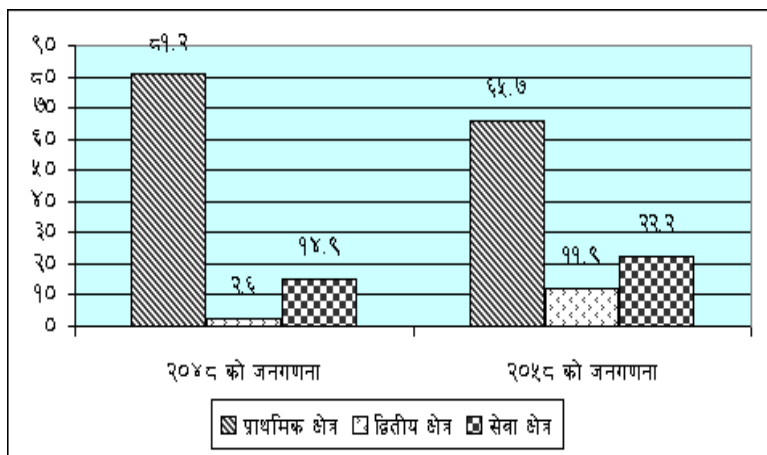
आउन सकेन। पर्यटन व्यवसायमा गिरावट आएको र विश्व व्यापार संगठनको प्रावधान अनुसार तयारी पोशाक निर्यातमा रहेको कोटा प्रणालीको खारेजीका कारणले नेपाली तयारी पोशाकको निर्यात उल्लेख्य घटेकोले नेपाली वस्तु तथा सेवाको बाह्य माग वृद्धिदरमा कमी आएको हो।

५. हालका वर्षहरूमा जनसांख्यिकीय संरचना (demographic structure) मा परिवर्तन आएको छ। वि.सं. २०४८ को जनगणना अनुसार कुल जनसंख्यामा शहरी जनसंख्याको अनुपात ९.२ प्रतिशत रहेकोमा वि.सं. २०५८ मा सम्पन्न जनगणना अनुसार यो अनुपात बढेर १४.२ प्रतिशतमा पुग्यो। मुलुकमा विद्यमान असहज परिस्थितिका कारण शहरी जनसंख्याको अनुपात बढ्ने क्रम यथावत रहेको छ। त्यसैगरी आस्रित जनसंख्या (dependent population) को अनुपात घट्ने प्रवृत्ति देखिएको छ। आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको आर्थिक क्षेत्रगत वितरणमा पनि परिवर्तन आएको छ। वि.सं. २०४८ मा सम्पन्न जनगणनाको परिणाम अनुसार प्राथमिक क्षेत्रमा आर्थिक रूपमा संलग्न जनसंख्याको अनुपात ८१.२ प्रतिशत रहेकोमा वि.सं. २०५८ मा ६५.७ प्रतिशतमा भक्त्यो (बक्स २, ग्राफ ३)। द्वितीय क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्याको अनुपात २.६ प्रतिशतबाट ११.९ प्रतिशत पुग्यो। त्यसैगरी सेवा क्षेत्रमा संलग्न जनसंख्याको अनुपात १४.९ प्रतिशतबाट २२.२ प्रतिशत पुग्यो। २०६०/६१ मा सम्पन्न नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षणले पनि जनसांख्यिकीय संरचनामा आएको परिवर्तनलाई पुष्टि गरेको छ। आर्थिक तथा मौद्रिक नीति तर्जुमाको लागि उपरोक्त जनसांख्यिकीय संरचनामा आएको परिवर्तनले महत्व राख्दछ।

बक्स २ : आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको क्षेत्रगत वितरण (प्रतिशत)

	२०४८ को जनगणना	२०५८ को जनगणना
प्राथमिक क्षेत्र	८१.२	६५.७
द्वितीय क्षेत्र	२.६	११.९
सेवा क्षेत्र	१४.९	२२.२

ग्राफ ३ : आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको क्षेत्रगत वितरण (प्रतिशत)

मुद्रास्फीति

६. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनामा राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित मुद्रास्फीति बिन्दुगत आधारमा ६.२ प्रतिशत रत्यो (तालिका ३)। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा मुद्रास्फीति १.८ प्रतिशत मात्र थियो। अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य बढेको र मूल्य अभिवृद्धि गरेको दर साविकको १०.० प्रतिशतबाट १३.० प्रतिशतमा बढेकाले मूल्यमा चाप परेको हो।
७. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनामा राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क केलाउँदा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य सूचकाङ्क (बिन्दुगत आधारमा) अघिल्लो वर्ष १.६ प्रतिशत मात्रले बढेकोमा समीक्षा अवधिमा ५.३ प्रतिशतको उच्च दरले बढ्यो (तालिका ३)। चिनी तथा चिनीजन्य पदार्थ, होटलको खाना, मासु, माछा तथा अण्डा र अन्न तथा त्यसबाट बनेका परिकार उपसमूहको मूल्य वृद्धि भएकाले खाद्य तथा पेयपदार्थ समूहको मूल्य वृद्धि अघिल्लो वर्षको भन्दा उच्च रहन गएको हो।
८. इन्धन र यातायात तथा सञ्चार उपसमूहहरूको मूल्य वृद्धि भएकाले गैरखाद्य तथा सेवा समूहको मूल्य सूचकाङ्क अघिल्लो वर्षको २.१ प्रतिशत भन्दा निकै उच्च दर (७.० प्रतिशत) ले बढ्यो।

९. २०६१ आषाढ मसान्तमा कारोवार बन्द हुँदा २२२.०४ रहेको नेप्से परिसूचक २०६२ आषाढ मसान्तमा ६४.६३ विन्दु (२९.१ प्रतिशत) ले वृद्धि भई २८६.६७ पुगेको छ। सूचीकृत कम्पनीहरूको संख्या ११४ बाट वृद्धि भई १२५ पुगेकोले अघिल्लो वर्षको आषाढ महिनाको तुलनामा समीक्षा अवधिमा चत्ता पूँजी ३९.६ प्रतिशत (रु. ४ अर्ब ७६ करोड) ले वृद्धि भई रु. १६ अर्ब ७७ करोड पुगेको छ। २०६१ आषाढको तुलनामा २०६२ आषाढ मसान्तमा सूचीकृत कम्पनीहरूको बजार पूँजीकरण ४८.१ प्रतिशत (रु. १९ अर्ब ९४ करोड) ले वृद्धि भई रु. ६१ अर्ब ३७ करोड पुगेको छ।

बाह्य क्षेत्र

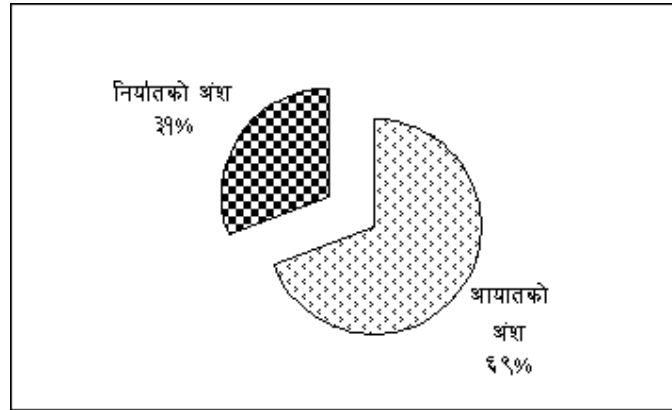
१०. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा बाह्य क्षेत्रको स्थिति सन्तोषजनक रहेन। मौद्रिक सर्वेक्षणअनुसार आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्म शोधनान्तर बचत रु ७ अर्ब ६५ करोड रहे तापनि बाह्य क्षेत्रमा केही कमजोरीका संकेतहरू देखिएका छन्।
११. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्ममा कुल वस्तु व्यापार ०.६ प्रतिशतले ऋणात्मक रह्यो (तालिका १९)। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा कुल वस्तु व्यापार ८.२ प्रतिशतले बढेको थियो। अघिल्ला वर्षहरूको तुलनामा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कुल वस्तु व्यापारको अंश घटेको छ। आर्थिक वर्षको पहिलो एघार महिनासम्ममा कुल वस्तु व्यापारमा ६५.८ प्रतिशत अंश रहेको भारतसँगको व्यापार १४.९ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ भने तेस्रो मुलुकसँगको व्यापार २१.१ प्रतिशतले घटेको छ। कुल वस्तु निर्यातको तुलनामा वस्तु आयातको आयतन ठूलो रहेको सन्दर्भमा वस्तु आयात वृद्धिदर ऋणात्मक रहेकोले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा कुल वस्तु व्यापार वृद्धिदर ऋणात्मक रहन गएको हो।
१२. कुल वस्तु व्यापारमा ३०.९ प्रतिशत अंश रहेको कुल वस्तु निर्यात आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्ममा ६.४ प्रतिशतले^१ बढ्यो (तालिका १९, ग्राफ ४)। आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को सोही अवधिमा कुल वस्तु निर्यात ७.९ प्रतिशतले विस्तार भएको थियो। कुल वस्तु निर्यातमध्ये भारततर्फको निर्यात आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा १५.७ प्रतिशतले बढेकोमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा २६.८ प्रतिशतले उल्लेख्य वृद्धि भयो। तेस्रो मुलुकतर्फको वस्तु निर्यात वृद्धि आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा ०.९ प्रतिशतले

^१ कुल निर्यातलाई अमेरिकी डलरमा गणना गर्दा समीक्षा अवधिमा ८.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। गत वर्ष यस्तो वृद्धि १४.१ प्रतिशत रहेको थियो।

ऋणात्मक रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा २०.७ प्रतिशतको उच्च दरले ऋणात्मक रह्यो ।

१३. कुल वस्तु व्यापारमा ६९.१ प्रतिशत अंश रहेको कुल वस्तु आयात वृद्धि आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्ममा ३.४ प्रतिशतले^१ ऋणात्मक रह्यो (तालिका १९, ग्राफ ४) । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा कुल वस्तु आयात ८.३ प्रतिशतले विस्तार भएको थियो । कुल वस्तु आयातमा ६४.९ प्रतिशत अंश रहेको भारतबाट भएको आयात १०.० प्रतिशतले बढ्यो । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा भारतबाट भएको आयात ८.२ प्रतिशतले विस्तार भएको थियो । कुल वस्तु आयातमा ३५.१ प्रतिशत अंश रहेको तेस्रो मुलुकबाटको आयात आर्थिक वर्षको पहिलो एघार महिनासम्ममा २१.३ प्रतिशतले घट्यो । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा तेस्रो मुलुकबाटको आयात ८.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । कच्चा पदार्थ तथा मेशिनरी सामानको आयातमा गिरावट आएकोले तेस्रो मुलुकबाट भएको आयात आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा यसरी घटेको हो ।

ग्राफ ४ : कुल वस्तु व्यापारमा निर्यात र आयातको अंश

१४. शोधनान्तर तथ्याङ्क अनुसार आर्थिक वर्षको पहिलो दश महिनासम्ममा पर्यटन क्षेत्रको विदेशी मुद्रा आप्रवाह ३३.० प्रतिशतले घट्यो (तालिका २०) । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को सोही अवधिमा पर्यटन क्षेत्रको विदेशी मुद्रा आप्रवाह ५३.३ प्रतिशतले बढेको थियो । विदेशी संचार माध्यममा

^१ कुल आयातलाई अमेरिकी डलरमा तुलना गर्दा समीक्षा अवधिमा १.४ प्रतिशतले घटेको छ । गत वर्ष यस्तो आयात १४.५ प्रतिशतले बढेको थियो ।

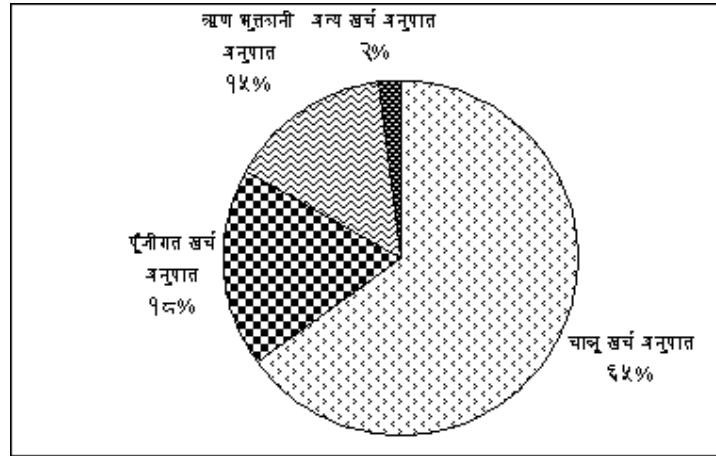
देशमा विद्यमान असहज परिस्थितिको बढी नकारात्मक प्रचारप्रसार बढेकोले पर्यटन आगमनमा उल्लेख्य कमी आई विदेशी मुद्रा आप्रवाहमा गिरावट आएको हो ।

१५. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो दश महिनासम्ममा विदेशस्थित नेपाली कामदारहरूको रेमिट्यान्स आप्रवाह ७.९ प्रतिशतले बढ्यो (तालिका २०) । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा रेमिट्यान्स आप्रवाह ३.० प्रतिशतले बढेको थियो । इराकमा नेपालीहरूको हत्या पश्चात् काठमाडौंमा भएको हुलदंगाका क्रममा म्यानपावर कार्यालयहरूमा भएको तोडफोड र मलेशियाले सुनामी पीडित मुलुक इण्डोनेशियाका कामदारहरूलाई काम गर्ने अवसर दिने क्रममा नेपाली कामदारहरूलाई केही समयको लागि भिसा दिन बन्द गरेकोले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो अर्धवार्षिक अवधिसम्म नेपाली कामदारहरूको बाहिर जाने क्रममा केही रोकावट आएको भएतापनि त्यसपछिको समयमा तीव्रता आएकोले रेमिट्यान्स आप्रवाहमा वृद्धि हुने क्रम देखिएको छ ।
१६. आयात घटेको र रेमिट्यान्स आप्रवाहको स्तर उच्च नै रहेकोले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा शोधनान्तर बचत रह्यो । शोधनान्तर बचत रहेका कारण आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्म बैकिङ्ग क्षेत्रको कुल विदेशी विनिमय संचिति ६.२ प्रतिशतले वृद्धि भई २०६२ जेष्ठ महिनासम्म रु. १३३ अर्ब ९७ करोड रह्यो । यसमध्ये परिवर्त्य विदेशी मुद्राको अंश ९५.० प्रतिशत र अपरिवर्त्य विदेशी मुद्राको अंश ५.० प्रतिशत रह्यो । कुल व्यापारमा भारततर्फबाटको आयातको अंश बढेको, पेट्रोलियम पदार्थ आयातको भुक्तानी भा.रु. मा हुन थालेको र भारतमा काम गर्ने नेपालीहरूले द्वन्द्वका कारण परिवार समेत लिएर जान थालेकाले भारतबाट प्राप्त हुने रेमिट्यान्स घटेको कारण भा.रु. संचितिमा चाप परेको हो ।
१७. भा.रु. संचितिमा चाप परेतापनि कुल विदेशी विनिमय संचिति १२.५ महिनाको वस्तु आयात र १०.५ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्नको लागि प्रयाप्त छ ।
१८. २०६१ आषाढ मसान्तको तुलनामा २०६२ आषाढ मसान्तमा नेपाली रुपैयाँ (खरीद दर) अमेरिकी डलरसँग ५.४ प्रतिशतले अधिमूल्यन भएको छ । गत वर्षको यसै अवधिमा नेपाली मुद्रा ०.८ प्रतिशतले अधिमूल्यन भएको थियो ।

सरकारी वित्त

१९. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को नगद कारोवारमा आधारित श्री ५ को सरकारको बजेट घाटा १२.९ प्रतिशतले घटेर रु. ११ अर्ब २ करोड रह्यो (तालिका १७)। अघिल्लो वर्ष श्री ५ को सरकारको बजेट घाटा रु. १२ अर्ब ६२ करोड रहेको थियो। साधन वृद्धिको तुलनामा खर्च वृद्धिदर न्यून रहेकोले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा श्री ५ को सरकारको बजेट घाटामा कमी आएको हो।
२०. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को नगद प्रवाहमा आधारित श्री ५ को सरकारको कुल खर्च ७.३ प्रतिशतले बढ्यो। अघिल्लो वर्ष श्री ५ को सरकारको कुल खर्च ११.१ प्रतिशतले बढेको थियो। आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को श्री ५ को सरकारको कुल खर्च रु. ८७ अर्ब ८ करोडमध्ये चालू खर्चको अंश ६५.३ प्रतिशत, पूँजीगत खर्चको अंश १७.६ प्रतिशत, ऋण भुक्तानी अंश १५.५ प्रतिशत र अन्य खर्चको अंश १.६ प्रतिशत रह्यो (ग्राफ ५)।

ग्राफ ५ : श्री ५ को सरकारको खर्च अनुपात (प्रतिशतमा)

२१. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा श्री ५ को सरकारको गैर-ऋण साधन परिचालन ११.० प्रतिशतले बढ्यो। अघिल्लो वर्ष गैर-ऋण साधन परिचालन १३.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो।
२२. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा श्री ५ को सरकारको राजस्व परिचालनको वृद्धिदर १२.१ प्रतिशत रह्यो। मूल्य अभिवृद्धि दर २०६१ पौषपछि

४२ मौद्रिक नीति २०६२/६३

साविकको १० प्रतिशतबाट १३ प्रतिशत पुऱ्याइएको र राजस्व परिचालनमा प्रशासनिक सुधार आएकोले यसको वृद्धिदर अघिल्लो वर्षको तुलनामा केही बढेको हो । गैर-ऋण साधनको अर्को स्रोत विदेशी नगद अनुदान स्तर उच्च रहेतापनि आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा यसको वृद्धिदर १.९ प्रतिशत रह्यो । अघिल्लो वर्ष विदेशी नगद अनुदान उल्लेख्य (१०६.२ प्रतिशत) मात्राले बढेको थियो ।

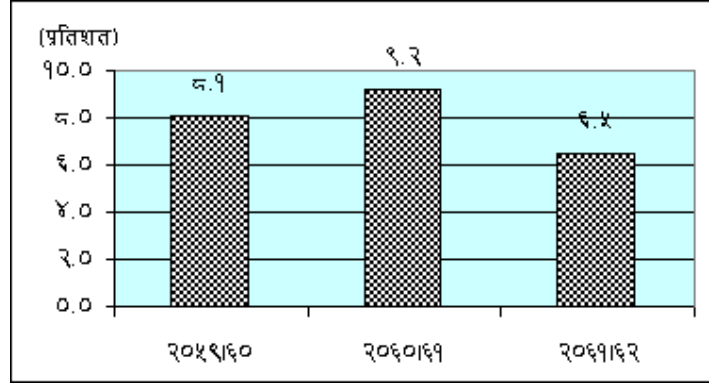
२३. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा श्री ५ को सरकारले को नेपाल राष्ट्र बैंकबाट रु. १० करोड ४७ लाख अधिविकर्ष उपयोग गर्‍यो । अघिल्लो वर्ष श्री ५ को सरकारको नेपाल राष्ट्र बैंकसँग रु. ७५ करोड ३० लाख नगद मौज्दात कायम थियो ।

मुद्रा प्रदाय

२४. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्ममा विस्तृत मुद्रा प्रदाय ६.५ प्रतिशतले विस्तार भयो (तालिका ५, ग्राफ ६) । आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को सोही अवधिमा विस्तृत मुद्रा प्रदाय ९.२ प्रतिशतले विस्तार भएको थियो । मौद्रिक क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्ति न्यून दरले बढेकोले अघिल्लो वर्षको तुलनामा विस्तृत मुद्रा प्रदायको विस्तारमा कमी आएको हो ।

२५. मुद्रा प्रदायमा विस्तारकारी प्रभाव पार्ने मौद्रिक क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्ति (विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन समायोजन गरी) आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्ममा ७.० प्रतिशत (रु. ७ अर्ब ६५ करोड) ले बढ्यो । अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा खुद वैदेशिक सम्पत्ति १४.५ प्रतिशतको उच्च दरले बढेको थियो । वैदेशिक ऋण आप्रवाहमा कमी आएकोले मौद्रिक क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्ति अघिल्लो वर्षको तुलनामा न्यून दरले विस्तार भएको हो ।

ग्राफ ६ : विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर (पहिलो एघार महिना)

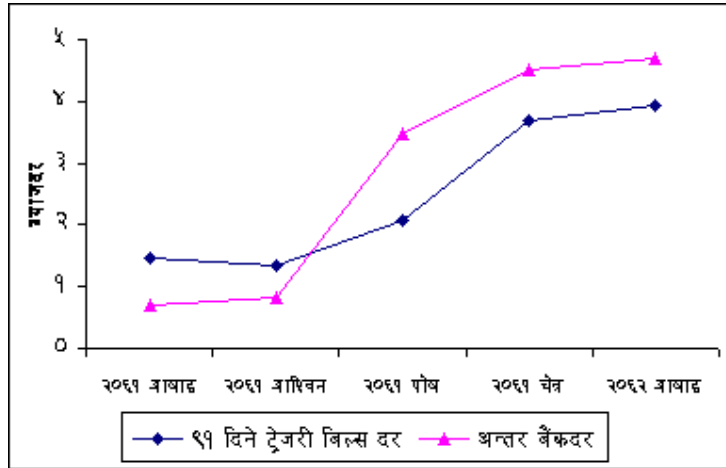
२६. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्ममा मौद्रिक क्षेत्रको आन्तरिक कर्जा ९.७ प्रतिशतले बढ्यो। आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को सोही अवधिमा आन्तरिक कर्जा ६.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो। कुल आन्तरिक कर्जाका अंशहरूमध्ये श्री ५ को सरकारमा जाने बैंक कर्जाको विस्तार ऋणात्मक रहेतापनि आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा घट्ने दरमा कमी आएको छ। निजी क्षेत्रमा प्रवाहित बैंक कर्जा आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा १२.६ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा १४.८ प्रतिशतले बढेको छ। निजी क्षेत्रका वाणिज्य बैंकहरूले जलविद्युत, स्कूल तथा अस्पताल जस्ता पूर्वाधारहरू लगायत उपभोग्य कर्जा समेत विस्तार गरेकाले निजी क्षेत्रमा जाने बैंक कर्जामा विस्तार आएको हो। त्यसैगरी आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा नेपाल आयल निगम, शाही नेपाल वायुसेवा निगम र नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड जस्ता गैर-वित्तीय संस्थानहरूमा वाणिज्य बैंकहरूले लगानी विस्तार गरेकाले कुल आन्तरिक कर्जा विस्तार अधिक रहेको हो।
२७. मुद्रा प्रदायमा संकुचनकारी भूमिका खेल्ने खुद अमौद्रिक दायित्व (विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन समायोजन गरी) आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्ममा १६.९ प्रतिशतले बढ्यो। आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को सोही अवधिमा खुद अमौद्रिक दायित्व ७.८ प्रतिशतले मात्र बढेको थियो। केही वाणिज्य बैंकहरूले चुक्ता पूँजी बढाएका, केहीको खराब कर्जा अनुपात बढेको र वाणिज्य बैंकहरूको मुनाफा पनि अभिवृद्धि भएकाले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा खुद अमौद्रिक दायित्व उच्च दरले बढेको हो।

२८. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्ममा वाणिज्य बैंकहरूको आवधिक निक्षेप ७.४ प्रतिशतले बढ्यो। आर्थिक वर्ष २०६०/६१ मा आवधिक निक्षेप ११.१ प्रतिशतले बढेको थियो। आर्थिक वृद्धिदर न्यून रहेकोले आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा आवधिक निक्षेपको वृद्धिदरमा केही कमी आएको हो।
२९. मुद्रा प्रदायका दुई प्रत्यक्ष कारकहरूमध्ये आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को पहिलो एघार महिनासम्म मुद्रा गुणक बढेतापनि संचित मुद्रा ५.६ प्रतिशतले घट्यो। आर्थिक वर्ष २०६०/६१ को सोही अवधिमा संचित मुद्रा १०.२ प्रतिशतले विस्तार भएको थियो। नेपाल राष्ट्र बैंकको खुद वैदेशिक सम्पत्तिको (विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन समायोजन गरी) वृद्धिदरमा कमी आउनुका साथै खुद आन्तरिक सम्पत्तिको वृद्धिदर समेत ऋणात्मक हुन पुगेकोले संचित मुद्रा घटेको हो।
३०. अनिवार्य नगद अनुपातमा कटौती र पारदर्शी तथा स्वतः उपलब्ध हुने धितोयुक्त स्थायी तरलता सुविधाको व्यवस्थाका कारणले वाणिज्य बैंकहरूले अधिक तरलताको मात्रामा उल्लेख्य कमी ल्याई कर्जा विस्तार गरेकाले समीक्षा अवधिमा मुद्रा गुणक बढेको हो।

व्याजदर

३१. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को सुरुको अवस्थाको तुलनामा सो आर्थिक वर्षको अन्त्यतिर व्याजदर संरचनामा केही परिवर्तन आयो (तालिका १३)। बोलकबोलको आधारमा निष्काशन हुने ट्रेजरी बिल्सदर बढ्ने प्रवृत्ति रह्यो। त्यसैगरी अन्तर बैंक कारोवार दर पनि बढ्ने क्रममा रह्यो। वाणिज्य बैंकहरूले निक्षेपमा दिने व्याजदरहरूमा केही कमी आयो। त्यसैगरी केही वाणिज्य बैंकहरूले कर्जादरहरू घटाए तापनि समग्रमा व्याजदर अन्तर उच्च नै रह्यो। यसले वित्तीय मध्यस्थतामा कमी ल्याउन सक्ने खतरालाई दृष्टिगत गरी आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षाको बुँदा नं. ३० मा वाणिज्य बैंकहरूलाई व्याजदर अन्तर घटाउन आग्रह पनि गरिएको थियो। वाणिज्य बैंकहरूले मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षामा गरिएको आग्रह अनुसार व्याजदर अन्तर घटाउने प्रयास नगरेकाले २०६१ बैशाख २३ गते बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूका प्रमुखहरूलाई बोलाई व्याजदर अन्तर घटाउन नैतिक आह्वान (moral suasion) गरियो। सो आह्वान पछि केही वाणिज्य बैंकहरूले व्याजदर अन्तर घटाउने प्रयास स्वरूप निक्षेप दरहरू बढाए। यस कार्यलाई राष्ट्र बैंकले अत्यन्त सकारात्मक रूपमा लिएको छ।

ग्राफ ७ : ९१ दिने ट्रेजरी बिल्सदर र अन्तर बैंकदर (प्रतिशत)

अनुसूची २

आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिको समीक्षा

१. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षा २०६१ फाल्गुण ४ गते सार्वजनिक जानकारीका लागि प्रकाशित भइसकेको छ। त्यसैगरी, आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएका नीतिगत व्यवस्थाहरूको वार्षिक प्रगति विवरण तालिका यस प्रतिवेदनको अनुसूची ३ मा राखिएको छ। तसर्थ, यो अनुसूचीमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिको संक्षिप्त समीक्षा मात्र गरिएको छ।

मौद्रिक नीतिका आर्थिक उद्देश्यहरूको स्थिति

२. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिले आर्थिक वृद्धिदर ४.५ प्रतिशत हासिल गर्ने गरी आवश्यक तरलताको व्यवस्था गर्ने उद्देश्य राखेको थियो। अनिवार्य नगद अनुपातमा १ प्रतिशत विन्दुले कटौती, रुग्ण उद्योग पुनरकरजाको लागि रु. १ अर्ब विनियोजन र खुला बजार खरीद बोलकबोल, खुला बजार रिपो बोलकबोल तथा स्थायी तरलता सुविधा मार्फत् निजी क्षेत्रलाई लगानीका लागि आवश्यक तरलताको व्यवस्था हुँदाहुँदै पनि आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा लक्षित आर्थिक वृद्धिदर हासिल हुन सकेन। श्री ५ को सरकारको विकास खर्च अपेक्षित रूपले बढ्न नसकेकोले निर्माण क्षेत्रको गार्हस्थ्य उत्पादन २.४ प्रतिशतले घट्न गयो। देशमा विद्यमान असहज परिस्थिति तथा विश्व व्यापार संगठनको प्रावधान अनुसार तयारी पोशाकमा रहेको कोटा प्रणालीको खारेजीले व्यापार र पर्यटन उप-क्षेत्रको वृद्धिदर समेत नकारात्मक रहेकोले गैर-कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर लक्षित ४.६ प्रतिशतको ठाउँमा १.६ प्रतिशत मात्र रहन पुग्यो। त्यसैगरी, अपेक्षित रूपमा मौसम अनुकूल रहन नसकेकोले कृषि उत्पादन पनि लक्षित ३.७ प्रतिशतको ठाउँमा २.८ प्रतिशतले मात्र बढ्यो। फलस्वरूप, आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा (उत्पादक मूल्यमा) आधारित आर्थिक वृद्धिदर लक्षित ४.५ प्रतिशत भन्दा निकै कम (२.५ प्रतिशत) मात्र रह्यो।
३. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिले राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्कमा आधारित वार्षिक औसत मुद्रास्फीति दर ४.० प्रतिशत कायम गर्ने लक्ष्य लिएको थियो। पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य उल्लेख्य बढेको र मूल्य अभिवृद्धि गरेको दर १० प्रतिशतबाट १३ प्रतिशत पुऱ्याइएको कारण

मूल्यमा केही चाप परेको छ। समष्टिगत माग शिथिल अवस्थामा रहेको र विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर अधिल्लो वर्षको भन्दा न्यून रहेकोले आर्थिक वर्ष २०६९।६२ मा औसत मुद्रास्फीति दर लक्षित भन्दा केही बढी रहेतापनि ४.५ प्रतिशतमा सीमित रहने अनुमान छ।

४. नेपाली निर्यातजन्य वस्तु तथा सेवाको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा प्रतिकूल असर नपरोस् र स्वदेशी निर्यातजन्य वस्तु तथा सेवाको बाह्य मागको माध्यमबाट आर्थिक गतिविधिमा गतिरोध नआवस् भन्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०६९।६२ को मौद्रिक नीतिमा ने.रु. को यथार्थ विनिमयदरलाई सन्तुलित बनाइराख्ने लक्ष्य रहेको थियो। अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा अमेरिकी डलर अवमूल्यन भइरहेको, परिवर्त्य संचित बढ्ने क्रम यथावत रहेको र विन्दुगत आधारमा मूल्य वृद्धि उच्च रहेको कारण आर्थिक वर्ष २०६९।६२ मा ने.रु. को अमेरिकी डलरसँगको यथार्थ विनिमयदर केही अधिमूल्यत भएको छ।
५. आर्थिक वर्ष २०६९।६२ को मौद्रिक नीतिमा मुलुकको शोधनान्तर बचत रु. ५ अर्ब ५० करोड रहने लक्ष्य निर्धारण गरिएको थियो। तेस्रो मुलुकतर्फको निर्यातमा उल्लेख्य कमी, पर्यटन आयमा ह्रास र विदेशी ऋण आप्रवाहमा कमी आएतापनि निर्यातको तुलनामा ठूलो आयतन रहेको आयातमा कमी र रेमिट्यान्स आप्रवाह यथावत रहेका कारण आर्थिक वर्ष २०६९।६२ मा शोधनान्तर बचतको लक्ष्य हासिल हुने देखिएको छ।

मौद्रिक लक्ष्यहरूको स्थिति

६. आर्थिक वर्ष २०६९।६२ को लागि तोकिएका मौद्रिक लक्ष्यहरूमध्ये विस्तृत मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर तोकिएको लक्ष्यभित्र कायम रहने देखिएको छ। संकुचित मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर भने तोकिएको लक्ष्य १०.५ प्रतिशत भन्दा ०.७ प्रतिशत विन्दु बढी अर्थात् ११.२ प्रतिशत रहने अनुमान छ। विस्तृत मुद्राका दुईवटा अंशहरूमध्ये ठूलो आयतन रहेको आवधिक निक्षेप तोकिएको १३.५ प्रतिशतको लक्ष्य भन्दा केही कम दर (१२.५ प्रतिशत) ले बढेकोले संकुचित मुद्रा प्रदायको वृद्धिदर लक्ष्यभन्दा बढी दरले वृद्धि हुने देखिएको हो।
७. आर्थिक वर्ष २०६९।६२ देखि मौद्रिक व्यवस्थापनको आधारको रूपमा तरलता अनुगमन र प्रक्षेपण संरचनालाई लागू गरियो। यो संरचनालाई आधार मानेर खुला बजार कारोवार संचालन गर्न थालियो। यस संरचना मार्फत् तरलता प्रशोचन गरिएको कारण संचित मुद्राको वृद्धिदर आर्थिक

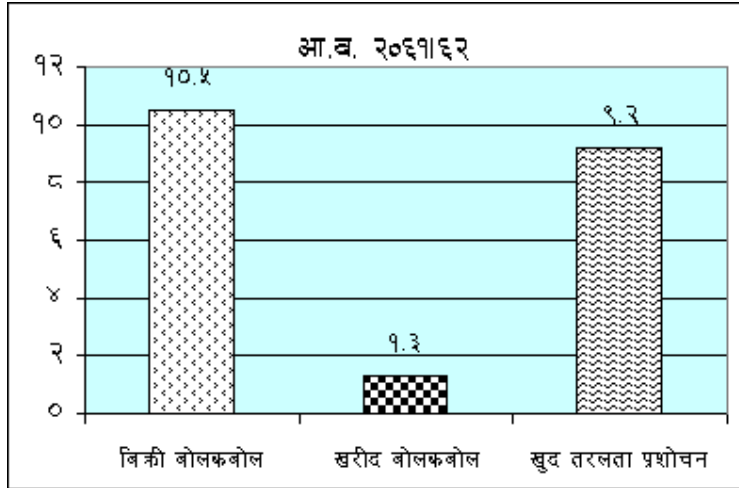
वर्ष २०६१/६२ मा घटेको छ। निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित बैंक कर्जामा विस्तार आई मुद्रा गुणक वृद्धि भएतापनि संचित मुद्रामा कमी आएकोले मौद्रिक योगाङ्कहरु लगभग लक्षित सीमाभित्र कायम रहेका छन्।

मौद्रिक उपकरणहरुको कार्यान्वयनको स्थिति

८. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा वाणिज्य बैंकहरुको कोषको लागत घटाउने उपायको रूपमा अनिवार्य नगद अनुपातमा कटौती गरिएको थियो। एक प्रतिशत विन्दूले अनिवार्य नगद अनुपात कटौती गर्दा आर्थिक वर्षको सुरुमा वाणिज्य बैंकहरूसँग अधिक तरलताको स्थिति देखिएतापनि आर्थिक वर्षको दोस्रो त्रयमासपछि बैंकहरुले अधिक तरलता व्यवस्थापन गर्ने क्रममा उपभोग्य कर्जा विस्तारतर्फ वित्त कम्पनीहरूसँग प्रतिस्पर्धा बढाई उपभोग कर्जा दरहरुमा ठूलो मात्रामा कटौती गरे। पहिलो पल्ट, पारदर्शी र स्वतः उपलब्ध हुने स्थायी तरलता सुविधाको व्यवस्थाले वाणिज्य बैंकहरुले निश्चित रूपले आफूसँग भएको अधिक नगद तरलताको उचित किसिमले व्यवस्थापन गर्न थालेकाले वर्षौंदेखि वाणिज्य बैंकहरूसँग रहने गरेको अधिक तरलताको स्थिति हटेको छ। यस क्रममा वितीय संस्थाहरुमा प्रतिस्पर्धा बढन गई उपभोग कर्जा दरहरुमा कमी आएकोले बैंक ऋणी लाभान्वित भएका छन्। साथै, बैंकहरुको वितीय मध्यस्थता पनि बढेको छ। नगद तरलता व्यवस्थापनको हिसावले वाणिज्य बैंकहरुको वासलात सन्तुलित भएकोले मौद्रिक उपायहरुमा हुने परिवर्तनले अन्य क्षेत्रहरुमा पार्ने प्रभाव तुरुन्त देखिने स्थिति सिर्जना भएको छ।
९. औद्योगिक र पर्यटन व्यवसायमा देखिएको संकट निवारणमा केही मद्दत पुगोस् भन्ने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०५८/५९ देखि रुग्ण उद्योग पुनरकर्जाको व्यवस्था हुँदै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०६१/६२ का लागि पनि रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा सीमा रु. १ अर्ब विनियोजन गरिएको थियो। रुग्ण उद्योग पुनरकर्जा दर पनि २.० प्रतिशतबाट १.५ प्रतिशतमा झारिएको थियो। बैंकले सम्बन्धित ऋणीलाई कायम गर्ने व्याज ४.५ प्रतिशत थियो। सो आर्थिक वर्षमा १३ वटा होटल र ५ वटा उद्योग गरी जम्मा १८ उद्योग व्यवसायहरुलाई रु. ३७ करोड ९१ लाख पुनरकर्जा रकम स्वीकृत भइसकेको छ। सम्बन्धित होटल तथा उद्योग व्यवसायहरुले उच्चस्तरीय रुग्ण उद्योग पुनरुत्थान समितिले निर्धारण गरेका शर्तहरु पुरा गर्न नसकेकाले विनियोजन गरेको पुरै रकम उपयोग हुन नसकेको हो।
१०. मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएवमोजिम आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा मौद्रिक उपायको रूपमा विकास ऋणपत्रलाई बोलकबोलको माध्यमबाट दोस्रो खुला

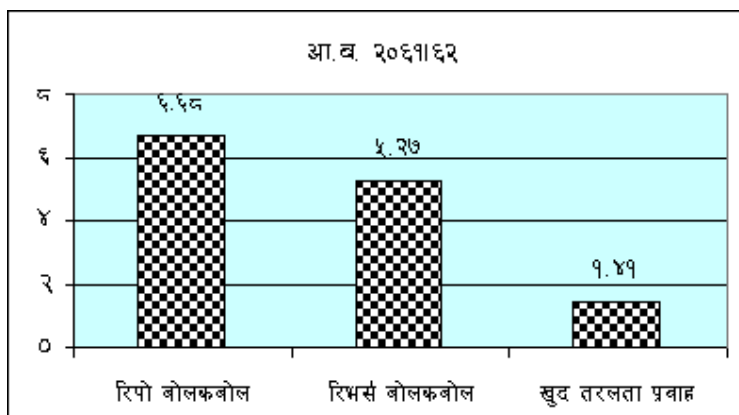
बजार कारोवार संचालनमा ल्याइयो। तरलता अनुगमन र प्रक्षेपण संरचनाको आधारमा मौद्रिक नीतिका उद्देश्यहरु प्राप्तीका लागि आर्थिक वर्ष २०६९।६२ मा बिक्री बोलकबोल मार्फत् रु. १० अर्ब ५० करोड तरलता प्रशोचन गरियो भने खरीद बोलकबोल मार्फत् रु. १ अर्ब ३१ करोड तरलता प्रवाह गरियो (तालिका ७ र ८, ग्राफ ८)। बिक्री बोलकबोल र खरीद बोलकबोल मार्फत् आर्थिक वर्ष २०६९।६२ मा खुद तरलता रु. ९ अर्ब २० करोड प्रशोचन गरियो।

ग्राफ ८ : बिक्री बोलकबोल तथा खरीद बोलकबोल (रु. अर्बमा)

११. आर्थिक वर्ष २०६९।६२ मा अल्पकालीन (१ दिनदेखि ७ दिनसम्म) अवधिको तरलता प्रवाह र प्रशोचन गर्न क्रमशः रिपो बोलकबोल र रिभर्स बोलकबोल सुरु गरियो। रिपो बोलकबोल मार्फत् रु. ६ अर्ब ६८ करोड तरलता प्रवाह गरियो भने रिभर्स रिपो बोलकबोल मार्फत् रु. ५ अर्ब २७ करोड तरलता प्रशोचन गरियो (तालिका ९ र १०, ग्राफ ९)। रिपो बोलकबोल र रिभर्स रिपो बोलकबोल मार्फत् रु. १ अर्ब ४१ करोड खुद तरलता प्रवाह भयो।

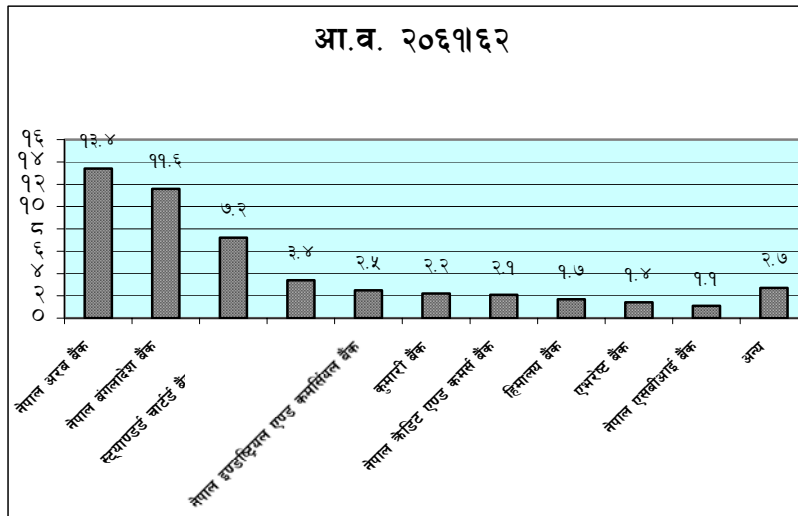
ग्राफ ९ : रिपो तथा रिभर्स रिपो बोलकबोल (रु. अर्बमा)

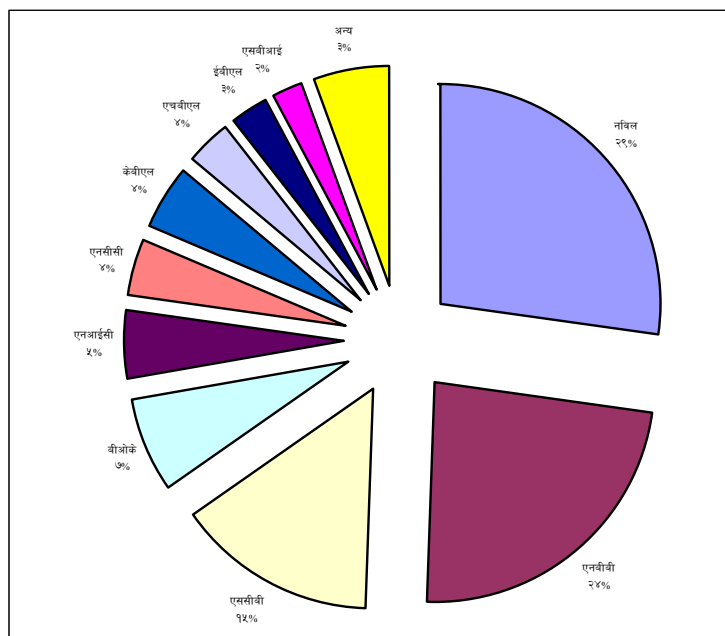
१२. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा पारदर्शी ढंगले स्वतः उपलब्ध हुने किसिमले वाणिज्य बैंकहरूलाई अन्तिम ऋणदाता सुविधाको रूपमा स्थायी तरलता सुविधाको व्यवस्था गरियो। पूर्णतया धितोयुक्त यो सुविधाको अवधि अधिकतम ५ दिनसम्मका लागि कायम गरिएको थियो। खुला बजार कारोवार यस बैंकको अग्रसरतामा मात्र मौद्रिक उद्देश्यका निमित्त संचालन हुने भएकाले श्री ५ को सरकारको ऋणपत्र, ट्रेजरी बिल्स र विकास ऋणपत्रलाई तरलता समेत प्रदान गर्ने ध्येयले स्थायी तरलता सुविधा सीमा सुरुमा यस्ता ऋणपत्रको अंकित मूल्यको ९० प्रतिशतसम्म प्रत्येक वाणिज्य बैंकहरूलाई उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको थियो। अर्थतन्त्रमा भुक्तानी समस्या पनि नआवस् भन्ने उद्देश्यले यो सुविधाको व्यवस्था गरिएको हो। वाणिज्य बैंकहरूलाई मध्यमकालसम्म तरलताको अभाव भएमा बैकल्पिक साधन परिचालनको उपाय अवलम्बन गर्नु पर्नेमा सो नगरी यो सुविधामाथिको निर्भरता बढाएकोले यो सुविधाको सीमा २०६१/९।७ देखि ९० प्रतिशतबाट ५० प्रतिशतमा झारियो। त्यसैगरी अन्तिम ९९ दिने ट्रेजरी बिल्स बोलकबोलको औसत वट्टादरमा निश्चित प्रतिशत पेनाल दर थपी स्थायी तरलता सुविधा दर तोकिने व्यवस्था रहेकोमा सुरुमा पेनाल दर ०.५ प्रतिशत रहेकोमा पछि क्रमशः २.० प्रतिशतसम्म कायम गरिएको थियो। तरलतामा क्रमशः कमी आई अल्पकालीन व्याजदर बढ्न थालेपछि यस्तो सुविधामा लाग्दै आएको पेनाल दर २ प्रतिशतबाट १.५ प्रतिशतमा झारियो।

१३. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा वाणिज्य बैंकहरूले कुल रु. ४९ अर्ब ३१ करोड बराबरको स्थायी तरलता सुविधा उपयोग गरे (तालिका ११, ग्राफ १०) । आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा उपलब्ध गराइएको कुल स्थायी तरलता सुविधा रु. ४९ अर्ब ३१ करोडमध्ये सबभन्दा धेरै नेपाल अरब बैंकले रु. १३ अर्ब ४० करोड (२७.२ प्रतिशत), त्यसपछि नेपाल बंगलादेश बैंकले रु. ११ अर्ब ६० करोड (२३.४ प्रतिशत), स्ट्याण्डर्ड चार्टर्ड बैंक नेपाल लिमिटेडले रु. ७ अर्ब २० करोड (१४.६ प्रतिशत), बैंक अफ काठमाडौं लिमिटेडले रु. ३ अर्ब ४० करोड (६.९ प्रतिशत), नेपाल इण्डष्ट्रियल एण्ड कमर्सियल बैंक लिमिटेडले रु. २ अर्ब ५० करोड (५.१ प्रतिशत), कुमारी बैंक लिमिटेडले रु. २ अर्ब २० करोड (४.५ प्रतिशत), नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लिमिटेडले रु. २ अर्ब १० करोड (४.३ प्रतिशत), हिमालयन बैंक लिमिटेडले रु. १ अर्ब ७० करोड (३.४ प्रतिशत), एभरेष्ट बैंक लिमिटेडले रु. १ अर्ब ४० करोड (२.८ प्रतिशत), नेपाल एसबीआई बैंक लिमिटेडले रु. १ अर्ब १० करोड (२.२ प्रतिशत) र अन्य वाणिज्य बैंकहरूले रु. २ अर्ब ७० करोड (५.६ प्रतिशत) उपयोग गरेका थिए (तालिका ११ र १२, ग्राफ १० र ११) ।

ग्राफ १० : आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा उपलब्ध गरिएको स्थायी तरलता सुविधा (रकम रु. अर्बमा)

ग्राफ ११ : आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा उपलब्ध गरिएको स्थायी तरलता सुविधाको बैंक अनुसार वितरण (प्रतिशतमा)

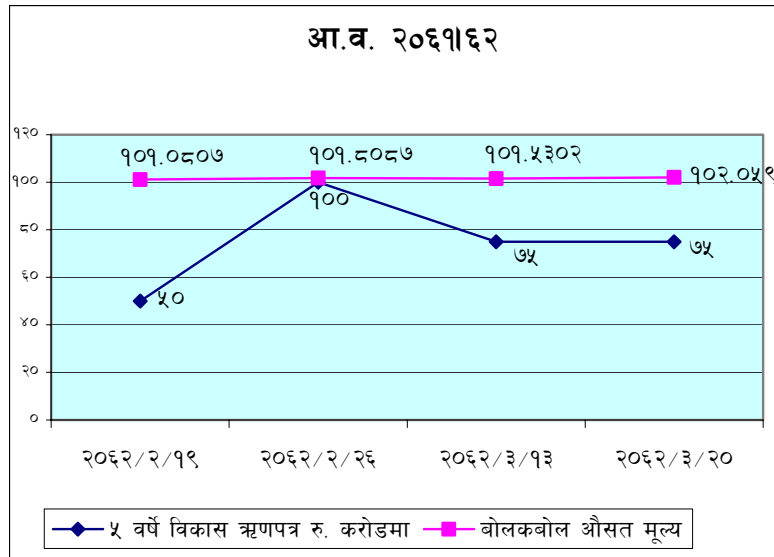
१४. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा श्री ५ को सरकारको यस बैंकको स्वामित्वमा रहेका विशेष ऋणपत्रलाई बजारयोग्य ट्रेजरी बिल्समा रूपान्तरण गर्ने उल्लेख भएबमोजिम रु. ५५ करोड ५२ लाखको विशेष ऋणपत्र २०६१/११/२६ गते ३६४ दिने ट्रेजरी बिल्समा रूपान्तरण गरियो । यसबाट मौद्रिक नीतिको उद्देश्य प्राप्तीका लागि खुला बजार कारोवार संचालन गर्न थप ट्रेजरी बिल्स उपलब्ध भएको छ ।
१५. २०४५ सालदेखि ट्रेजरी बिल्सको प्राथमिक निष्काशन बोलकबोल प्रथाद्वारा हुन थाले पनि श्री ५ को सरकारको अन्य ऋणपत्रहरु अंकित व्याजदरमा खरीद बिक्री हुने प्रथा थियो । आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा विकास ऋणपत्रको प्राथमिक निष्काशन बोलकबोल प्रथाबाट गर्ने उल्लेख भएबमोजिम सो आर्थिक वर्षमा चारपटक गरी रु. ३ अर्बको विकास ऋणको प्राथमिक निष्काशन बोलकबोल प्रथाबाट भयो (बक्स ३, ग्राफ

१२)। चारैपटक विकास ऋणपत्रको प्राथमिक बोलकबोल बिक्री निष्काशन प्रिमियम मूल्यमा भयो। विकास ऋणपत्रको दोस्रो बजार कारोवारको लागि नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लिमिटेडमा सूचीकृत समेत भइसकेको छ।

बक्स ३ : विकास ऋणपत्रको प्राथमिक निष्काशन

निष्काशन मिति	५ वर्षे विकास ऋणपत्र रु. करोडमा	अंकित व्याज	बोलकबोल औसत मूल्य
२०६२/०२/१९	५०	५.५	१०१.०८०७
२०६२/०२/२६	१००	५.५	१०१.८०८७
२०६२/०३/१३	७५	५.५	१०१.५३०२
२०६२/०३/२०	७५	५.५	१०२.०२५९

ग्राफ १२ : विकास ऋणपत्रको प्राथमिक निष्काशन : रकम (रु. करोड) र बोलकबोल मूल्य

५४ मौद्रिक नीति २०६२/६३

१६. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को लागि स्वीकृत भएको आन्तरिक ऋणको निष्काशन तालिका बमोजिम श्री ५ को सरकारले यो आर्थिक वर्षमा रु. ९ अर्ब ६ करोड आन्तरिक ऋण उठाउनु पर्नेमध्ये रु. ९ अर्ब ३ करोड उठाइसकेको छ। श्री ५ को सरकारको आन्तरिक ऋण निष्काशन तालिका यस बैंकको वेबसाइटमा समेत राख्ने व्यवस्था छ। अघिल्लो वर्ष कार्यान्वयन गर्दा समस्या देखिए तापनि आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा स्वीकृत निष्काशन तालिका अनुसार आन्तरिक ऋण परिचालन भयो।
१७. ग्रामीण क्षेत्रमा संस्थागत कर्जा उपलब्ध गराउन तथा राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरूलाई आवश्यक पर्ने दीर्घकालीन पूँजी जुटाउन योगदान पुऱ्याउने उद्देश्यले यस बैंकले आफ्नो मुनाफाको ५ प्रतिशत रकम ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई उपलब्ध गराउँदै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०६१/६२ मा यस बैंकले सो कोषमा रु. ७ करोड ८६ लाख दाखिला गर्‍यो। विगत तीन वर्षमा ग्रामीण स्वावलम्बन कोषमा जम्मा रु. २५ करोड ३४ लाख दाखिला भइसकेको छ।

वित्तीय क्षेत्र सुधारको स्थिति

१८. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमतर्फ समस्याग्रस्त नेपाल बैंक लिमिटेड र राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको पुनर्संरचना, यस बैंकको re-engineering र समग्र वित्तीय प्रणालीको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उल्लेख थियो। समस्याग्रस्त बैंकहरूको पुनर्संरचना गर्ने कार्य पूर्णरूपले सम्पन्न गरी बैंकहरूलाई सामान्य अवस्थामा फर्काउन करिब ४-५ वर्षको अवधि लाग्न सक्ने सम्भावनालाई दृष्टिगत गरी उपरोक्त दुवै बैंकहरूमा प्राप्त भएको वित्तीय सहयोगलाई किफायती ढङ्गले सदुपयोग गर्ने उद्देश्यले नेपाल बैंक लिमिटेडको व्यवस्थापन करार थप गर्दा प्रस्तावित अमेरिकी डलर ३५ लाखमा २० प्रतिशत कटौती गरेर अमेरिकी डलर २७ लाख ८० हजार वार्षिक लागतमा सम्भौता गरिएको व्यहोरा २०६१ फाल्गुण ४ मा सार्वजनिक गरिएको आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षामा उल्लेख भइसकेको छ। त्यस्तैगरी, राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको हकमा पहिलो २ वर्षमा प्रतिवर्ष औसत अमेरिकी डलर १७ लाख ५९ हजार लागेकोमा १ वर्षको लागि करार अवधि थप गर्दा सो लागतलाई घटाएर विदेशी परामर्शदाताहरू ४ जनासँग गरिएको करारका लागि अमेरिकी डलर ७ लाख २७ हजार र नेपाली परामर्शदाताहरू १८ जनासँग गरिएको करार अनुसार रु. ६ करोडमा करार नवीकरण गरिएको छ।

१९. वित्तीय क्षेत्र सुधार प्रक्रिया अगाडि बढाउने क्रममा यस बैंकको re-engineering कार्यलाई केही वर्षदेखि प्राथमिकता दिइएको छ। आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा यस बैंकको साङ्गठनिक संरचनालाई वैज्ञानिक बनाउने र जनशक्तिको आकारलाई उपयुक्त स्तरमा ल्याई बैंकको उत्पादकत्व बढाउने उल्लेख भएअनुसार तेस्रो स्वेच्छिक अवकास योजना घोषणा भएको र सो योजना अन्तर्गत बैंकका ८८ जना कर्मचारीहरूबाट स्वेच्छिक अवकास ग्रहणका आवेदन प्राप्त भयो। यसका साथै यस बैंकको विनियमावलीमा संशोधन समेत गरी अनिवार्य अवकासको लागि बैंकको नोकरी सेवा अवधि ३० वर्ष (वा उमेर ५८ वर्ष यथावत कायम गरी) सीमित गरिएको छ।
२०. कृषि विकास बैंकलाई कम्पनी ऐन, २०५३ र बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी अध्यादेश, २०६१ अन्तर्गत कृषि विकास बैंक लिमिटेडमा परिणत गरी 'क' वर्गको वित्तीय संस्थाको रूपमा स्थापना गर्ने प्रयोजनार्थ कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा दर्ता गर्ने प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ। यसैगरी, बैंकमा अन्य पुनर्संरचनाका कार्यहरू समेत भइरहेका छन्। नेपाल औद्योगिक विकास निगमको हकमा प्राइस वाटरहाउस कुपरले दिएको प्रतिवेदन अनुसार उपयुक्त निर्णय लिन सम्बन्धित निकायसँग छलफल भइराखेको छ।
२१. वित्तीय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमलाई प्राथमिकतासाथ सुदृढ ढंगले अगाडि बढाउँदै लैजाने प्रतिबद्धता अनुरूप निक्षेप संकलन गर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबीच कानूनी एकरूपता ल्याउने उद्देश्यले मिति २०६० माघ २१ गते वित्तीय संस्था सम्बन्धी अध्यादेश २०६० जारी भई लागू गरिएकोमा उक्त अध्यादेशमा रहेका कमी कमजोरी र देखापरेका समस्याहरूलाई समयानुकूल खारेज, संशोधन र थप गरी बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी अध्यादेश २०६१ जारी भई लागू भएको छ।
२२. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको शेयरमा गरेको लगानीलाई तोकिएको समयवधिसम्ममा बिक्री गरिनसकिएको खण्डमा त्यस्तो लगानीलाई शतप्रतिशत प्रोभिजन गर्नुपर्ने उल्लेख भएकोमा यस बैंकबाट सबै वाणिज्य बैंकहरूलाई सो सम्बन्धी निर्देशन जारी भइसकेको छ। तर नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्सियल बैंकले नेपाल बैंक लिमिटेडको शेयरमा लगानी गरेको र हाल उक्त बैंकको सूचीकरण खारेज गरिएको कारण उक्त बैंकको शेयरमा गरिएको लगानी बिक्री गर्न नसकिएको र बैंकको शेयर Delist भएको

अवस्थामा कसरी Off load गर्ने भन्ने विषयमा नेपाल राष्ट्र बैंकले धितोपत्र बोर्ड, नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज र कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयसँग समन्वयात्मक छलफल शुरु गरेको छ ।

२३. BIS बाट परिमार्जन भइ आएको New Capital Accord - Basel-II लाई नेपालको परिप्रेक्ष्यमा समायोजन गर्ने सम्बन्धमा उच्च स्तरीय मूल समिति गठन भइसकेको र सो अन्तर्गत एक विशेष कार्य दल गठन समेत भई उक्त कार्य भइरहेको छ ।
२४. इजाजत-पत्र प्राप्त सम्पूर्ण बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने सम्बन्धमा सम्पूर्ण वित्तीय संस्थाहरूको त्रैमासिक रूपमा गैरस्थलगत सुपरिवेक्षण प्रतिवेदन तयार गर्ने गरिएको छ । स्थलगत निरीक्षण सम्बन्धमा पनि वार्षिक कार्ययोजना अनुसार सिद्धार्थ बैंक लिमिटेड, लक्ष्मी बैंक लिमिटेड, स्ट्याण्डर्ड चार्टर्ड बैंक नेपाल लिमिटेड, बैंक अफ काठमाडौं लिमिटेड, हिमालयन बैंक लिमिटेड, एभरेष्ट बैंक लिमिटेड, नेपाल इण्डष्ट्रियल एण्ड कमर्सियल बैंक लिमिटेड, नेपाल अरब बैंक लिमिटेड, कुमारी बैंक लिमिटेड, नेपाल एस.वी.आइ. बैंक लिमिटेड र लुम्बिनी बैंक लिमिटेडको स्थलगत निरीक्षण कार्य सम्पन्न भइसकेको छ ।
२५. निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण कार्यलाई अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप बनाई सुपरिवेक्षण सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय संस्था Basel Committee on Banking Supervision ले सन् २००७ देखि लागू गर्ने न्यूनतम पूँजीकोष सम्बन्धी कार्यपत्र वासल दुई (Basel II) लाई नेपालको सन्दर्भमा लागू गर्ने तयारी भइरहेको छ । नेपालको सन्दर्भमा वासल दुईमा उल्लेखित मापदण्डको प्रभावकारिता सम्बन्धी अवधारणापत्र तयार गर्न सबै वाणिज्य बैंकहरूसँग छलफल सम्पन्न भई त्यसको कार्यान्वयन गर्न एक कार्यदल गठन भएको छ ।
२६. नेपाल राष्ट्र बैंकको सुपरिवेक्षण कार्यलाई विकेन्द्रित गरी उपत्यका बाहिर उपर्युक्त स्थानहरूमा सुपरिवेक्षण कार्यालयहरू खोल्दै जाने सन्दर्भमा आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा चितवन जिल्लाको भरतपुरमा सुपरिवेक्षण कार्यालय खोल्ने उल्लेख गरिएको थियो । हाल बैंकले गैर-स्थलगत सुपरिवेक्षण कार्यलाई प्राथमिकता दिई बैंक तथा वित्तीय संस्थाको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण सम्बन्धी सबै काम केन्द्रीय तहबाटै कर्पोरेट स्तरको निरीक्षणको रूपमा सम्पन्न गर्ने परिपाटीलाई प्राथमिकताका दिइएको छ । यसै सन्दर्भमा मिति २०६१/१०/२८ देखि उक्त सुपरिवेक्षण कार्यालय खोल्ने कार्य रद्द गरिएको छ ।

२७. भुक्तानी प्रणालीलाई आधुनिकीकरण गर्दै लैजाने क्रममा यस बैंकको बैंकिङ्ग कार्यालय काठमाडौं, विराटनगर, पोखरा, नेपालगञ्ज र धनगढीको स्थलगत अध्ययन सम्पन्न भई प्रतिवेदन तयार भएको छ। साथै, समाशोधन गृहको सम्बन्धमा यसको सदस्यता शुल्क सम्बन्धी अध्ययन कार्य सम्पन्न भइसकेको छ। यस बैंकको बैंकिङ्ग कार्यालय थापाथलीले समाशोधन काम गरे बापत वाणिज्य बैंकहरूसँग लिने शुल्कमा सामान्य वृद्धि समेत गरेको छ।
२८. आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख्य भएबमोजिम यस बैंकको व्यवस्थापनमा सञ्चालित ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई यस बैंकको नियमन र सुपरिवेक्षण दायराभित्र रहने गरी थोक लघुकर्जा उपलब्ध गराउने वित्तीय संस्थाको रूपमा रूपान्तरण गर्न सो कोषमा अर्थ मन्त्रालयका तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्दै आउनु भएका सह-सचिवको संयोजकत्वमा ४ सदस्यीय कार्यदल गठन भई कार्य आरम्भ भइसकेको छ।
२९. राष्ट्रिय लघुवित्त नीति तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा यस बैंकले लघुवित्त विज्ञ तथा विभिन्न लघु वित्तीय संस्थाका प्रमुखहरुको सहभागीतामा एक दिने अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ। सो अन्तरक्रियाबाट प्राप्त सुझावहरु यस बैंकका एक डेप्युटी गभर्नरको अध्यक्षतामा गठन भएको लघुवित्त नीति कार्यान्वयन समितिमा समेत विस्तृत छलफल भई राष्ट्रिय लघुवित्त नीति २०६२ को मस्यौदालाई अन्तिम रूप दिइएको छ। साथै, सो मस्यौदा अर्थ मन्त्रालय पठाउने क्रममा रहेको छ।
३०. लघु वित्तीय संस्थाहरुमाफर्त वैकल्पिक उर्जातर्फ Renewable Energy Technologies (RETs) अन्तर्गत Solar Home System र Biogas प्रयोजनमा कर्जा सीमा वृद्धि गरी रु. ३०,०००/- बाट प्रतिव्यक्ति प्रति स्कीम रु. ५०,०००/- पुऱ्याइएको छ। साथै, यस्तो कर्जालाई विपन्न वर्ग कर्जामा गणना गर्ने व्यवस्था गरिएको छ।
३१. यस बैंकको स्वामित्वमा रहेको पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लिमिटेडको ६१ प्रतिशत शेयरमध्ये नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को प्रावधान बमोजिम १० प्रतिशत शेयर मात्र आफ्नो स्वामित्वमा राखी बाँकी ५१ प्रतिशत शेयर निजी क्षेत्रमा हस्तान्तरण बिक्री गर्ने कार्य पूरा भएको छ।

५८ मौद्रिक नीति २०६२।६३

३२. यस बैंकको स्वामित्वमा रहेको पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लिमिटेडको ६६.७५ प्रतिशत शेयरमध्ये ५६.७५ प्रतिशत शेयर निजी क्षेत्रमा हस्तान्तरण गर्न २०६१।११।३० सम्म शेयर बिक्रीका लागि खुला गरियो। यसै क्रममा ३४.२९ प्रतिशत शेयर खरीदका लागि आवेदन पर्न आई आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा हस्तान्तरण बिक्री गरियो। बाँकी २२.४६ प्रतिशत शेयर दोस्रो चरणमा आर्थिक वर्ष २०६२।६३ मा हस्तान्तरण बिक्री गरिनेछ।
३३. सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा लागू भएको विशेष स्वेच्छक अवकाश योजनापछि सो बैंकलाई सक्षम बनाउन अन्य आवश्यक पहल भइरहेको छ। सो बैंकको वित्तीय स्थिति नाजुक भइसकेको अवस्थामा बैकल्पिक उपायको खोजी गर्ने क्रममा ग्रामीण विकास बैंक उच्चस्तरीय समन्वय तथा निर्देशन समितिको २०६२।१।९ को निर्णयानुसार तीन सदस्यीय कार्यदल गठन भई बैंकबारे अध्ययन भइरहेको छ।
३४. ग्रामीण लघुवित्त विकास केन्द्र (RMDC) को व्याजदर अन्तरसम्बन्धमा पुनर्विचार गर्नुपर्ने केन्द्रको अनुरोधको सन्दर्भमा यस बैंक, सो केन्द्र र अर्थ मन्त्रालयको प्रतिनिधि समेतको उपस्थितिमा छलफल भई श्री ५ को सरकारले लघुवित्त आयोजनामा उक्त केन्द्रसँग लिने गरेको ४ प्रतिशत व्याजदरमा श्री ५ को सरकारले जति प्रतिशत विन्दुले व्याजदर कम गर्ने हो, उक्त घटेको व्याजदर बराबर नै केन्द्रले ऋण लगानी गर्ने र लघु वित्तीय संस्थाहरूलाई पनि व्याजदर कम गर्नुपर्ने शर्तमा स्प्रेड दर कायम गर्नु पर्ने सुझाव अनुरूप श्री ५ को सरकारले ग्रामीण लघुवित्त विकास केन्द्रसँग लिने व्याजदर २ प्रतिशत विन्दुले घटाएको हुँदा लघु वित्तीय संस्थाहरूसँग लिने व्याजदर घटाई ५ प्रतिशत कायम गरेको छ।

बाह्य क्षेत्र सुधारको स्थिति

३५. आर्थिक वर्ष २०६१।६२ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेखित बाह्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रमहरूमध्ये धेरैजसो सो आर्थिक वर्षको पूर्वार्धमा नै लागू गरिएको हुनाले सार्वजनिक जानकारीका लागि २०६१ फाल्गुण ४ मा प्रकाशित मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षामा उल्लेख भइसकेको छ। मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षा पछि कार्यान्वयनमा ल्याइएका बाँकी कार्यक्रमहरू बारे मात्र यहाँ उल्लेख गरिएको छ।
३६. परिवर्त्य विदेशी मुद्राका खातावालाहरूले आफ्नो खाता खर्च गरी विदेशी मुद्रामा नै नेपालमा भुक्तानी गर्न चाहेमा भुक्तानी पाउने पक्ष सरकारी निकायहरू भएको खण्डमा भुक्तानी गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ।

३७. प्रचलित व्यवस्थाहरु अन्तर्गत रही E-Commerce तथा E-Payment को भुक्तानी प्रयोजनको लागि वाणिज्य बैंकहरुले विदेशस्थित गैर-बैंकिङ्ग निकायहरुमा खाता खोल्न चाहेमा त्यस्तो खाता यस बैंकको अनुमति लिई खोल्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ ।
३८. परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा भुक्तानी हुने गरी भारतबाट आयात गर्न पाइने वस्तुहरुको संख्या यस वर्ष २५ वटा वस्तुहरु थप गरी ६६ पुऱ्याइएको छ (अनुसूची ५) । थप २५ वस्तुहरुमध्ये २१ वस्तुहरुको विवरण आर्थिक वर्ष २०६१।६२ को मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षामा उल्लेख भइसकेकोमा बाँकी ४ वस्तुहरु spare parts for TV receiver, heterocyclic compounds, nucleic acids र antibiotics रहेका छन् ।
३९. वैदेशिक रोजगारीमा गएका नेपालीहरुले आफ्नो परिवारजनहरुलाई आफूले आर्जन गरेको विदेशी मुद्रा सहजै पठाउन सकून् भन्ने मनसायले विगत केही वर्षदेखि मनिट्रान्सफर गर्ने संस्थाहरुको विकासलाई प्रोत्साहन गरिदै आइएको छ । यस अवधिमा इजाजतपत्र प्राप्त गर्ने यस्ता संस्थाहरुको संख्या २९ बाट ४० पुगेको छ र यी कम्पनीहरुले आन्तरिक रुपमा समेत Sub-agents मार्फत् सेवा विस्तार गर्दै लगेका छन् । यस्तो इजाजतपत्र दिने क्रममा यस वर्ष मात्रै थप ५५ वटा कम्पनीहरुलाई सैद्धान्तिक सहमतिपत्र (Letter of Intent) प्रदान गरिएको छ ।
४०. क्रेडिट कार्डसम्बन्धी यस बैंकको साविकको व्यवस्थाहरु यथावत राखी क्रेडिट कार्ड अन्तर्गत डेबिट कार्ड पनि समावेश गर्न सकिने र आफूले पाउने सटही सुविधा बापतको विदेशी मुद्रा रकम नगद वा यात्रु चेकको रुपमा नलिइकन कार्ड होल्डरले क्रेडिट कार्डको माध्यमबाट उपयोग गर्न चाहेमा त्यस्तो कारोबार गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

अनुसूची ३

आर्थिक वर्ष २०६१/६२ को मौद्रिक नीतिमा उल्लेख भएका नीतिगत व्यवस्थाहरूको वार्षिक प्रगति तालिका

क्र.सं.	वृद्धि	लक्ष्य/कार्यक्रमहरू	कार्य विवरण	जिम्मेवार विभाग	कार्यान्वयनको स्थिति
१	९	लक्षित मूल्य वृद्धिदर ४.० प्रतिशत तोकिएको	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था बारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	मूल्य अभिवृद्धिकर र पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य बढेको कारण मूल्य वृद्धिदर लक्ष्य भन्दा केही बढी (४.५ प्रतिशत) रहने संशोधित अनुमान।
२	९	आर्थिक वृद्धिदर ४.५ प्रतिशत हासिल गर्ने आवश्यक तरलताको व्यवस्था गर्ने	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था बारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	आर्थिक वृद्धिदर उत्पादक मूल्यमा २.५ प्रतिशत रहने श्री ५ को सरकारको संशोधित अनुमान।
३	९	शोधनान्तर बचत रु. ५.५ अर्बको हाराहारी लक्षित गरिएको	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था बारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	शोधनान्तर बचत लक्ष्य हासिल हुने देखिएको।
४	९	यथार्थ विनिमयदरलाई सन्तुलित बनाइराख्ने	ने.रु.को यथार्थ विनिमयदर अधिमूल्यत/न्यूनमूल्यत भए/नभएको अनुगमन गर्ने	अनुसन्धान/विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यथार्थ प्रभावी विनिमयदर सन्तुलित रहेको।
५	१०	विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर १२.५ प्रतिशत कायम गर्ने	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था बारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	लक्ष्य अनुरूप नै रहने देखिएको।
६	११	संकुचित मुद्राप्रदायको वृद्धिदर १०.५ प्रतिशत कायम गर्ने	अनुगमन गर्ने र नीतिगत व्यवस्था बारे विश्लेषण गर्ने	अनुसन्धान विभाग	लक्षित वृद्धिदर भन्दा केही बढी रहने देखिएको।
७	१४	वाणिज्य बैंकहरूको अधिक तरलतालाई मौद्रिक नीतिको सञ्चालन लक्ष्यको रूपमा लिइने	तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचना सञ्चालनमा ल्याई अनुगमन गर्ने	अनुसन्धान विभाग	आ.व. २०६१/६२ को शुरुवातबाट तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचना सञ्चालनमा ल्याई साप्ताहिक तरलता अनुगमन गर्न थालिएको।
८	१६	वाणिज्य बैंकहरूलाई तथा ग्रामीण विकास बैंकहरूका लागि स्वदेशी मुद्रामा उपलब्ध गराइने कर्जाको पुनरकर्जा दर ४.५ प्रतिशतबाट ३ प्रतिशतमा झार्ने	यस सम्बन्धमा भए गरेको विवरण यथाशीघ्र उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/लघु वित्त विभाग/ बैंकिङ्ग कार्यालय, काठमाडौं	यसको कार्यान्वयनको लागि २०६१ साल श्रावण ७ गते परिपत्र जारी भइसकेको।

९	१७	नेपाल राष्ट्र बैंकसँग कायम गर्नुपर्ने अनिवार्य नगद अनुपात ६ प्रतिशतबाट ५ प्रतिशतमा झार्ने	वाणिज्य बैंकहरुको तरलताको स्थितिको अनुगमन गर्ने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/अनुसन्धान विभाग	यसको कार्यान्वयनको लागि २०६१ साल श्रावण ७ गते परिपत्र जारी भइसकेको ।
१०	१८	तेश्रो मौद्रिक योगाङ्क (M3) तयार गर्ने	विदेशी मद्राको निक्षेप समेत समावेश गरी M ₃ तयार गर्ने	अनुसन्धान विभाग	२०६१ श्रावण देखि तेश्रो मौद्रिक योगाङ्क (M ₃) तयार पार्न शुरु गरिएको ।
११	१९	दोस्रो बजार मार्फत सोभै (Outright) खरीद, विक्री र रिपो कारोवारको लागि परिमाण तोक्ने र बोलकबोलको आधारमा व्याज दर बजारबाटै निर्धारण हुने परिपाटी शुरु गर्ने	(क) दोस्रो बजार बोलकबोल कारोवारको लागि परिमाण निर्धारण गर्ने व्यवस्था मिलाउने (ख) तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाबाट निर्धारण भएको परिमाणलाई राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभागमा रहेको खुला बजार सञ्चालन समितिले अध्ययन, विश्लेषण गरी तय भए बमोजिम दोस्रो बजार कारोवार बोलकबोल गर्ने	अनुसन्धान विभाग / राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग	तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाबाट निर्धारण भएको परिमाणलाई खुला बजार संचालन समितिको निर्णय बमोजिम दोस्रो बजार मार्फत सोभै खरिद, विक्री, रिपो, तथा रिभर्स रिपो बोलकबोल गर्ने कार्य मिति २०६१।६।७ देखि शुरु भएको ।
१२	२०	विभिन्न अवधिको ट्रेजरी बिल्स दोस्रो बजारबाट सोभै खरीद र विक्री खुला गरिने र ओभरनाइट अन्तर-बैंकदरलाई प्रभाव पार्ने किसिमले छोटो अवधिका ट्रेजरी बिल्स निष्काशनमा बढी जोड दिइने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभागमा रहेको खुला बजार सञ्चालन समितिले तय गरेबमोजिम छोटो अवधिका ट्रेजरी बिल्स निष्काशन गर्ने र सो सम्बन्धी जानकारी अनुसन्धान विभागमा प्रत्येक हप्ता उपलब्ध गराउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग	खुलाबजार संचालन समितिले तय गरे बमोजिम थप २८ दिने र १८२ दिने ट्रेजरी बिल्सको निष्काशन मिति २०६१।६।२१ बाट शुरु गरिएको ।

६२ मौद्रिक नीति २०६२/६३

१३	२२	वाणिज्य बैंकहरूका लागि (मात्र) एक छुट्टै तरलता सुविधाको व्यवस्था गरिएको	अर्को व्यवस्था नभएसम्म स्थायी तरलता सुविधाको परिमाण हाल वाणिज्य बैंकहरूको स्वामित्वमा रहेका श्री ५ को सरकारको कूल ऋणपत्रको आधारमा राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभागमा रहेको खुला बजार संचालन समितिले प्रत्येक वाणिज्य बैंकको लागि छुट्टाछुट्टै तरलता सुविधाको कोटा (परिमाण) निर्धारण गरे बमोजिम बैंकिङ्ग कार्यालयबाट उक्त सुविधा उपलब्ध गराउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग/बैंकिङ्ग कार्यालय	वाणिज्य बैंकहरूको स्वामित्वमा रहेको ट्रेजरी बिल्स र विकास ऋणपत्रको शुरुमा कुल रकमको ९० प्रतिशत र मिति २०६१/१७ देखि ५० प्रतिशत SLF कोटा निर्धारण गरी सोही अनुरूप सुविधा उपलब्ध गराइएको ।
१४	२४	दोश्रो बजार सोभै विक्री बोलकबोल व्याज दरले अत्यकालीन मुद्रा बजारमा न्यूनतम दरको रुपमा कार्य गर्ने र स्थायी तरलता सुविधा अन्तर्गत निर्धारण गरिएको व्याज दरले अधिकतम दरको रुपमा काम गर्ने	प्रत्येक बोलकबोल सम्बन्धी विवरण अनुसन्धान विभागमा नियमित रुपमा उपलब्ध गराउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा नियमित अनुगमन गर्ने कार्य भइरहेको ।
१५	२५	आन्तरिक ऋण यस बैंकले सार्वजनिक गरेको समय तालिका बमोजिम उठाउने व्यवस्थाका लागि श्री ५ को सरकारलाई अनुरोध गर्ने	यसका लागि राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभागमा रहेको खुला बजार सञ्चालन समितिले आवश्यक समन्वय तथा पहल गर्ने र त्यसको विवरण नियमित रुपमा उपलब्ध गराउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग	चालू आ.व.को लागि स्वीकृत रु. ९ अर्ब ६ करोड आन्तरिक ऋणमध्ये यस बैंकले तय गरेको समय तालिका बमोजिम रु. ९ अर्ब ३ करोड उठाइसकेको ।

१६	२६	यस बैंकको स्वामित्वमा रहेको बजारमा विक्री गर्न नसकिने ऋण पत्रहरूलाई बजार योग्य ऋण पत्रमा परिणत गर्न श्री ५ को सरकारसंग अनुमति माग्ने	आवश्यक स्वीकृतिका लागि श्री ५ को सरकार समक्ष खुला बजार सञ्चालन समितिको निर्णय बमोजिम पहल गर्ने, के कस्ता, कति ऋणपत्रहरू कुन समयमा बजारयोग्य बनाइए तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग	रु. ५५.५ करोडको विशेष ऋणपत्रलाई २०६१ फाल्गुण २६ मा ३.७२७३ प्रतिशत व्याजदरको ३६४ दिने ट्रेजरी बिलमा परिणत गरिएको र रु. १८.५ करोडको विशेष ऋणपत्र भुक्तानी भइसकेको कारण श्री ५ को सरकारको ऋणपत्रहरू नेपाल राष्ट्र बैंकको स्वामित्वमा नरहेको ।
१७	२७	विगतमा सरकारी संस्थानहरूले श्री ५ को सरकारको जमानतमा उपयोग गरेका बैंक कर्जाहरू चुक्ता हुन नसक्दा कुल व्याज व्ययभार क्रमिकरूपमा बढ्ने क्रम जारी रहेकोले गर्दा उक्त जमानत रकम बराबरको तदर्थ ऋणपत्र जारी गर्न श्री ५ को सरकारलाई आग्रह गर्ने	आवश्यक स्वीकृतिका लागि श्री ५ को सरकार समक्ष खुला बजार सञ्चालन समितिको निर्णय बमोजिम पहल गर्ने र त्यसको विवरण उपलब्ध गराउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग	श्री ५ को सरकारलाई अनुरोध गरिएकोमा प्रतिबद्धता जाहेर नभएको ।
१८	२८	श्री ५ को सरकारको विकास ऋणपत्र बोलकबोल प्रथाद्वारा प्राथमिक निष्काशन गरी नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लिमिटेड मार्फत दोश्रो बजार कारोवार खुला गरिने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभागमा रहेको खुला बजार सञ्चालन समितिले निर्धारण गरेबमोजिमको प्रक्रिया अपनाई विकास ऋणपत्र बोलकबोल प्रथाद्वारा निष्काशन गरी सो सम्बन्धी विवरण अनुसन्धान विभागमा उपलब्ध गराउने	राष्ट्र ऋण व्यवस्थापन विभाग	दीर्घकालिन ऋणपत्रहरूलाई बोलकबोलको माध्यमबाट निष्काशन गर्न तथा दोश्रो बजार कारोवार नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लि. मार्फत गर्ने प्रयोजनका लागि ऋणपत्रको प्राथमिक निष्काशन तथा दोश्रो बजार व्यवस्थापन नियमावली, २०६१ जारी भई रु. ३ अर्ब विकास ऋणपत्रको प्राथमिक निष्काशन बोलकबोल प्रथाबाट भइसकेको र सो ऋणपत्रको दोश्रो बजार कारोवारको लागि नेपाल धितोपत्र विनिमय बजार लि. मा दर्ता समेत भइसकेको ।

६४ मौद्रिक नीति २०६२/६३

१९	२९	नेपाल राष्ट्र बैंकले आफ्नो मुनाफाको पाँच प्रतिशत रकम ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई उपलब्ध गराउने	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	वित्त व्यवस्थापन/लघु वित्त विभाग	मुनाफाको ५ प्रतिशतले हुने रकम रु. ७ करोड ८६ लाख २०६१ चैत्रमा उपलब्ध गराइसकिएको ।
२०	३०	रुग्ण उद्योगहरूको लागि वाणिज्य बैंकहरूलाई रु. एक अर्ब पुनरकर्जा उपलब्ध गराइने	के-कति रकम कुन समयमा कुन बैंकलाई दिइयो, अनुगमन गर्ने तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/वित्त व्यवस्थापन विभाग/बैंकिङ्ग कार्यालय, काठमाडौं	२०६२ आषाढ मसान्तसम्म रु. ३७ करोड ९० लाख ९२ हजार पुनरकर्जा स्वीकृत भइसकेको ।
२१	३२	समस्याग्रस्त बैंकहरूको पुनर्संरचना गर्न विश्व बैंक तथा DFID बाट प्राप्त वित्तीय सहयोगलाई किफायती ढंगले सदुपयोग गर्ने	यस अनुसार सदुपयोग भए नभएको अनुगमन गर्ने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग	वित्तीय सहयोगलाई किफायती ढंगले सदुपयोग गर्न नेपाल बैंक लि. को व्यवस्थापन करार थप गर्दा वार्षिक लागत यू. एस. डलर ५८ लाख घटाइएको र वाणिज्य बैंकको वार्षिक लागत समेत घटाइएको ।
२२	३३	वाणिज्य बैंकहरूले संचालन खर्चमा कटौती ल्याउन प्रयासरत् हुनुपर्ने	यस सम्बन्धमा वाणिज्य बैंकहरूले सञ्चालन खर्च कटौती गर्न गरेका प्रयासहरूको अनुगमन गर्ने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग	प्रयासहरू भइरहेको ।
२३	३४	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले अन्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको शेयरमा गरेको लगानीलाई २०६१ आषाढ मसान्तसम्ममा विक्री गर्न नसकेको देखिएमा त्यस्ता लगानीलाई शतप्रतिशत प्रोभिजन गर्नुपर्ने	कार्यान्वयन स्थितिको अनुगमन गरी सूचना उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग/बैंक सुपरिवेक्षण विभाग	विक्री गर्न नसकेको त्यस्तो लगानीको हकमा आ.व. २०६१/६२ मा सतप्रतिशत प्रोभिजन गर्नु पर्ने परिपत्र मिति २०६१/४/८ मा जारी भइसकेको ।
२४	३५	जलस्रोत लगायत शिक्षा, स्वास्थ्य जस्ता आर्थिक सामाजिक पूर्वाधार विकासका आयोजनाहरूमा वाणिज्य बैंकहरूको लगानी प्रोत्साहन गर्ने	यस सम्बन्धी भएको कार्य विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग	

२५	३६	बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी अध्यादेश जारी भइसकेको परिप्रेक्ष्यमा हाल कार्यान्वयनमा रहेका नियमन तथा निर्देशनहरूलाई परिमार्जन गरी एकीकृत रूपमा लागू गरिने	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	वित्तीय संस्था नियमन विभाग	सो कार्य सम्पन्न भइसकेको ।
२६	३७	कर्जा सूचना केन्द्रलाई कम्पनीको रूपमा स्थापना गर्ने	यस सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा दर्ता भइसकेको ।
२७	३८	नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंक तथा वित्तीय संस्था, सम्पत्ति व्यवस्थापन, मुद्रा शुद्धीकरण नियन्त्रण, सुरक्षित कारोवार र दामासाही सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको निमित्त पहल गर्ने	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन/कानून विभाग	नेपाल राष्ट्र बैंक (प्रथम संशोधन), २०६१, बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धि अध्यादेश, २०६१ जारी भइसकेको र सम्पत्ति व्यवस्थापन, मुद्रा शुद्धीकरण नियन्त्रण, सुरक्षित कारोवार र दामासाही सम्बन्धी अध्यादेशहरूको मस्यौदा तयार गरी श्री ५ को सरकार समक्ष पेश गरिसकिएको ।
२८	३९	जोखिम भारित सम्पत्तिको आधारमा कायम गर्नुपर्ने पूँजीकोष अनुपात सम्बन्धमा	यसको के प्रभाव पर्थो, विश्लेषण गर्ने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन /बैंक सुपरिवेक्षण /वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	२०६१/६२ को लागि पनि ११ प्रतिशत कायम राखी आर्थिक वर्ष २०६२/६३ देखि १२ प्रतिशत पुऱ्याउने घोषणा भइसकेको ।
२९	४०	नेपाल राष्ट्र बैंकबाट स्वीकृति प्राप्त सहकारी संस्थाहरू तथा वित्तीय मध्यस्थता सम्बन्धी कार्य गर्ने गैर सरकारी संस्थाहरूको निरीक्षण एवम् सुपरिवेक्षण सम्बन्धमा	यस सम्बन्धमा एउटा छुट्टै Second-tier Institution स्थापना गर्न पहल गर्ने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग/वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	यसको लागि छुट्टै Second Tier Institution (STI) स्थापना गर्नका लागि STI Committee गठन भइसकेको र STI स्थापनाको लागि प्रतिवेदन तयार गर्न एक कार्य दल गठन भई काम भइरहेको ।
३०	४१	ग्रामीण स्वावलम्बन कोषलाई थोक लघुकर्जा उपलब्ध गराउने वित्तीय संस्थाको रूपमा रूपान्तरण गर्ने	यस सम्बन्धी भएको कार्य विवरण उपलब्ध गराउने	लघु वित्त विभाग	यसको लागि कार्यदल गठन भई काम भइरहेको । आ.व. २०६२/६३ को बजेट वक्तव्यमा समेत उल्लेख भएको ।

६६ मौद्रिक नीति २०६२/६३

३१	४२ क ख	राष्ट्रिय लघु वित्त नीति तर्जुमा गर्ने वैकल्पिक उर्जामा लगानी बढाउने ।	यस सम्बन्धमा भएका कामको प्रगति विवरण उपलब्ध गराउने	लघु वित्त विभाग	आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को आय-व्यय सार्वजनिक वक्तव्यमा राष्ट्रिय लघु वित्त नीति तर्जुमा गरिने उल्लेख भइसकेको । २०६१/१०/२२ को निर्णय अनुसार लघु वित्तीय संस्थाहरु मार्फत Solar Home System र Bio Gas प्रयोजनमा कर्जा सीमा बृद्धि गरी रु. ३०,०००/- बाट रु .५०,०००/- पुऱ्याइएको ।
३२	४३	Basel Committee on Banking Supervision ले तयार पारेको New Capital Accord – Basel-II को नेपालको परिप्रेक्ष्यमा प्रभावकारिता अध्ययन गरी तयार गरिएको अवधारणापत्र सम्बन्धमा	BIS बाट परिमार्जन भई आए अनुसार समायोजन गरी तयार गर्ने	बैंक सुपरिवेक्षण विभाग/ वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	अवधारणपत्र तयारीको क्रममा रहेको । Core Group गठन गरी यस सम्बन्धी कार्य भइरहेको ।
३३	४४	चितवनमा बैंक तथा वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण कार्यालयको स्थापना	कार्यालय स्थापना गरी सुपरिवेक्षण कार्य थालनी गर्ने	बैंक सुपरिवेक्षण/ नीति योजना/ वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरु केन्द्रीय तहबाट कर्पोरेट स्तरको निरीक्षणको रूपमा सम्पन्न गर्ने परिपाटीलाई प्राथमिकता दिने मिति २०६१/१०/२८ को निर्णय अनुसार उक्त सुपरिवेक्षण कार्यालय स्थापना गर्ने निर्णय रद्द गरिएको ।
३४	४५	बैंक तथा वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण सम्बन्धी Basel समितिले तयार गरेका २५ वटा मूल सिद्धान्तहरुको नेपालको सन्दर्भमा प्रभावकारिताको अध्ययन गर्ने	यस सम्बन्धमा गरिने अध्ययनको विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक सुपरिवेक्षण/ वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	अवधारणा तयार भइरहेको ।
३५	४६	यस बैंकबाट इजाजत प्राप्त सम्पूर्ण बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको स्थलगत तथा गैर-स्थलगत निरीक्षण सुपरिवेक्षण गर्ने	प्रभावकारी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने र सोको विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक सुपरिवेक्षण/ वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	वाषिक कार्ययोजना अनुसार कार्य सम्पादन भइरहेको ।
३७	४७	नेपाल राष्ट्र बैंकको लेखा प्रणालीलाई परिमार्जन गरी अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूपको लेखा प्रणाली लागू गर्ने	भए गरेका विवरण उपलब्ध गराउने	वित्त व्यवस्थापन/ आन्तरिक लेखा परीक्षण विभाग	तदारुकताका साथ हुन क्रममा रहेको ।

३८	४८	कृषि विकास बैंक र ने.ओ.वि.नि.को पुनर्संरचना गर्ने	यससम्बन्धमा परामर्शदाताले पेश गरेको पुनःसंरचना योजनावमोजिमका कार्यहरू गर्ने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग/वित्तीय संस्था सुपरिवेक्षण विभाग	कृषि विकास बैंकको पुनर्संरचना गर्ने कार्य थालनी भइसकेको र ने.ओ.वि.नि.को हकमा Price Water House को प्रतिवेदन उपर छलफल भइरहेको ।
३९	४९	पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक लिमिटेडमा रहेको यस बैंकको ६६.७५ प्रतिशत शेयरमध्ये ५६.७५ प्रतिशत शेयर हस्तान्तरण गर्ने र सुदूर-पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा लागू भएको विशेष स्वेच्छिक अवकाश योजना मूल्याङ्कन गरी उक्त बैंकलाई सुदृढ गर्ने	यस सम्बन्धी भए गरेका कार्यको विवरण उपलब्ध गराउने	बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग/लघु वित्त विभाग	पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकको ६६.७५ प्रतिशत शेयर मध्ये ३४.२९ प्रतिशत शेयर खरीदका लागि आवेदन परेको र बाँकी शेयर आगामी आर्थिक वर्षमा विक्री गरिने । सुदूर पश्चिमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा लागू भएको विशेष स्वेच्छिक अवकाश योजना पछि स्वसक्षम हुन आवश्यक पहल गरिरहेको र २०६२/१९ को निर्णय अनुसार तीन सदस्यीय कार्यदल गठन भई काम भइरहेको ।
४०	५०	नेपाल राष्ट्र बैंकका बैंकिङ्ग कार्यालयहरूको भूक्तानी व्यवस्थापन समय सापेक्ष सुधार गर्ने साथै समाशोधन गृह व्यवस्था र हिसाब मिलान प्रक्रियामा सुधार गर्ने	यस सम्बन्धी अध्ययन गरी सोको विवरण उपलब्ध गराउने	बैंकिङ्ग कार्यालय, काठमाडौं/नीति योजना विभाग	भुक्तानी तथा ट्रान्सफरलाई एकद्वार प्रणाली लागू गरिएको, Clearing House बाटै Posting गर्ने व्यवस्था मिलाई Settlement प्रक्रियामा प्रभावकारी बनाइएको । Clearing House को भौतिक सुविधाको विस्तार गर्न थालिएको । समाशोधन गृहको अध्ययन सम्बन्धमा यसको सदस्यता शुल्क सम्बन्धी अध्ययन सम्पन्न भएको ।
४१	५१	भूत्रा नोटहरूको सटही सम्बन्धमा	भूत्रा नोटहरूको सटही गर्ने कार्य निजी क्षेत्रलाई सुम्पने व्यवस्था मिलाउने	मुद्रा व्यवस्थापन विभाग	
४२	५२	व्यक्ति तथा संघसंस्थाहरूलाई विभिन्न प्रयोजनका लागि बढीमा १००० अमेरिकी डलरसम्मको सटही सुविधा वाणिज्य बैंकहरूले सोभै दिन सक्ने	यस सम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयनको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६१।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको ।

६८ मौद्रिक नीति २०६२/६३

४३	५३	नेपाली नागरिकहरु विदेश भ्रमण गर्दा खरीद गरेको हवाई टिकटको Repatriation स्वतः प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाउने	यस सम्बन्धमा ट्राभल एजेन्सी र एयरलाइन्सहरुलाई परिपत्र जारी गरी भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	कार्यान्वयनको क्रममा रहेको।
४४	५४	विदेश भ्रमण गर्न चाहने नेपाली नागरिकहरुले Business class को हवाई टिकटमा यात्रा गर्न पाउने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६१।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको।
४५	५५	भन्सार कार्यालयको नाममा खिचिएका प्रतीपत्र धरौटी वापतको चेकहरु वाणिज्य बैंकहरु आफैले रद्द गर्न सक्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६१।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको।
४६	५६	निर्यातकर्ताहरुले Cash Against Document (CAD) को माध्यमबाट निर्यात गर्ने सन्दर्भमा उक्त भुक्तानी प्रमाण पत्रको म्याद छ महिनाको मात्र हुने र म्याद थपको लागि यस बैंकको स्वीकृति लिनु पर्नेमा अब उपरान्त उक्त म्याद तीन वर्षसम्म वाणिज्य बैंक आफैले थप्न सक्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६१।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको।
४७	५७	वाणिज्य बैंकहरुको विदेश स्थित एजेन्सी खाताहरुमा जम्मा भएको रकम कारणवश भुक्तानी नहुने अवस्थामा यु. एस. डलर २००० भन्दा बढीको त्यस्तो रकम फिर्ता पठाउने व्यवस्था वाणिज्य बैंकहरु आफैले गर्न सक्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६१।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको।
४८	५८	नेपाली विक्रीकर्ताले खरीदकर्ताको नाममा परिवर्त्य विदेशी मुद्राको बैंक ग्यारेण्टी जारी गर्न अब उपरान्त वाणिज्य बैंकहरु आफैले आवश्यक व्यवस्था मिलाउन सक्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६१।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको।
४९	५९	विभिन्न सरकारी संस्थाहरु, परिषद तथा अन्य निकायहरुलाई आवश्यक पर्ने सटही सुविधा वाणिज्य बैंकले सोभै उपलब्ध गराउने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६१।४।२७ मा परिपत्र जारी भइसकेको।

५०	६०	भुक्तानी पाउने पक्ष श्री ५ को सरकार भएमा परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा खाता रहेका व्यक्ति तथा निकायहरूले नेपालमा पनि परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा भुक्तानी गर्न पाउने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६९।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको ।
५१	६१	निर्यातकर्ताहरूले Cash Against Document को माध्यमबाट एकपटकमा एक लाख अमेरिकी डलरसम्म निर्यात गर्न पाउने र निर्यातकर्ताले पेश गर्नु पर्ने बैंक ग्यारेन्टीको रकम १० प्रतिशतबाट घटाई ५ प्रतिशत कायम गरिएको	यस सम्बन्धी तथ्याङ्क तयार पार्ने र उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	मौद्रिक नीति २०६०।६९ को घोषणा पश्चात् कार्यान्वयन भइसकेको ।
५२	६२	क्रेडिट कार्ड प्रयोग नगरिकन E-payment गर्ने व्यवस्था गर्न वाणिज्य बैंकहरूलाई स्वीकृति दिने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६९।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको ।
५३	६३	विदेशी मुद्रा निक्षेपबाट प्राप्त रकम परिवर्त्य विदेशी मुद्रामा आर्जन हुने गरी लगानी गर्दा वाणिज्य बैंकहरूलाई लगाइएको एक वर्षको सीमा हटाइएको	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६९।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको ।
५४	६४	वाणिज्य बैंकहरूले यस बैंकमा बुझाउन ल्याउने यु. एस. डलर र अन्य परिवर्त्य विदेशी मुद्राको सम्बन्धमा	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६९।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको ।
५५	६५	वाणिज्य बैंकहरूले अमेरिकी डलर ५००० सम्म खर्च गर्नसकिने गरी Credit card/debit card जारी गर्नसक्ने सम्बन्धमा	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६९।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको ।
५६	६६	FOB आयातकर्ताहरूलाई ढुवानीवापत् छुट्टै सटही सुविधा उपलब्ध गराउने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	कार्यान्वयनको क्रममा रहेको ।
५७	६७	विदेश स्थित Money Transfer Company को नेपाल स्थित Agent लाई अग्रिम भुक्तानी प्राप्त गर्नका लागि Bank Guarantee को आवश्यकता परेमा तोकिएको सीमा भित्र रही वाणिज्य बैंकहरू आफैले सोभै उपलब्ध गराउन सक्ने	वाणिज्य बैंकहरूलाई आवश्यक निर्देशन दिने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६९।४।८ मा परिपत्र जारी भइसकेको ।

७० मौद्रिक नीति २०६२/६३

५८	६८	परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी गरी भारतबाट आयात गर्न पाउने वस्तुहरुको विद्यमान संख्यामा केही वस्तुहरु थप्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण तथा तथ्यांक उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस्ता वस्तुहरुको संख्या ६६ पुऱ्याइएको ।
५९	६९	विदेशी मुद्रा सरह सुनलाई पनि लगानी गरी व्याज आर्जन गर्नका लागि सुनको अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरुप शुद्धता र आकार परीक्षण गरी लगानी गर्नका लागि आवश्यक विकल्पको खोजी गर्ने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	कार्यान्वयनको क्रममा रहेको ।
६०	७०	नेपाल र जनवादी गणतन्त्र चीनको बीचमा भएको चीनीयाँ मुद्रा युआनलाई सीमित परिवर्त्यता प्रदान गर्ने सम्बन्धी दुई वर्ष अघिको सम्झौता पुनः दुई वर्षका लागि नवीकरण गर्ने	यस सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था मिलाउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	पुनः दुई वर्षको लागि २ नोभेम्बर २००४ मा नवीकरण गरिएको ।
६१	७१	नेपाली निकायहरुलाई विदेशमा सम्पर्क कार्यालय खोल्न दिने व्यवस्था मिलाउने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	२०६१/६१ मा निर्णय भइसकेको ।
६२	७२	वाणिज्य बैकहरुलाई भा.रु. को अन्तरबैक कारोवार समेत गर्न पाउने नीतिगत व्यवस्था गरिने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	यस सम्बन्धमा मिति २०६१/४/८ मा परिपत्र जारी भइसकेको ।
६३	७३	विद्यमान परिवर्त्य विदेशी मुद्रा खरीद र विक्री दरको अन्तरले पारेको असर र सुधारसम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन गरिने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	कार्यान्वयनको क्रममा रहेको ।
६४	७४	अनुकूल शोधनान्तर स्थितिबाट उत्पन्न विदेशी विनिमय सञ्चितिको उचित व्यवस्थापन गरी लाभ उठाउने	आवश्यक व्यवस्था मिलाई भएका प्रगतिको विवरण उपलब्ध गराउने	विदेशी विनिमय व्यवस्थापन विभाग	कार्यान्वयनको क्रममा रहेको ।

अनुसूची ४
मौद्रिक सर्भेक्षणको प्रक्षेपण

(रु. करोडमा)

	२०६० आषाढ	२०६१ आषाढ	२०६२ आषाढ (प्र)	२०६३ आषाढ (प्र)	वार्षिक परिवर्तन					
					२०६०/६१		२०६१/६२		२०६२/६३	
					रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति	९१४०.७	१०८८०.५	१०८३७.४	११२८७.४	१६००.५ ^{१/}	१७.५	६००.० ^{२/}	५.५	४५०.०	४.२
१.१. वैदेशिक सम्पत्ति	१०९३०.६	१३१३६.६	१३४५९.२	१४४१४.७	२२०६.०	२०.२	३२२.६	२.५	९५५.५	७.१
१.२. विदेशी मुद्रा निक्षेप	१७३८.८	२११७.५	२४०८.३	२८१२.४	३७८.६	२१.८	२९०.८	१३.७	४०४.१	१६.८
१.३. अन्य वैदेशिक दायित्व	५१.१	१३८.७	२१३.६	३५५.०	८७.६	१७१.४	७४.९	५४.०	१०१.४	४७.५
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१५४५०.४	१६८५०.१	२०२२९.६	२३८१५.२	१५३९.० ^{१/}	१०.०	२७३६.३ ^{२/}	१६.२	३५८५.६	१७.७
२.१. कुल आन्तरिक कर्जा	२२८४४.४	२५१०८.९	२८६७५.४	३३०९९.५	२२६४.५	९.९	३५६६.५	१४.२	४४२४.१	१५.४
क. सरकारलाई गएको खुद कर्जा	६२८२.५	६२३१.४	६५८१.४	७०६१.४	-५१.१	-०.८	३५०.०	५.६	४८०.०	७.३
सरकारमाथिको दावी	६३२८.७	६३०६.७	६५८१.४	७०६१.४	-२२.०	-०.३	२७४.७	४.४	४८०.०	७.३
सरकारी निक्षेप	४६.२	७५.३	-	-	-	-	-	-	-	-
ख. सरकारी संस्थानहरूमाथिको दावी	१४६६.२	१६२५.९	१८३१.७	२१२२.६	१५९.७	१०.९	२०५.८	१२.७	२९०.९	१५.९
वित्तीय	११८२.९	१३३४.४	१३८०.९	१४९१.८	१५१.५	१२.८	४६.५	३.५	११०.९	८.०
गैर-वित्तीय	२८३.३	२९१.५	४५०.९	६३०.९	८.२	२.९	१५९.४	५४.७	१८०.०	३९.९
ग. निजी क्षेत्रमाथिको दावी	१५०९५.७	१७२५१.७	२०२६२.३	२३९१५.५	२१५६.०	१४.३	३०१०.७	१७.५	३६५३.२	१८.०
२.२. खुद अमौद्रिक दायित्व	७३९४.०	८२५८.८	८४४५.३	९२८४.३	७२५.५ ^{१/}	९.८	८३०.२ ^{२/}	१०.१	८३८.५	९.९
३. विस्तृत मुद्रा प्रदाय (एम _२)	२४५९१.१	२७७३०.६	३१०६६.९	३५१०२.५	३१३९.५	१२.८	३३३६.३	१२.०	४०३५.६	१३.०
३.१. मुद्रा प्रदाय (एम _१)	८३७५.४	९३९७.०	१०४४९.४	११७०३.४	१०२१.६	१२.२	१०५२.५	११.२	१२५३.९	१२.०
क. मुद्रा	५६८८.६	६३२१.९	७०००.०	७८२६.३	६३३.३	११.१	६७८.१	१०.७	८२६.३	११.८
ख. चल्ती निक्षेप	२६८६.८	३०७५.१	३४४९.४	३८७७.१	३८९.७	१४.५	३७४.३	१२.२	४२७.७	१२.४
३.२. आवधिक निक्षेप	१६२१५.७	१८३३३.६	२०६१७.५	२३३९९.२	२११७.९	१३.१	२२८३.९	१२.५	२७८१.७	१३.५
४. विस्तृत मौद्रिक तरलता (एम _३)	२६३२९.९	२९८८८.१	३३४७५.२	३७९१४.९	३५१८.१	१३.४	३६२७.१	१२.२	४४३९.७	१३.३

१. विदेशी विनिमय दर मूल्यांकन नाफा १३९.२५ करोड समायोजन गरी।

२. विदेशी विनिमय दर मूल्यांकन नोक्सान रु. ६४३.१० करोड समायोजन गरी।

प्र = प्रक्षेपण।

अनुसूची ५
परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भूक्तानी गरी भारतबाट
आयात गर्न पाइने सामानहरूको सूची

	सामानको नाम
१.	Extract
२.	Soft Drink Concentrate
३.	Bitumen
४.	औद्योगिक रसायनहरू (मानव औषधि बनाउने केमिकल बाहेक)
५.	कार्बन ब्ल्याक
६.	L.L.P. (Light Liquid Paraffin)
७.	Benzene
८.	Toluene
९.	Methanol
१०.	Ethylene Glycol
११.	Methylene Salicylate
१२.	Vinyl Acetate Monomer
१३.	Buty Acrylate Monomer
१४.	2Etyl Hexyl Acrylate
१५.	Dibutyl Phthalate
१६.	Phthalic Anhydride
१७.	Terephthalic Acid
१८.	Heterocyclic compound
१९.	Nucleic Acids
२०.	Antibiotics
२१.	Flavour (दुधपेष्टमा प्रयोग हुने कच्चा पदार्थ)
२२.	Odoriferous Substances
२३.	Perfume
२४.	LABSA (डिटरजेन्टमा प्रयोग हुने कच्चा पदार्थ)
२५.	Mixed Alkylbenzenes
२६.	Palm Stearin DFA / Palm Karnel DFA
२७.	Poethylene
२८.	Polypropylene
२९.	Polyvinyl Alcohol
३०.	PVC Resin
३१.	Printed Laminated Web
३२.	प्राकृतिक रबर

३३.	सिन्थेटिक रबर
३४.	कागजहरु
३५.	सिल्क यार्न
३६.	ऊनी यार्न (होजियारी बाहेक)
३७.	कपास
३८.	कटन यार्न
३९.	पोलिष्टर पार्सियली ओरिन्टेड यार्न
४०.	Synthetic Filament Yarn
४१.	कृत्रिम यार्न (होजियारी यार्न बाहेक)
४२.	मानव निर्मित कृत्रिम फाइबरहरु
४३.	पोलिष्टर फाइबर
४४.	भिस्कोज रेयन (फाइबर)
४५.	टायर कर्ड फेब्रिक
४६.	Sponge Iron
४७.	M. S. Scrap
४८.	फलाम (इनगोट)
४९.	माइल्ड स्टिल विलेट
५०.	हटरोल सिट इन क्वायल हटरोल सिट नट इन क्वायल
५१.	कोल्डरोल सिट इन क्वायल
५२.	टिन प्लेट
५३.	एम.एस. वायर रड इन क्वायल
५४.	Bead Wire (कपर कोटेड)
५५.	स्टिल ब्युम
५६.	स्टिल प्लेट
५७.	Silicon Steel
५८.	आल्मोनियम इनगट विलेट
५९.	आल्मोनियम रड इन क्वायल
६०.	Zinc Alloy
६१.	सम्पूर्ण मेसिनरी उपकरणहरु (पार्टपूजा बाहेक)
६२.	विद्युतीय मोटर, जेनेरेटिड सेट
६३.	Amorphous Matalcores
६४.	TV PictureTube
६५.	Spare Parts for TV Receiver
६६.	तयारी पोशाक निर्यात उद्योगले आफ्नो परिवर्त्य विदेशी मुद्रा आर्जनको ५० प्रतिशतसम्मको आर्जनले खाम्ने गरी कच्चा पदार्थको रुपमा आयात गर्न पाउने कपडा (Fabrics)

तालिका सूची

१. कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (२०५१।५२ को स्थिर मूल्यमा)
२. कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा)
३. शहरी क्षेत्रको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क
४. राष्ट्रिय थोक मूल्य सूचकाङ्क
५. मौद्रिक सर्भेक्षण
६. मौद्रिक सर्भेक्षण (बाह्र महिनाको आधारमा वृद्धिदर निकालिएको)
७. ट्रेजरी बिल बिक्री बोलकबोल
८. ट्रेजरी बिल खरीद बोलकबोल
९. रिपो बोलकबोल
१०. रिभर्स रिपो बोलकबोल
११. स्थायी तरलता सुविधा
१२. स्थायी तरलता सुविधा (बैंक अनुसार)
१३. व्याजदर संरचना
१४. भारत औषत ९१ दिने ट्रेजरी बिल्स दर
१५. भारत औषत ३६४ दिने ट्रेजरी बिल्स दर
१६. भारत औषत अन्तरबैंक कारोबार दर
१७. सरकारी वित्त स्थिति
१८. श्री ५ को सरकारको तिर्न बाँकी कुल आन्तरिक ऋण
१९. वैदेशिक व्यापार
२०. शोधनान्तर स्थिति
२१. विदेशी मुद्रा बजार हस्तक्षेप कारोबार
२२. बैंकिङ्ग क्षेत्रसँग रहेको कुल विदेशी विनिमय संचिति
२३. अमेरिकी डलर भुक्तानी गरी भारतबाट भएको आयात
२४. अमेरिकी डलर बिक्री गरी भएको भारतीय मुद्रा खरीद

तालिका १
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन
(२०५१/५२ को स्थिर मूल्यमा)

	रु. करोडमा					प्रतिशत परिवर्तन				
	२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२ *	५७/५८	५८/५९	५९/६०	६०/६१	६१/६२
कृषि, मत्स्यपालन तथा वन	१०६३८.०	१०८७५.२	१११४७.१	११५७७.४	११९०१.६	५.५	२.२	२.५	३.९	२.८
गैर कृषि क्षेत्र	१७३७२.७	१७०४१.७	१७६३८.६	१८१४५.७	१८४२८.२	४.५	-१.९	३.५	२.९	१.६
खानी तथा उत्खनन उत्पादन उद्योग	१५४.७	१५७.१	१६०.१	१६१.०	१६२.१	४.५	१.६	१.९	०.६	०.७
विद्युत, ग्यास तथा पानी निर्माण	२७६४.९	२४८९.२	२५३८.४	२५८२.२	२६५३.३	३.८	-१०.०	२.०	१.७	२.८
व्यापार, रेष्टुराँ तथा होटल यातायात, संचार तथा भण्डारण	४७२.७	५२०.०	६४०.२	६५६.३	७०८.७	१७.४	१०.०	२३.१	२.५	८.०
वित्त तथा घर जग्गा सामुदायिक तथा सामाजिक सेवाहरु	३१८२.३	३२१८.०	३२७५.७	३२८१.८	३२०२.०	०.९	१.१	१.८	०.२	-२.४
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (बैंकिङ्ग सेवा शुल्क समेत)	२०८१०.७	२०९१६.९	२०८८५.७	२१७२३.१	३०३२९.८	४.९	-०.३	३.१	३.३	२.०
वैकिङ्ग सेवा शुल्क (-)	७८३.१	८०६.४	८४९.९	८९५.०	९१२.१	८.३	३.०	५.४	५.३	१.९
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (साधनको लागतमा)	२७२२७.६	२७११०.५	२७९३५.८	२८८२८.१	२९४१७.७	४.८	-०.४	३.०	३.२	२.०
खुद अप्रत्यक्ष कर (+)	२०७१.०	२०१३.५	२१७३.७	२२९४.१	२४८८.०	१८.३	-२.८	८.०	५.५	८.५
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादक मूल्यमा)	२९२९८.६	२९१२४.०	३०१०९.५	३११२२.२	३१९०५.७	५.६	-०.६	३.४	३.४	२.५

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

* प्रारम्भिक अनुमान

तालिका २
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन
(प्रचलित मूल्यमा)

	रु. करोडमा					प्रतिशत परिवर्तन				
	२०५७/५८	२०५८/५९	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२*	५७/५८	५८/५९	५९/६०	६०/६१	६१/६२
कृषि, मत्स्यपालन तथा वन	१५१०५.९	१६०१४.४	१७११०.४	१८३३३.७	१९३२९.१	४.१	६.०	६.८	७.२	५.४
गैर कृषि क्षेत्र	२४२९९.३	२४५९९.४	२६६४४.२	२९०७७.२	३१०८१.०	९.९	१.२	८.३	९.१	६.९
खानी तथा उत्खनन्	१९२.४	२०५.६	२१८.८	२३७.७	२६१.५	६.०	६.९	६.४	८.६	१०.०
उत्पादन उद्योग	३५४९.५	३२८०.५	३४३३.७	३६६३.४	३९४९.४	५.८	-७.६	४.७	६.७	७.८
विद्युत, ग्यास तथा पानी	७४३.२	८६३.५	१०९०.५	११३४.०	१२२५.८	२५.१	१६.२	२६.३	४.०	८.१
निर्माण	३९५८.४	४२२९.०	४५०६.८	४९०३.३	५२७२.९	५.९	६.८	६.६	८.८	७.५
व्यापार, रेष्टुराँ तथा होटल	४४५७.२	४०७७.२	४३९७.८	४९३२.०	४९४७.८	३.९	-८.५	७.९	१२.१	०.३
यातायात, संचार तथा भण्डारण	३३२९.७	३४६५.२	३८२८.६	४३६६.४	४७५५.८	१३.५	४.१	१०.५	१४.०	८.९
वित्त तथा घर जग्गा	४१६३.४	४३८८.२	४७७.९	५१४१.१	५६०८.८	१२.८	५.४	८.७	७.७	९.१
सामुदायिक तथा सामाजिक सेवाहरु	३९०५.५	४०९०.२	४३९६.१	४६९९.३	५०५९.०	१७.३	४.७	७.५	६.९	७.७
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	३९४०५.२	४०६१३.८	४३७५४.६	४७४१२.९	५०४१०.१	७.६	३.१	७.७	८.४	६.३
(वैकिङ्ग सेवा शुल्क समेत)										
वैकिङ्ग सेवा शुल्क (-)	११९१.२	१२६२.४	१३९१.१	१५१३.५	१६३६.७	११.२	६.०	१०.२	८.८	८.१
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	३८२१४.०	३९३५१.४	४२३६३.५	४५८९९.४	४८७७३.४	७.५	३.०	७.७	८.३	६.३
(साधनको लागतमा)										
खुद अप्रत्यक्ष कर (+)	२९१३.५	२९२९.३	३३०४.०	३६५९.५	४१२६.९	२१.७	०.५	१२.८	१०.८	१२.८
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	४११२७.५	४२२८०.७	४५६६७.५	४९५५८.९	५२९००.३	८.४	२.८	८.०	८.५	६.७
(उत्पादक मूल्यमा)										

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

* प्रारम्भिक अनुमान

तालिका ३
शहरी क्षेत्रको राष्ट्रिय उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क
(आधार वर्ष २०५२/५३ = १००)

महिना	२०५८/५९		२०५९/६०		२०६०/६१		२०६१/६२	
	सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन	सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन	सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन	सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन
श्रावण	१४१.५	२.९	१४७.५	४.२	१५५.४	५.४	१५९.१	२.४
भाद्र	१४३.७	३.८	१४८.४	३.३	१५६.१	५.२	१६०.२	२.६
आश्विन	१४४.४	२.०	१४८.७	३.०	१५७.१	५.६	१६१.२	२.६
कार्तिक	१४४.८	२.५	१४८.०	२.२	१५६.६	५.८	१६०.८	२.७
मार्ग	१४३.१	२.७	१४७.०	२.७	१५४.२	४.९	१५९.०	३.१
पौष	१४०.७	२.९	१४५.३	३.३	१५२.५	५.०	१५९.५	४.६
माघ	१३९.४	३.२	१४५.८	४.६	१५२.७	४.७	१६१.४	५.७
फाल्गुण	१३९.४	३.३	१४६.७	५.२	१५३.१	४.४	१६१.९	५.७
चैत्र	१४०.१	२.४	१५१.५	८.१	१५४.१	१.७	१६३.१	५.८
वैशाख	१४१.२	२.५	१५२.१	७.७	१५४.१	१.३	१६४.०	६.४
जेष्ठ	१४२.८	३.०	१५२.२	६.६	१५५.०	१.८	१६४.६	६.२
आषाढ	१४४.५	३.५	१५३.३	६.१	१५६.४	२.०	१६५.८	६.०*
वार्षिक औसत	१४२.१	२.९	१४८.९	४.८	१५४.८	४.०	१६१.६	४.५*

* प्रक्षेपण

तालिका ४
राष्ट्रीय थोक मूल्य सूचकाङ्क
(आधार वर्ष २०५६।५७ = १००)

महिना	२०५८/५९		२०५९/६०		२०६०/६१		२०६१/६२	
	सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन	सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन	सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन	सूचकाङ्क	प्रतिशत परिवर्तन
श्रावण	१०८.०	७.२	११०.९	२.७	११४.४	३.२	१२२.१	६.८
भाद्र	१०९.०	७.७	११२.४	३.१	११६.०	३.२	१२३.१	६.१
आश्विन	११०.६	६.७	११२.५	१.७	११६.४	३.५	१२३.४	६.०
कार्तिक	११२.३	८.३	११२.६	०.३	११७.२	४.१	१२२.६	४.६
मार्ग	१०६.७	५.९	१०७.५	०.७	११३.९	६.०	११९.०	४.४
पौष	१०५.६	५.८	१०४.६	-०.९	११२.०	७.१	११९.७	६.९
माघ	१०३.७	५.३	१०७.३	३.५	११२.९	५.२	१२१.०	७.२
फाल्गुण	१०३.५	४.०	१०९.६	५.९	११३.५	३.६	१२३.२	८.५
चैत्र	१०२.२	२.२	१११.३	८.९	११४.२	२.६	१२३.७	८.४
वैशाख	१०४.०	२.७	११२.३	८.०	११४.३	१.८	१२५.२	९.५
जेष्ठ	१०५.२	१.६	१११.२	५.७	११६.२	४.५	१२६.५	८.९
आषाढ	१०६.३	१.६	११२.७	६.०	११८.१	४.८	१२८.३	८.६*
वार्षिक औसत	१०६.४	४.९	११०.४	३.७	११४.९	४.१	१२३.१	७.२*

* प्रक्षेपण

तालिका ५
मौद्रिक सभेक्षण (प्रथम एघार महिना)

(रु. करोडमा)

	२०६० आषाढ	२०६१ जेष्ठ	२०६१ आषाढ	२०६२ जेष्ठ	परिवर्तन (प्रथम एघार महिना)			
					२०६०/६१		२०६१/६२	
					रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति	९१४०.७	१०३७.७	१०८८०.५	११००१.९	१३२३.८ ^१	१४.५	७६४.६ ^२	७.०
१.१ वैदेशिक सम्पत्ति	१०९३०.६	१२७२५.३	१३१३६.६	१३४९८.९	१७९४.७	१६.४	३६२.३	२.८
१.२ विदेशी मुद्रा निक्षेप	१७३८.८	२०१३.१	२११७.५	२०३४.०	२७४.३	१५.८	-८३.५	-३.९
१.३ अन्य वैदेशिक दायित्व	५१.१	३४०.५	१३८.७	४६३.०	२८९.५	५६६.६	३२४.३	२३३.९
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१५४५०.४	१६४८६.३	१६८५०.१	१८५३९.८	९४३.१ ^१	६.१	१०४६.६ ^२	६.२
२.१ कुल आन्तरिक कर्जा	२२८४४.४	२४३६२.७	२५१०८.९	२७५५२.७	१५१८.३	६.६	२४४३.८	९.७
क. सरकारलाई गएको खुद कर्जा	६२८२.५	५७२.४	६२३१.४	५९८८.४	-५७०.१	-९.१	-२४२.९	-३.९
अ. सरकारमाथिको दावी	६३२८.७	६२१५.५	६३०६.७	६६४८.६	-११३.२	-१.८	३४१.९	५.४
आ. सरकारी निक्षेप	४६.२	५०३.१	७५.३	६६०.१	४५६.९	९८९.७	५८४.८	७७६.७
ख. गैर वित्तीय सरकारी संस्थानहरूलाई गएको कर्जा	२८३.३	३४०.३	२९१.५	५२९.८	५७.०	२०.१	२३८.३	८१.८
ग. वित्तीय संस्थाहरूलाई गएको कर्जा	११८२.९	१३१९.१	१३३४.४	१२३५.८	१३६.२	११.५	-९८.६	-७.४
अ. सरकारी संस्थानहरू	११७३.९	१३०५.०	१३२०.३	१२३२.६	१३१.१	११.२	-८७.७	-६.६
आ. गैर-सरकारी संस्थाहरू	९.०	१४.१	१४.१	३.२	५.१	५६.७	-१०.९	-७७.२
घ. निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१५०९.७	१६९९.०	१७२१.६	१९७९.६	१८९.२	१२.६	२५४६.९	१४.८
२.२ खुद अमौद्रिक दायित्व	७३९४.०	७८७६.४	८२५८.८	९०१२.८	५७५.२ ^१	७.८	१३९७.२ ^२	१६.९
३. विस्तृत मुद्रा प्रदाय (एम _२)	२४५९१.१	२६८५८.०	२७७३०.६	२९५४१.८	२२६६.९	९.२	१८११.२	६.५
३.१ मुद्रा प्रदाय (एम _१)	८३७५.४	८८३८.६	९३९६.९	९८५३.३	४६३.२	५.५	४५६.३	४.९
क. मुद्रा	५६८८.६	६१६७.४	६३२१.९	६८३५.२	४७८.८	८.४	५१३.३	८.१
ख. चल्ती निक्षेप	२६८६.८	२६७१.२	३०७५.१	३०१८.०	-१५.६	-०.६	-५७.०	-१.९
३.२ आवधिक निक्षेप	१६२१५.७	१८०१९.४	१८३३३.६	१९६८८.५	१८०३.७	११.१	१३५४.९	७.४
४. विस्तृत मौद्रिक तरलता (एम _३)	२६३२९.९	२८८७१.१	२९८४८.१	३१५७५.८	२५४१.२	९.७	१७२७.७	५.८

१. विदेशी विनिमय दर मूल्याङ्कन नोकसान रु.९२.७९ करोड समायोजन गरी।

२. विदेशी विनिमय दर मूल्याङ्कन नोकसान रु. ६४३.१० करोड समायोजन गरी।

अ = अनुमानित

तालिका ६
मौद्रिक सर्भेक्षण (बाह्र महिनाको आधारमा वृद्धिदर निकालिएको)

(रु. करोडमा)

	२०६० जेष्ठ	२०६० आषाढ	२०६१ जेष्ठ	२०६१ आषाढ	२०६२ जेष्ठ ^अ	परिवर्तन (जेष्ठदेखि जेष्ठसम्म)			
						२०६०/६१		२०६१/६२	
						रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१. खुद वैदेशिक सम्पत्ति	९१६०.६	९१४०.७	१०३७.७	१०८८०.५	११००१.९	१२११.१	१३.२	६३०.३	६.१
१.१ वैदेशिक सम्पत्ति	१११३५.७	१०९३०.६	१२७२५.३	१३१३६.६	१३४९८.९	१५८९.६	१४.३	७७३.६	६.१
१.२ विदेशी मुद्रा निक्षेप	१७९०.५	१७३८.८	२०१३.१	२११७.५	२०३४.०	२२२.६	१२.४	२०.९	१.०
१.३ अन्य वैदेशिक दायित्व	१८४.६	५१.१	३४०.५	१३८.७	४६३.०	१५६.०	८४.५	१२२.४	३६.०
२. खुद आन्तरिक सम्पत्ति	१४९०३.९	१५४५०.४	१६४८६.३	१६८५०.१	१८५३९.८	१५८२.४	१०.६	२०५३.५	१२.५
२.१ कुल आन्तरिक कर्जा	२२७२५.८	२२८४४.४	२४३६२.७	२५१०८.९	२७५५२.७	१६३६.९	७.२	३१९०.०	१३.१
क. सरकारलाई गएको खुद कर्जा	६४३४.३	६२८२.५	५७९२.४	६२३१.४	५९८८.४	-७२१.९	-११.२	२७६.०	४.८
अ. सरकारी माथिको दावी	६४३४.३	६३२८.७	६२१५.५	६३०६.७	६६४८.६	-२१८.८	-३.४	४३३.१	७.०
आ. सरकारी निक्षेप	०.०	४६.२	५०३.१	७५.३	६६०.१	५०३.१	०.०	१५७.०	३१.२
ख. गैर वित्तीय सरकारी संस्थानहरूलाई गएको कर्जा	२८५.८	२८३.३	३४०.३	२९१.५	५२९.८	५४.५	१९.१	१८९.५	५५.७
ग. वित्तीय संस्थाहरूलाई गएको कर्जा	११७९.०	११८२.९	१३१९.१	१३३४.४	१२३५.८	१४०.१	११.९	-८३.३	-६.३
अ. सरकारी संस्थानहरू	११७५.८	११७३.९	१३०५.०	१३२०.३	१२३२.६	१२९.२	११.०	-७२.४	-५.५
आ. गैर-सरकारी संस्थाहरू	३.२	९.०	१४.१	१४.१	३.२	१०.९	३३९.४	-१०.९	-७७.२
घ. निजी क्षेत्रलाई गएको कर्जा	१४८२६.७	१५०९५.७	१६९९०.९	१७२५१.६	१९७९८.६	२१६४.२	१४.६	२८०७.७	१६.५
२.२ खुद अमौद्रिक दायित्व	७८२१.९	७३९४.०	७८७६.४	८२५८.८	९०१२.८	५४.५	०.७	११३६.५	१४.४
३. विस्तृत मुद्रा प्रदाय (एम _२)	२४०६४.५	२४५९१.१	२६८५८.०	२७७३०.६	२९५४१.८	२७९३.५	११.६	२६८३.८	१०.०
३.१ मुद्रा प्रदाय (एम _१)	८०६९.६	८३७५.४	८८३८.६	९३९६.९	९८५३.३	७६९.०	९.५	१०१४.७	११.५
क. मुद्रा	५७६१.४	५६८८.६	६१६७.४	६३२१.९	६८३५.२	४०६.०	७.०	६६७.८	१०.८
ख. चल्ती निक्षेप	२३०८.३	२६८६.८	२६७१.२	३०७५.१	३०१८.०	३६२.९	१५.७	३४६.९	१३.०
३.२ आवधिक निक्षेप	१५९९४.९	१६२१५.७	१८०९१.४	१८३३३.६	१९६८८.५	२०२४.५	१२.७	१६६९.१	९.३
४. विस्तृत मौद्रिक तरलता (एम _२)	२५८५५.०	२६३२९.९	२८८७१.१	२९८४८.१	३१५७५.८	३०१६.१	११.७	२७०४.६	९.४

अ = अनुमानित

तालिका ७
ट्रेजरी बील बिक्री बोलकबोल
आर्थिक वर्ष २०६१/६२

(रु. करोडमा)

बोलकबोल भएको मिति		भुक्तानी मिति		बोलकबोल आह्वान रकम	माग भएको रकम	प्रदान भएको रकम	औसत भारत डिफ्फाउण्ट दर (प्रतिशत)
२०६१.०६.१४	२००४.०९.३०	२०६२.०३.२८	२००५.०७.१२	१००.०	३१०.०	१००.०	३.५६३९
२०६१.०६.१४	२००४.०९.३०	२०६२.०६.०४	२००५.०९.२०	२००.०	५७३.०	२००.०	४.०२६०
२०६१.०६.१९	२००४.१०.०५	२०६२.०६.११	२००५.०९.२७	५४४.९	१०५०.०	१०५.०	४.२३९८
२०६१.०६.२६	२००४.१०.१२	२०६२.०३.२८	२००५.०७.१२	२००.०	६०९.०	२००.०	३.१२१७
२०६१.०६.२८	२००४.१०.१४	२०६२.०६.११	२००५.०९.२७	२५०.०	२९५.०	२५०.०	३.७३०४
२०६१.०६.२८	२००४.१०.१४	२०६२.०३.२८	२००५.०७.१२	१००.०	२२०.०	१००.०	३.१७११
२०६१.०९.२१	२००५.०१.०५	२०६१.११.१८	२००५.०३.०१	६०.०	७५.०	३५.०	२.०३२०
२०६१.०९.२३	२००५.०१.०७	२०६१.११.१८	२००५.०३.०१	६०.०	१०५.०	६०.०	२.३५०८
२०६१.०९.२६	२००५.०१.१०	२०६१.११.१८	२००५.०३.०१	८५.०	१०.०	-	-
२०६२.०३.२९	२००५.०७.१३	२०६२.११.१६	२००६.०२.२८	३९८.०	१४३.०	-	-
२०६२.०३.२९	२००५.०७.१३	२०६२.११.२३	२००६.०३.०७	५५.५	३१.०	-	-
२०६२.०३.३०	२००५.०७.१४	२०६२.११.१६	२००६.०२.२८	३९८.०	१४३.०	-	-
२०६२.०३.३०	२००५.०७.१४	२०६२.११.२३	२००६.०३.०७	५५.५	३१.०	-	-
कुल जम्मा				२५०७.०	३५९५.०	१०५०.०	

तालिका ८
ट्रेजरी बील खरिद बोलकबोल
आर्थिक वर्ष २०६१/६२

(रु. करोडमा)

बोलकबोल भएको मिति		भुक्तानी मिति		समयावधि	बोलकबोल आह्वान रकम	माग भएको रकम	प्रदान भएको रकम	औसत भारित डिष्काउण्ट दर (प्रतिशत)
२०६१.०७.२०	२००४.११.०५	२०६१.०९.०६	२००४.१२.२१	४६ दिन	१००.००	२.५०	२.५०	२.४११८
२०६१.०७.२०	२००४.११.०५	२०६१.०९.१३	२००४.१२.२८	५३ दिन	१००.००	२.४६	२.४६	२.४५१८
२०६१.१०.१४	२००५.०१.२७	२०६१.११.१८	२००५.०३.०१	३४ दिन	७५.००	३१.००	३१.००	२.७०१६
२०६१.१०.१५	२००५.०१.२८	२०६१.११.१८	२००५.०३.०१	३३ दिन	७५.००	२६.२२	२६.२२	१.७४२९
२०६१.१०.२१	२००५.०२.०३	२०६१.११.२५	२००५.०३.०८	३३ दिन	२५.००	५.००	५.००	१.८०३१
२०६१.१०.२२	२००५.०२.०४	२०६१.११.१८	२००५.०३.०१	२५ दिन	२५.००	४६.००	१६.००	२.४५३८
२०६१.१०.२२	२००५.०२.०४	२०६१.११.२५	२००५.०३.०८	३२ दिन			९.००	२.३५१९
२०६१.१०.२७	२००५.०२.०९	२०६१.११.१८	२००५.०३.०१	२० दिन	२०.००	२०.००	२०.००	२.३२४९
२०६१.११.२७	२००५.०३.१०	२०६१.१२.०२	२००५.०३.१५	५ दिन	५०.००	१९.००	१०.००	२.०२८१
२०६१.११.२७	२००५.०३.१०	२०६१.१२.०९	२००५.०३.२२	१२ दिन			६.००	२.१६८३
२०६१.११.२७	२००५.०३.१०	२०६१.१२.०९	२००५.०३.२२	१२ दिन			३.००	२.२८०३
कुल जम्मा					४७०.००	१५२.१८	१३१.१८	

तालिका ९
रिपो बोलकबोल
आर्थिक वर्ष २०६१/६२

(रु. करोडमा)

बोलकबोल भएको मिति		भुक्तानी मिति		बोलकबोल आह्वान रकम	माग भएको रकम	प्रदान भएको रकम	औसत भारित डिष्काउण्ट दर (प्रतिशत)
२०६१.०७.१२	२००४.१०.२८	२०६१.०७.१९	२००४.११.०४	२००.०	१०५.०	१०५.०	२.९७६९
२०६१.०८.१०	२००४.११.२५	२०६१.०८.१७	२००४.१२.०२	२००.०	१६१.०	१६१.०	३.१३७९
२०६१.१०.१४	२००५.०१.२७	२०६१.१०.२१	२००५.०१.२८	५०.०	१३३.०	५०.०	३.३०७६
२०६१.१०.१५	२००५.०१.२८	२०६१.१०.२२	२००५.०२.०४	५०.०	११५.०	५०.०	३.०३५५
२०६१.१०.२०	२००५.०२.०२	२०६१.१०.२७	२००५.०२.०९	५०.०	१३०.०	५०.०	३.५६९७
२०६१.१०.२१	२००५.०२.०३	२०६१.१०.२८	२००५.०२.१०	५०.०	८०.०	५०.०	२.९५२७
२०६१.१०.२२	२००५.०२.०४	२०६१.१०.२९	२००५.०२.११	५०.०	७६.०	३०.०	२.८७०२
२०६१.१०.२७	२००५.०२.०९	२०६१.११.०५	२००५.०२.१६	५०.०	५५.८	५०.०	२.९८४७
२०६१.११.२८	२००५.०३.११	२०६१.१२.०५	२००५.०३.१८	५०.०	३०.०	३०.०	२.५३४५
२०६२.०१.१६	२००५.०४.२९	२०६२.०१.२३	२००५.०५.०६	१००.०	८०.०	६०.०	२.४०७०
२०६२.०३.१६	२००५.०६.३०	२०६२.०३.२२	२००५.०७.०६	१००.०	१८४.०	३२.०	४.०६३८
कुल जम्मा				९५०.०	१,१४९.८	६६८.०	

तालिका १०
रिभर्स रिपो बोलकबोल
आर्थिक वर्ष २०६१/६२

(रु. करोडमा)

बोलकबोल भएको मिति		भुक्तानी मिति		बोलकबोल आट्वान रकम	माग भएको रकम	प्रदान भएको रकम	औसत भारत डिफ्फाउण्ट दर (प्रतिशत)
२०६१.०६.०७	२००४.०९.२३	२०६१.०६.१४	२००४.०९.३०	५०.०	१८१.०	५०.०	०.१६८०
२०६१.०६.१४	२००४.०९.३०	२०६१.०६.२१	२००४.१०.०७	१००.०	१२५.०	१००.०	१.१२८९
२०६१.०९.२८	२००५.०१.१२	२०६१.१०.०१	२००५.०१.१४	२९९.०	२५७.०	२५७.०	२.२९०८
२०६१.१२.२६	२००५.०४.०८	२०६२.०१.१२	२००५.०४.१५	१५०.०	४५.०	४५.०	३.४३४२
२०६१.१२.३१	२००५.०४.१३	२०६२.०१.०२	२००५.०४.१५	३००.०	७५.०	७५.०	३.५७२०
कुल जम्मा				८९९.०	६८३.०	५२७.०	

तालिका ११
स्थायी तरलता सुविधा
आर्थिक वर्ष २०६१/६२

बोलकबोल भएको मिति		भुक्तानी मिति		प्रदान भएको रकम (रु. करोडमा)	स्थायी तरलता सुविधामा व्याज दर		
					९१ दिने ट्रेजरी बील दर	थप (पेनाल) व्याज दर	कुल जम्मा व्याज दर
२०६१.०४.३२	२००४.०८.१६	२०६१.०५.०४	२००४.०८.२०	५८.५	०.३९७५	०.५०००	०.८९७५
२०६१.०५.१८	२००४.०९.०३	२०६१.०५.२२	२००४.०९.०७	१८.९	०.३६९१	०.५०००	०.८६९१
२०६१.०६.१८	२००४.१०.०४	२०६१.०६.२२	२००४.१०.०८	२०९.६	०.२६७१	१.००००	१.२६७१
२०६१.०६.२५	२००४.१०.११	२०६१.०६.२८	२००४.१०.१४	५२.६	२.७२४०	२.००००	४.७२४०
२०६१.०६.२७	२००४.१०.१३	२०६१.०७.०२	२००४.१०.१८	२०.७	२.३०९६	२.००००	४.३०९६
२०६१.०६.२८	२००४.१०.१४	२०६१.०७.०३	२००४.१०.१९	५३.९	२.३०९६	२.००००	४.३०९६
२०६१.०७.०२	२००४.१०.१८	२०६१.०७.०३	२००४.१०.१९	६४५.३	२.३०९५	२.००००	४.३०९५
२०६१.०७.०२	२००४.१०.१८	२०६१.०७.१०	२००४.१०.२६	१०४.६	२.३०९५	२.००००	४.३०९५
२०६१.०७.०३	२००४.१०.१८	२०६१.०७.११	२००४.१०.२७	१८२.६	२.३०९५	२.००००	४.३०९५
२०६१.०७.१०	२००४.१०.२६	२०६१.०७.१३	२००४.१०.२९	२३३.९	२.३०९५	२.००००	४.३०९५
२०६१.०७.११	२००४.१०.२७	२०६१.०७.१६	२००४.११.०१	१४.८	२.३०९५	२.००००	४.३०९५
२०६१.०७.१२	२००४.१०.२८	२०६१.०७.१९	२००४.११.०४	७९.२	२.३०९५	२.००००	४.३०९५
२०६१.०७.१६	२००४.११.०१	२०६१.०७.१९	२००४.११.०४	४७.०	२.३०९५	२.००००	४.३०९५
२०६१.०७.१६	२००४.११.०१	२०६१.०७.१८	२००४.११.०३	२०.७	२.३०९५	२.००००	४.३०९५
२०६१.०७.१६	२००४.११.०१	२०६१.०७.१७	२००४.११.०२	६.८	२.३०९५	२.००००	४.३०९५
२०६१.०७.१७	२००४.११.०२	२०६१.०७.१९	२००४.११.०४	९.०	१.७४९८	२.००००	३.७४९८
२०६१.०७.१७	२००४.११.०२	२०६१.०७.१८	२००४.११.०३	१७.१	१.७४९८	२.००००	३.७४९८

क्रमश...

बोलकबोल भएको मिति		भुक्तानी मिति		प्रदान भएको रकम (रु. करोडमा)	स्थायी तरलता सुविधामा व्याज दर		
					९९ दिने ट्रेजरी बील दर	थप (पेनाल) व्याज दर	कुल जम्मा व्याज दर
२०६१.०७.१९	२००४.११.०४	२०६१.०७.२०	२००४.११.०५	९.०	१.७४९८	२.००००	३.७४९८
२०६१.०७.१९	२००४.११.०४	२०६१.०७.२३	२००४.११.०८	१४.८	१.७४९८	२.००००	३.७४९८
२०६१.०७.२४	२००४.११.०९	२०६१.०७.२६	२००४.११.११	३५.७	१.८०७२	२.००००	३.८०७२
२०६१.०७.२५	२००४.११.१०	२०६१.०७.२९	२००४.११.१४	३५.१	१.८०७२	२.००००	३.८०७२
२०६१.०७.२६	२००४.११.११	२०६१.०७.२९	२००४.११.१४	९५.९	१.८०७२	२.००००	३.८०७२
२०६१.०७.३०	२००४.११.१५	२०६१.०८.०३	२००४.११.१८	३२.४	१.८०७२	२.००००	३.८०७२
२०६१.०८.०१	२००४.११.१६	२०६१.०८.०१	२००४.११.१६	८०.२	२.६७५७	२.००००	४.६७५७
२०६१.०८.०१	२००४.११.१६	२०६१.०८.०३	२००४.११.१८	१८.१	२.६७५७	२.००००	४.६७५७
२०६१.०८.०२	२००४.११.१७	२०६१.०८.०२	२००४.११.१७	९०.५	२.६७५७	२.००००	४.६७५७
२०६१.०८.०३	२००४.११.१८	२०६१.०८.०८	२००४.११.२३	१८.०	२.६७५७	२.००००	४.६७५७
२०६१.०८.०७	२००४.११.२२	२०६१.०८.१०	२००४.११.२५	७.०	२.३५३३	२.००००	४.३५३३
२०६१.०८.१७	२००४.१२.०२	२०६१.०८.२२	२००४.१२.०७	२२.५	२.४३६०	२.००००	४.४३६०
२०६१.०९.२८	२००५.०१.१२	२०६१.१०.०१	२००५.०१.१४	२०.०	२.०१७१	२.००००	४.०१७१
२०६१.१०.०४	२००५.०१.१७	२०६१.१०.०७	२००५.०१.२०	१५.०	२.०१७१	२.००००	४.०१७१
२०६१.१०.०७	२००५.०१.२०	२०६१.१०.०८	२००५.०१.२१	८४.५	२.२३४२	२.००००	४.२३४२
२०६१.१०.०७	२००५.०१.२०	२०६१.१०.१२	२००५.०१.२५	८४.३	२.२३४२	२.००००	४.२३४२
२०६१.१०.११	२००५.०१.२४	२०६१.१०.१२	२००५.०१.२५	१०.०	२.२३४२	२.००००	४.२३४२
२०६१.१०.११	२००५.०१.२४	२०६१.१०.१४	२००५.०१.२७	९८.७	२.२३४२	२.००००	४.२३४२
२०६१.१०.१२	२००५.०१.२५	२०६१.१०.१४	२००५.०१.२७	२४.०	१.९९९९	२.००००	३.९९९९
२०६१.१०.१२	२००५.०१.२५	२०६१.१०.१५	२००५.०१.२८	३०.०	१.९९९९	२.००००	३.९९९९
२०६१.१०.१४	२००५.०१.२७	२०६१.१०.१५	२००५.०१.२८	१२२.०	१.९९९९	२.००००	३.९९९९
२०६१.१०.१८	२००५.१०.३१	२०६१.१०.२१	२००५.०२.०३	५०.०	१.९९९९	२.००००	३.९९९९

क्रमशः...

बोलकबोल भएको मिति		भुक्तानी मिति		प्रदान भएको रकम (रु. करोडमा)	स्थायी तरलता सुविधामा व्याज दर		
					९१ दिने ट्रेजरी बील दर	थप (पेनाल) व्याज दर	कुल जम्मा व्याज दर
२०६१.१०.२०	२००५.०२.०२	२०६१.१०.२२	२००५.०२.०४	४६.५	२.२७५१	२.००००	४.२७५१
२०६१.१०.२०	२००५.०२.०२	२०६१.१०.२५	२००५.०२.०७	१२.५	२.२७५१	२.००००	४.२७५१
२०६१.१०.२१	२००५.०२.०३	२०६१.१०.२२	२००५.०२.०४	२०.०	२.२७५१	२.००००	४.२७५१
२०६१.१०.२५	२००५.०२.०७	२०६१.१०.२६	२००५.०२.०८	५.०	२.२७५१	२.००००	४.२७५१
२०६१.१०.२५	२००५.०२.०७	२०६१.१०.२९	२००५.०२.११	२०.०	२.२७५१	२.००००	४.२७५१
२०६१.११.०३	२००५.०२.१४	२०६१.११.०४	२००५.०२.१५	४०.०	२.४८२१	२.००००	४.४८२१
२०६१.११.०३	२००५.०२.१४	२०६१.११.०५	२००५.०२.१६	१२.५	२.४८२१	२.००००	४.४८२१
२०६१.११.०३	२००५.०२.१४	२०६१.११.०६	२००५.०२.१७	५७.०	२.४८२१	२.००००	४.४८२१
२०६१.११.०४	२००५.०२.१५	२०६१.११.०६	२००५.०२.१७	२३.०	२.७९८८	२.००००	४.७९८८
२०६१.११.०५	२००५.०२.१६	२०६१.११.०६	२००५.०२.१७	१६८.०	२.७९८८	२.००००	४.७९८८
२०६१.११.०५	२००५.०२.१६	२०६१.११.१०	२००५.०२.२१	५०.०	२.७९८८	२.००००	४.७९८८
२०६१.११.०६	२००५.०२.१७	२०६१.११.१०	२००५.०२.२१	२४.०	२.७९८८	२.००००	४.७९८८
२०६१.११.१०	२००५.०२.२१	२०६१.११.११	२००५.०२.२२	६७.०	२.७९८८	२.००००	४.७९८८
२०६१.११.१०	२००५.०२.२१	२०६१.११.१४	२००५.०२.२५	१००.०	२.७९८८	२.००००	४.७९८८
२०६१.११.११	२००५.०२.२२	२०६१.११.१२	२००५.०२.२३	१८.०	३.१०१८	२.००००	५.१०१८
२०६१.११.११	२००५.०२.२२	२०६१.११.१४	२००५.०२.२५	८३.५	३.१०१८	२.००००	५.१०१८
२०६१.११.१२	२००५.०२.२३	२०६१.११.१३	२००५.०२.२४	४९.०	३.१०१८	२.००००	५.१०१८
२०६१.११.१२	२००५.०२.२३	२०६१.११.१४	२००५.०२.२५	११९.०	३.१०१८	२.००००	५.१०१८
२०६१.११.१३	२००५.०२.२४	२०६१.११.१४	२००५.०२.२५	११९.८	३.१०१८	२.००००	५.१०१८
२०६१.११.१४	२००५.०२.२५	२०६१.११.१७	२००५.०२.२८	३.०	३.१०१८	२.००००	५.१०१८
२०६१.११.१७	२००५.०२.२८	२०६१.११.१८	२००५.०३.०१	२७.०	३.१०१८	२.००००	५.१०१८
२०६१.११.१७	२००५.०२.२८	२०६१.११.२१	२००५.०३.०४	३५.०	३.१०१८	२.००००	५.१०१८

क्रमशः...

बोलकबोल भएको मिति		भुक्तानी मिति		प्रदान भएको रकम (रु. करोडमा)	स्थायी तरलता सुविधामा व्याज दर		
					९९ दिने ट्रेजरी बील दर	थप (पेनाल) व्याज दर	कुल जम्मा व्याज दर
२०६१.११.१८	२००५.०३.०१	२०६१.११.२१	२००५.०३.०४	६७.५	३.१३६१	२.००००	५.१३६१
२०६१.११.१९	२००५.०३.०२	२०६१.११.२०	२००५.०३.०३	१७.०	३.१३६१	२.००००	५.१३६१
२०६१.११.२४	२००५.०३.०७	२०६१.११.२८	२००५.०३.११	१०.०	३.१३६१	२.००००	५.१३६१
२०६१.११.२६	२००५.०३.०९	२०६१.११.२८	२००५.०३.११	५०.०	२.९७५३	२.००००	४.९७५३
२०६१.१२.०१	२००५.०३.१४	२०६१.१२.०५	२००५.०३.१८	७.५	२.९७५३	२.००००	४.९७५३
२०६१.१२.१०	२००५.०३.२३	२०६१.१२.११	२००५.०३.२४	१२७.४	२.८५७६	२.००००	४.८५७६
२०६१.१२.१५	२००५.०३.२८	२०६१.१२.१९	२००५.०४.०१	४१.४	२.८५७६	२.००००	४.८५७६
२०६१.१२.१७	२००५.०३.३०	२०६१.१२.१८	२००५.०३.३१	३.०	३.१६४१	२.००००	५.१६४१
२०६१.१२.१७	२००५.०३.३०	२०६१.१२.१९	२००५.०४.०१	३२.५	३.१६४१	२.००००	५.१६४१
२०६१.१२.२२	२००५.०४.०४	२०६१.१२.२६	२००५.०४.०८	१५.०	३.१६४१	२.००००	५.१६४१
२०६१.१२.३०	२००५.०४.१२	२०६२.०१.०१	२००५.०४.१४	१७.०	३.१६६३	२.००००	५.१६६३
२०६१.१२.३१	२००५.०४.१३	२०६२.०१.०१	२००५.०४.१४	१५९.०	३.५७९७	२.००००	५.५७९७
२०६२.०१.०२	२००५.०४.१५	२०६२.०१.०५	२००५.०४.१८	६.०	३.५७९७	२.००००	५.५७९७
२०६२.०१.०५	२००५.०४.१८	२०६२.०१.०६	२००५.०४.१९	१६.०	३.५७९७	२.००००	५.५७९७
२०६२.०१.०८	२००५.०४.२१	२०६२.०१.०९	२००५.०४.२२	४७.०	३.६३८३	२.००००	५.६३८३
२०६२.०१.०९	२००५.०४.२२	२०६२.०१.११	२००५.०४.२४	५.०	३.६३८३	२.००००	५.६३८३
२०६२.०१.१४	२००५.०४.२७	२०६२.०१.१६	२००५.०४.२९	३०.०	३.६३८८	२.००००	५.६३८८
२०६२.०२.०१	२००५.०५.१५	२०६२.०२.०६	२००५.०५.२०	३०.०	३.७५९५	२.००००	५.७५९५
२०६२.०२.११	२००५.०५.२५	२०६२.०२.१३	२००५.०५.२७	३०.०	३.८३८१	१.५०००	५.३३८१
२०६२.०३.०१	२००५.०६.१५	२०६२.०३.०३	२००५.०६.१७	५२.०	३.९३२४	१.५०००	५.४३२४
२०६२.०३.०१	२००५.०६.१५	२०६२.०३.०५	२००५.०६.१९	२०.०	३.९३२४	१.५०००	५.४३२४
२०६२.०३.०३	२००५.०६.१७	२०६२.०३.०५	२००५.०६.१९	१५.०	३.९३२४	१.५०००	५.४३२४

क्रमशः...

बोलकबोल भएको मिति		भुक्तानी मिति		प्रदान भएको रकम (रु. करोडमा)	स्थायी तरलता सुविधामा व्याज दर		
					९१ दिने ट्रेजरी वील दर	थप (पेनाल) व्याज दर	कुल जम्मा व्याज दर
२०६२.०३.०५	२००५.०६.१९	२०६२.०३.०८	२००५.०६.२२	१०.०	३.९३२४	१.५०००	५.४३२४
२०६२.०३.०६	२००५.०६.२०	२०६२.०३.१०	२००५.०६.२४	१३.५	३.९३२४	१.५०००	५.४३२४
२०६२.०३.१०	२००५.०६.२४	२०६२.०३.१२	२००५.०६.२६	४२.०	४.०२६६	१.५०००	५.५२६६
२०६२.०३.१२	२००५.०६.२६	२०६२.०३.१७	२००५.०७.०१	१०.०	४.०२६६	१.५०००	५.५२६६
२०६२.०३.१३	२००५.०६.२७	२०६२.०३.१७	२००५.०७.०१	१५.५	४.०२६६	१.५०००	५.५२६६
२०६२.०३.१७	२००५.०७.०१	२०६२.०३.१९	२००५.०७.०३	१०.०	३.९३२४	१.५०००	५.४३२४
२०६२.०३.२४	२००५.०७.०८	२०६२.०३.२६	२००५.०७.१०	९.००	३.९१८८	१.५०००	५.४१८८
२०६२.०३.२९	२००५.०७.१३	२०६२.०४.०२	२००५.०७.१७	११०.००	३.७३३०	१.५०००	५.२३३०
२०६२.०३.२९	२००५.०७.१३	२०६२.०४.०३	२००५.०७.१८	४०.२१	३.७३३०	१.५०००	५.२३३०
कुल जम्मा				४९३०.७			

तालिका १२
आर्थिक वर्ष २०६१।६२ मा उपलब्ध गराइएको
स्थायी तरलता सुविधा
(बैंक अनुसार)

(रु. अर्बमा)

वाणिज्य बैंकहरु	स्थायी तरलता सुविधा	
	रकम	प्रतिशत
नेपाल अरब बैंक लिमिटेड (नबिल)	१३.४	२७.२
नेपाल बंगलादेश बैंक लिमिटेड (एनबीबी)	११.६	२३.४
स्ट्याण्डर्ड चार्टर्ड बैंक नेपाल लिमिटेड (एससीबी)	७.२	१४.६
बैंक अफ काठमाडौं लिमिटेड (बीओके)	३.४	६.९
नेपाल इण्डष्ट्रियल एण्ड कमर्सियल बैंक लिमिटेड (एनआइसी)	२.५	५.१
कुमारी बैंक लिमिटेड (केबीएल)	२.२	४.५
नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लिमिटेड (एनसीसी)	२.१	४.३
हिमालयन बैंक लिमिटेड (एचबीएल)	१.७	३.४
एभरेष्ट बैंक लिमिटेड (इवीएल)	१.४	२.८
नेपाल एसबीआई बैंक लिमिटेड (एसबीआई)	१.१	२.२
अन्य	२.७	५.६
कुल	४९.३	१००.०

तालिका १३
व्याजदर संरचना
(प्रतिशत-प्रतिवर्ष)

वर्ष महिना	२०६० आषाढ#	२०६१ आषाढ#	२०६० आश्विन	२०६० पौष	२०६० चैत्र	२०६१ वैशाख	२०६१ जेष्ठ	२०६१ आषाढ	२०६१ आश्विन	२०६१ पौष	२०६१ चैत्र	२०६२ वैशाख	२०६२ जेष्ठ	२०६२ आषाढ
क. सरकारी सेक्युरिटी														
ट्रेजरी वील* (२८ दिने)#	-	१.८२	३.२७	३.२६	०.३०	०.२२	०.६६	१.८२	१.२३	१.७४	२.२८	-	-	-
ट्रेजरी वील* (९१ दिने)#	३.४८	२.९३	३.७०	३.९५	१.७०	०.७०	०.८२	१.४७	१.३४	२.०८	३.११	३.७०	३.८२	३.९४
ट्रेजरी वील* (१८२ दिने)#	-	३.४४	४.६७	४.७६	१.७०	१.७६	२.१८	-	२.०३	२.५१	३.७२	-	३.९८	४.४२
ट्रेजरी वील* (३६४ दिने)#	४.७१	४.१५	५.३०	४.९५	३.०२	२.६५	२.५७	३.८१	३.५३	२.४९	३.९८	४.८४	४.८७	४.७९
राष्ट्रिय वचत पत्र	७.०-	६.५-	७.०-	७.०-	६.५-	६.५-	६.५-	६.५-	६.५-	६.५-	६.५-	६.५-	६.५-	६.५-
	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०	१३.०
विकास ऋण पत्र	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-	३.०-
	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०	८.०
ख. नेपाल राष्ट्र बैंक														
अनिवार्य नगद मौज्दात (सीआरआर)	६.००	६.००	६.००	६.००	६.००	६.००	६.००	६.००	५.००	५.००	५.००	५.००	५.००	५.००
बैंक दर र पुनरकर्जा दर	२.०- ५.५	२.०- ५.५	२.०-५.५	२.०- ५.५	२.०- ५.५	२.०- ५.५	२.०- ५.५	२.०- ५.५	१.५- ५.५	१.५- ५.५	१.५- ५.५	१.५- ५.५	१.५- ५.५	१.५- ५.५
ग. अन्तर बैंक कारोबार दर #	३.६१९	३.०३०	३.५९८	४.६८१	०.८२९	१.०११	०.९९०	०.७११	०.८२६	३.४९३	४.५०३	४.२८३	४.१३३	४.७१२
घ. वाणिज्य बैंकहरु														
१. निक्षेपमा दिने व्याजदर														
वचत निक्षेप	२.५-६.०	२.०- ५.०	२.५- ५.५०	२.५- ५.५०	२.२५- ५.०	२.२५- ५.०	२.२५- ५.०	२.०- ५.०	२.०-४.५	१.७५- ४.५	१.७५- ४.५	१.७५- ४.५	१.७५- ४.५	१.७५- ५.०

क्रमश...

वर्ष महिना	२०६० आषाढ#	२०६१ आषाढ#	२०६० आश्विन	२०६० पौष	२०६० चैत्र	२०६१ वैशाख	२०६१ जेष्ठ	२०६१ आषाढ	२०६१ आश्विन	२०६१ पौष	२०६१ चैत्र	२०६२ वैशाख	२०६२ जेष्ठ	२०६२ आषाढ
आवधिक निक्षेप														
१ महिना	२.०- ३.५	२.०- ४.०	२.०- ४.०	२.०- ३.५	२.०- ३.५	२.०- ३.५	२.०- ३.५	१.५- ३.५	१.५- ३.५	१.५- ३.५	१.७५- ३.५	१.७५- ३.५	१.७५- ३.५	१.७५- ३.५
३ महिना	२.०- ५.०	२.०- ४.०	२.०- ५.०	२.०- ५.०	२.०- ४.५	२.०- ४.५	२.०- ४.०	२.०- ४.०	१.५- ४.०	१.५- ४.०	१.५- ४.०	१.५- ४.०	१.५- ४.०	१.५- ४.०
६ महिना	२.५- ६.०	२.०- ४.५	२.५- ६.०	२.५- ६.०	२.५- ५.५	२.५- ५.५	२.५- ४.५	२.०- ४.५	१.७५- ४.५	१.७५- ४.५	१.७५- ४.५	२.५- ४.५	२.५- ४.५	२.५- ४.५
१ वर्ष	३.०- ७.०	२.७५- ५.७५	३.०- ७.०	३.०- ७.०	२.७५- ६.०	२.७५- ६.०	२.७५- ६.०	२.७५- ५.७५	२.२५- ५.०	२.२५- ५.०	२.२५- ५.०	२.२५- ५.०	२.२५- ५.०	२.२५- ५.०
२ वर्ष र सोभन्दामाथि	३.२५- ७.५०	३.०- ६.००	३.२५- ७.५०	३.२५- ७.५०	३.०- ६.५०	३.०- ६.५०	३.०- ६.५०	३.०- ६.००	२.५- ५.२५	२.५- ६.२५	२.५- ६.२५	२.५- ६.०५	२.५- ६.०५	२.५- ६.०५
२ कर्जामा लिने व्याजदर														
उद्योग	८.५०- १४.०	८.५- १३.५	८.५- १४.०	८.५- १४.०	८.५- १४.०	८.५- १३.५	८.५- १३.५	८.५- १३.५	८.५- १३.५	८.२५- १३.५	८.२५- १३.५	८.२५- १३.५	८.२५- १३.५	८.२५- १३.५
कृषि	१०.५- १४.५	१०.५- १३	१०.५- १४.५	१०.५- १४.५	१०.५- १३	१०.५- १३	१०.५- १३	१०.५- १३	९.५- १३	९.५- १३	१०.५- १३	१०.५- १३	१०.५- १३	१०.५- १३
निर्यात वील	४.०- १२.५	४.०- ११.५	४.०- १२.५	४.०- १२.५	४.०- ११.५	४.०- ११.५	४.०- ११.५	४.०- ११.५	४.०- ११.०	४.०- ११.०	४.०- १२.०	४.०- १२.०	४.०- १२.०	४.०- १२.०
व्यापारिक कर्जा	७.५०- १६.०	९- १४.५	७.५०- १६	७.५०- १६	९- १४.५	९- १४.५	९- १४.५	९- १४.५	९- १४.०	८.२५- १४.५	८.२५- १४.५	८.२५- १४	८.२५- १४	८.०- १४
अधिविकर्ष	१०.०- १७.०	१०.०- १६.०	१०.०- १७.०	१०.०- १७.०	१०.०- १६.०	१०.०- १६.०	१०.०- १६.०	१०.०- १६.०	९.५- १४.५	९.५- १४.५	९.५- १४.५	९.५- १४.५	९.५- १४.५	९.५- १४.५
मुद्रा स्फीति (वार्षिक औषत)	४.८	४.०						४.०						४.५

वार्षिक भारत औसत व्याजदर (आर्थिक वर्षको अन्त्यमा)

* भारत औसत डिफ्लेक्शन दर

तालिका १४
भारित औषत ९१ दिने ट्रेजरी बिल्स दर (प्रतिशत)

आर्थिक वर्ष	महिना												वार्षिक औषत
	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मार्ग	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	
२०४६/४७	५.०८००	५.०९००	६.०६००	६.६०००	५.५६००	६.१२००	७.४२००	५.१२००	-	६.१२००	७.०५००	६.५५००	६.२०००
२०४७/४८	७.५१००	७.६७००	-	७.९६००	८.०७००	-	८.३७००	८.२४००	८.७१००	८.५४००	८.६५००	८.७४००	८.१८००
२०४८/४९	८.४३००	८.७८००	८.८४००	८.७०००	८.८२००	८.९३००	९.३३००	९.५६००	९.६०००	९.६४००	९.५९००	९.६४००	९.२४००
२०४९/५०	१०.१७००	१०.४५००	१२.१७००	११.६८००	१२.०३००	१२.३६००	१२.५७००	१२.४३००	११.३०००	९.५६००	११.२८००	११.९२००	११.३४००
२०५०/५१	८.४९००	५.९४००	७.२४००	८.७४००	६.०५००	३.९३००	७.५७००	७.५६००	६.३८००	४.९३००	५.३९००	६.०१००	६.५०००
२०५१/५२	६.३६००	६.२६००	६.५४००	७.०२००	६.९१००	६.९९००	७.३८००	७.९७००	८.१२००	७.९४००	७.८९००	८.३३००	७.३५००
२०५२/५३	८.३४००	८.६१००	८.७८००	९.१४००	९.६९००	११.८३००	१२.६८००	१२.२१००	१०.९३००	१२.७०००	१२.८८००	१२.६६००	१०.९३००
२०५३/५४	१२.१८०६	११.७५४०	११.४३००	११.६२६५	११.५०७४	११.४७००	११.६२४५	१०.९९४२	९.७६५५	८.५१२६	६.०३२४	५.६१९२	१०.२२०६
२०५४/५५	४.८६८४	३.३५९९	३.८१२९	३.३५८१	२.६३०८	२.७१३९	३.९०२४	४.००४७	४.१६८२	३.४४३३	३.२४२४	२.८७१८	३.५१७४
२०५५/५६	१.६१२९	०.८९९१	०.८४६२	२.८७९२	३.२३६३	३.२८९०	१.६१३४	१.२१४७	२.१५७६	३.०९०५	३.३५३५	३.३१९८	२.३३९६
२०५६/५७	३.३९६८	२.८९५४	३.४०८५	४.०९३३	३.९९४७	४.४४०९	५.१६४१	५.५९६१	५.४५६४	५.७२६२	५.४६२५	५.३६०४	४.६६२८
२०५७/५८	५.४२५०	५.२२२६	४.८७२०	५.२४२७	५.३०४२	५.२६४३	५.१७७७	४.५५१३	३.८७१८	४.६७४५	४.९४०८	४.९५१०	४.९६४३
२०५८/५९	४.७७५२	३.७७७७	४.६६३९	४.९५५५	४.९५३९	४.८४६१	५.१८७५	५.३८५७	५.०५२३	४.८५९१	४.५१९४	३.७८०६	४.७०८९
२०५९/६०	३.४१७५	३.४९३३	३.५९६२	४.०२६०	३.७५२१	४.१०२४	४.०१२२	३.९०६८	४.०५५५	२.९११७	१.६६७८	२.९८०५	३.४८१४
२०६०/६१	४.०२७७	३.६६०९	३.७०१४	३.६७६६	३.८५०८	३.९४९०	३.९४०६	३.८०८०	१.६९७४	०.७०२०	०.८२४०	१.४७०७	२.९२९६
२०६१/६२	०.६१७७	०.६२९९	१.३४००	१.९७२२	२.४०१३	२.०८०४	२.३७८५	२.९३९२	३.१०९८	३.६९६४	३.८२०९	३.९३९८	२.४५७७

तालिका १५
भारित औषत ३६४ दिने ट्रेजरी बिल्स दर (प्रतिशत)

आर्थिक वर्ष	महिना												वार्षिक औषत	
	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मार्ग	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ		
२०५३/५४	-	-	-	-	-	११.९६३१	-	-	-	१०.५२८३	-	८.९७६६	-	१०.३४४०
२०५४/५५	-	-	-	-	-	६.३०४९	-	-	-	७.२५१७	-	६.९९२८	-	६.८६२४
२०५५/५६	-	-	-	-	-	-	-	-	-	४.९१२९	५.४२४०	५.३११६	-	५.१२८२
२०५६/५७	-	-	-	-	५.६७२१	५.५७१२	६.०८२४	७.२८४९	६.१४२०	-	-	-	-	६.१५६५
२०५७/५८	-	-	-	-	५.७३१०	५.४४१२	५.४५६८	५.११३०	४.९२१०	५.२६७५	५.५२०४	५.६२१५	५.२६२३	५.२६२३
२०५८/५९	-	-	-	-	५.५१३४	५.१५४७	५.६५७१	५.५६०६	५.१४१६	५.०४००	४.९९११	४.४३३२	५.२०११	५.२०११
२०५९/६०	-	-	-	-	४.०७९९	४.४५८२	४.२२१७	४.९४०८	५.१२५१	४.६२८३	३.३१३९	४.९२८१	४.७१०७	४.७१०७
२०६०/६१	५.३१३८	५.१८१६	५.२९७३	५.१५२१	५.१२०८	४.९५४५	४.७०३५	४.०४२०	३.०१८७	२.६५२०	२.५६९९	३.८१२४	४.१४६३	४.१४६३
२०६१/६२	-	-	३.५२८१	-	३.०६१७	२.४९४२	२.७७७९	३.५३६६	३.९७९२	४.८४११	४.८६५७	४.७८५४	४.३२२२	४.३२२२

तालिका १६
भारत औसत अन्तरबैंक कारोबार दर (प्रतिशत)

वर्ष/ महिना	२०५५/५६ (१९९८/९९)	२०५६/५७ (१९९९/००)	२०५७/५८ (२०००/०१)	२०५८/५९ (२००१/०२)	२०५९/६० (२००२/०३)	२०६०/६१ (२००३/०४)	२०६१/६२ (२००४/०५)
श्रावण	१.३६८	२.६७१	४.८२७	३.०५७	२.९७६	४.१५२	१.०१६
भाद्र	१.३८९	१.७२२	४.८५३	२.६२४	२.४९६	२.६६५	०.३८७
आश्विन	१.३८०	३.३२१	४.००९	४.०२०	३.३१४	३.५९८	०.८२६
कार्तिक	१.६८३	४.०९७	४.८२३	४.४९९	४.०५०	४.२०८	२.२४१
मार्ग	२.११५	३.८१८	४.६९९	४.४०६	३.६२५	४.६३०	३.५४५
पौष	२.१०१	३.९४५	५.०५८	४.०३४	३.८३२	४.६८१	३.४९३
माघ	१.५४५	४.५१८	४.०५१	६.३०९	३.६१५	४.८२०	३.९५५
फाल्गुण	०.७३०	४.९६२	४.२८६	५.५१३	३.६७२	३.६६६	४.३३२
चैत्र	०.८९५	४.९२५	३.३९२	४.४७६	३.५८३	०.८२९	४.५०३
वैशाख	१.८७४	४.०८४	४.३५८	४.७४५	४.०६०	१.०११	४.२८३
जेष्ठ	२.०८७	४.७७२	३.९०६	३.६७१	३.५९०	०.९९०	४.११३
आषाढ	२.५६९	४.९१७	४.७२६	१.९५८	४.५००	०.७११	४.७१२
वार्षिक औषत	१.७४७	४.१६३	४.५०३	४.२२०	३.६१९	३.०३०	३.३८८

तालिका १७
सरकारी वित्त स्थिति^१
(नगद प्रवाहको आधारमा)
वार्षिक तथ्याङ्कमा आधारित

(रु. करोडमा)

शीर्षक	रकम			प्रतिशत परिवर्तन	
	२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२ ^२	२०६०/६१	२०६१/६२
विनियोजित खर्च	७,४७१.६	८,२६०.४	९,११२.७	१०.६	१०.३
चालू खर्च	*	*	५,८८५.२	-	-
पूँजीगत खर्च	*	*	१,७३५.९	-	-
क. आन्तरिक साधन र ऋण	*	*	१,५८२.२	-	-
ख. वैदेशिक अनुदान	*	*	१५३.७	-	-
सांवा भुक्तानी	*	*	१,३५३.६	-	-
अन्य (फिज)	१३७.१	१६२.१	१३९.०	१८.३	-१४.२
खर्च नभई बाँकी रहेको सरकारी मौज्जात	१६६.४	१४४.२	४०५.१	-१३.३	१८१.०
चालू खर्च	*	*	१९९.२	-	-
पूँजीगत खर्च	*	*	२०५.६	-	-
सांवा भुक्तानी	*	*	०.३	-	-
यथार्थ खर्च	७,३०५.२	८,११६.३	८,७०७.६	११.१	७.३
चालू खर्च	*	*	५,६८५.०	-	-
पूँजीगत खर्च	*	*	१,५३०.२	-	-
सांवा भुक्तानी	*	*	१,३५३.३	-	-
अन्य (फिज)	१३७.१	१६२.१	१३९.०	१८.३	-१४.२
साधन श्रोत	६,०४७.५	६,८५०.०	७,६०५.२	१३.३	११.०
राजस्व	५,६२३.०	६,२३३.१	६,९८७.९	१०.९	१२.१
वैदेशिक अनुदान	२५०.०	५१५.४	५२५.१	१०६.२	१.९
गैर-वजेटरी आय, खुद	१६०.६	८५.६	८०.७	-४६.७	-५.७
अन्य आय #	१३.६	१६.५	१६.५	२१.०	-०.३
मूल्य अभिवृद्धि कर	०.४	-०.५	-४.८	-२२९.३	८०९.४
न्यून (-) बचत (+)	-१,२५७.७	-१,२६६.३	-१,१०२.४	०.७	-१२.९
न्यून व्यहोरिने श्रोतहरू	१,२५७.७	१,२६६.३	१,१०२.४	०.७	-१२.९
आन्तरिक ऋण	८२७.५	४९७.१	८८१.४	-३९.९	७७.३
क. ट्रेजरी बिल्स	१७६.९	२४६.०	५४७.१	३९.१	१२२.४
ख. विकास ऋणपत्र	६४०.९	२००.०	३००.०	-६८.८	४०.०
ग. राष्ट्रिय बचतपत्र	४०.०	९०.०	२१.७	१२५.०	-७५.९
घ. नागरिक बचतपत्र	३०.३	२४.८	२५.०	-१८.२	०.९
ङ. अधिचक्रपत्र	-४६.२	-७५.३	१०.५	६३.१	-११३.९
च. अन्य@	-१४.४	११.६	-२२.८	-१८०.९	-२९६.६
वैदेशिक ऋण	४३०.२	७६९.२	२२१.०	७८.८	-७१.३

१ = नेपाल राष्ट्र बैंकको रेकर्ड अनुसार

अ = अपरिष्कृत

= गा.वि.स.। जि.वि.स. लाई वितरण भएको रकममध्ये खर्च नभई बाँकी रहेको रकम परिवर्तन

+ = ऋणात्मक चिन्ह (-) ले बचत जनाउँछ

@ = श्री ५ को सरकारको कारोवारबाट आर्जित व्याज तथा अन्य

* = नयाँ वर्गीकरणअनुसार अधिल्ला वर्षहरूको तथ्याङ्क प्राप्त नभएको ।

तालिका १८
श्री ५ को सरकारको तिन बाँकी कुल आन्तरिक ऋण
आर्थिक वर्ष २०६१/६२

(रु. करोडमा)

ऋणपत्रहरु तथा स्वामित्व	२०६०/६१ आपाठ	२०६१/६२											परिवर्तन जेष्ठ ६२- आपाठ ६१
		श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मार्ग	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	वैशाख	जेष्ठ	
१. ट्रेजरी बिल्लि	४९४३.०	४९४३.०	४९४३.०	४९९३.०	४९००.०	४९५४.२	५०३९.२	५०३९.२	५१०८.८	५२३८.८	५२८८.८	५३६२.३	४९९.४
क. बैंकिंग क्षेत्र	४५९५.९	४५९५.९	४६०७.६	४७३१.१	४६३७.०	४६९४.६	४८०२.६	४८००.१	४८६८.६	५००६.९	५०४८.२	५१४२.७	५४६.९
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक	९८०.४	९८४.४	९४९.४	५७४.२	६३४.१	७४४.१	४२७.१	८४६.३	११७८.६	१०६४.६	११४९.६	११२४.६	१४४.२
आ. वाणिज्य बैंकहरु	३६१५.४	३६१०.४	३६४८.२	४१३८.९	४००३.०	३९५०.५	४३७५.५	३९५३.८	३६९०.०	३९४२.३	३९८८.६	४०१८.१	४०२.७
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र (जसमध्ये कृषि विकास बैंक)	३४७१.९	३४७१.९	३३५३.३	२७९.९	२६२.९	२५९.६	२३६.६	२३९.१	२४०.२	२३९.९	२४०.६	२१९.६	-१२७.५
	६९.०	६९.०	६४.०	५०.०	५०.०	४४.०	४९.०	६९.०	५४.०	४३.०	४८.०	२४.०	-४४.०
२. विकास ऋणपत्र	१७५४.९	१७५४.९	१७५४.९	१७५४.९	१७५४.९	१७५४.९	१७५४.९	१६९९.९	१६९९.९	१६९९.९	१६९९.९	१६४९.९	९५.०
क. बैंकिंग क्षेत्र	९८८.६	९७३.०	९७३.०	९६६.०	९५४.६	९११.७	९०२.१	८२६.३	८१४.८	८१०.६	८१०.६	८११.३	-९.३
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक *	३२९.८	३१४.२	३१४.२	३०७.३	२९४.९	२४३.०	२४३.४	१६७.६	१५६.०	१५१.९	१५१.९	१५१.९	-१७८.०
आ. वाणिज्य बैंकहरु	६५८.७	६५८.७	६५८.७	६५८.७	६५८.७	६५८.७	६५८.७	६५८.७	६५८.७	६५८.७	६५८.७	६५९.४	८०.७
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र **	७६६.४	७८१.९	७८१.९	७८८.९	८००.३	८४३.२	८५२.८	८७३.६	८८४.२	८८९.३	८८९.३	९४८.६	१९२.३
३. राष्ट्रिय बचतपत्र	९०३.०	९०३.०	९०३.०	९०३.०	९०३.०	९०३.०	९०३.०	९०३.०	८५६.०	८७७.७	८०७.७	७३७.७	-१६५.३
क. बैंकिंग क्षेत्र	४४.१	४२.३	२७.६	२७.५	२६.८	३०.२	२५.४	१९.९	९.८	२५.०	२४.२	२३.४	-२१.७
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक	३४.१	३१.३	१६.६	१६.५	१५.८	१९.२	१४.४	८.९	९.८	२४.२	२४.२	२३.४	-१०.७
आ. वाणिज्य बैंकहरु	११.०	११.०	११.०	११.०	११.०	११.०	११.०	११.०	०.०	०.०	०.०	०.०	-११.०
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र +	८५७.९	८६०.७	८७५.४	८७५.५	८७६.२	८७२.८	८७७.६	८८३.१	८४६.१	८५२.६	७८३.५	७१४.३	-१४३.६

क्रमशः...

ऋणपत्रहरु तथा स्वामित्व	२०६०/६१ आपाठ	२०६१/६२										परिवर्तन जेष्ठ ६२- आपाठ ६१		
		श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मार्ग	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	वैशाख		जेष्ठ	
४. नागरिक बचतपत्र		११७.९	११७.९	११७.९	११७.९	११७.९	११७.९	११७.९	११७.९	११७.९	११७.९	११७.९	११७.९	०.०
क. बैंकिंग क्षेत्र	४.६	४.७	४.७	४.७	४.८	४.८	४.८	४.८	४.८	४.८	४.९	४.९	४.९	०.३
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक	४.६	४.७	४.७	४.७	४.८	४.८	४.८	४.८	४.८	४.८	४.९	४.९	४.९	०.३
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र	११३.३	११३.२	११३.२	११३.२	११३.१	११३.१	११३.१	११३.१	११३.१	११३.१	११३.०	११३.०	११३.०	-०.३
५. विशेष ऋणपत्र	८९४.६	८९६.२	८९६.२	८९७.०	८९७.०	८९७.९	८९८.४	८९८.२	८९८.७	८९८.९	८९९.१	८९९.१	८९९.६	-७७.०
क. बैंकिंग क्षेत्र	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	६५३.१	-८६.४
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक++	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	५५८.६	-८६.४
आ. वाणिज्य बैंकहरु	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	९४.५	०.०
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र	२४१.५	२४३.१	२४३.१	२४३.९	२४३.९	२४४.८	२४४.३	२४४.५	२४४.५	२४४.९	२४४.९	२४४.९	२४४.९	९.४
(जसमध्ये ड्युटी ड्र ब्याक)	९४.२	९४.२	९४.८	९४.४	९६.६	९७.५	९७.५	९८.१	९८.१	१००.५	१०३.०	१०३.६	१०३.६	९.४
६. छोटो अवधिको कर्जा तथा सापट	-७५.३	-४३८.४	-४५९.४	-२३४.६	-२१५.८	-२५५.७	-४५९.९	-४५०.३	-२७७.७	-४७६.९	-४१२.२	-६६०.१	-५८४.८	-५८४.८
नेपाल राष्ट्र बैंक	-७५.३	-४३८.४	-४५९.४	-२३४.६	-२१५.८	-२५५.७	-४५९.९	-४५०.३	-२७७.७	-४७६.९	-४१२.२	-६६०.१	-५८४.८	-५८४.८
७. कुल जम्मा	८१३८.१	८१५६.६	८१५५.५	८१५९.२	८१६७.०	८१७२.१	८१७३.५	८१७५.८	८१७६.५	८१७७.५	८१७८.९	८१७९.९	८१८०.५	-३१२.७
क. बैंकिंग क्षेत्र	६२११.९	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	६२३०.५	-२४२.९
अ. नेपाल राष्ट्र बैंक	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	१८३२.३	-७५.३
आ. वाणिज्य बैंकहरु	४३७९.६	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	४३९८.२	-१६७.६
ख. गैर बैंकिंग क्षेत्र	२३२६.२	२३२६.१	२३२६.०	२३२६.७	२३२६.५	२३२६.६	२३२६.६	२३२६.६	२३२६.६	२३२६.६	२३२६.६	२३२६.६	२३२६.६	-६९.८
(जसमध्ये कृषि विकास बैंक)	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	६९.०	-४५.०

* नेपाल राष्ट्र बैंक घ.सा.उ. परियोजना अन्तर्गतको रु. ८९ लाख समावेश ** नेपाल राष्ट्र बैंकको विविध फण्ड अन्तर्गतको रु. १९४ करोड ५५ लाख समावेश
+ नेपाल राष्ट्र बैंकको विविध फण्ड अन्तर्गतको रु. १ करोड १६ लाख समावेश ++ विशेष ऋणपत्र, आई. एम. एफ. प्रोमिसरी नोट तथा १० वर्षे ऋणपत्रहरु समावेश
श्रोत : नेपाल राष्ट्र बैंक

तालिका २०
शोधनान्तर स्थिति

(रु. करोडमा)

शीर्षक	२०५९/६०		२०६०/६१		२०६१/६२	प्रतिशत परिवर्तन (दश महिना)	
	दश महिना	वार्षिक	दश महिना	वार्षिक	दश महिना	२०६०/६१	२०६१/६२
क. चालू खाता	१२९०.५	११६१.५	१४४९.५	१४५९.५	२५६६.४	१२.३	७६.६
निर्यात (बस्तु/एफ.ओ.बी.)	४२८०.१	५०७६.१	४६२६.९	५५२२.८	४६६६.३	८.१	५.२
तेल	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
अन्य	४२८०.१	५०७६.१	४६२६.९	५५२२.८	४६६६.३	८.१	५.२
आयात (बस्तु/एफ.ओ.बी.)	-९९७५.३	-१२१०५.३	-१०७६२.७	-१३२९१.१	-१०४४८.१	७.९	-२.९
तेल	-१५६४.८	-१८८१.२	-१५९९.४	-२०१६.७	-२९२९.९	२.२	३३.२
अन्य	-८४१०.५	-१०२२४.१	-९१६३.२	-११२७४.३	-८३१८.२	८.९	-१.२
व्यापार सन्तुलन	-५६९५.२	-७०२९.२	-६१३५.८	-७७६८.२	-५५८१.८	७.७	-९.०
बुद्ध सेवा आय	५७५.२	७०५.०	८७३.६	९०७.५	१६७.२	५१.९	-८०.९
सेवा आय	२१५५.२	२६५९.९	२७५८.७	३४३९.६	२१८७.१	२६.१	-१९.६
यात्रा	९४८.४	११७४.८	१४५३.९	१८१४.७	९७३.९	५३.३	-३३.०
अन्य नपरेको							
सरकारी आय	५५१.३	६६२.४	५४४.९	७४.४	५४९.३	-१.२	०.८
अन्य	६५५.५	८१४.७	७९९.८	९०२.५	६६३.९	९.८	-७.८
सेवा भुक्तानी	-१५८०.०	-१९४६.९	-१८४५.१	-२५२४.१	-२०१९.९	१६.८	९.५
यातायात	-७४४.६	-८६१.८	-७७५.८	-९३८.२	-७४७.९	८.६	-३.६
यात्रा	-५०३.३	-६१७.२	-६१२.४	-१००२.२	-७२०.०	२१.७	१७.६
अन्य	-३६२.१	-४६७.९	-४५६.९	-५८३.७	-५५२.०	२६.२	२०.८
व्यापार तथा सेवा क्षेत्रको सन्तुलन	-५१२०.०	-६३२४.३	-५२६२.२	-६८६०.७	-५४१४.६	२.८	२.९
बुद्ध आय	-४२.९	-६७६.६	-१७६.१	-१६८.४	-३९.१	३१०.९	-७७.८
आय प्राप्ती	३६३.८	४४८.७	२६६.०	३६४.२	४६०.५	-२६.९	७३.१
आय भुक्तानी	-४०६.६	-५१६.३	-४४२.१	-५४२.५	-४९९.७	८.७	१३.०
व्यापार, सेवा तथा आय सन्तुलन	-५१६२.९	-६३९१.८	-५४४३.३	-७०२९.१	-५४५३.८	५.३	०.३
बुद्ध ट्रान्सफर	६४५३.४	७५५३.३	६८८७.८	८४८८.९	८०४२.२	६.७	१६.८
ट्रान्सफर आय	६६५३.०	७७७६.५	७२१२.१	८९१६.२	८३२२.२	८.४	१५.४
अनुदान	१०९.८	१३८.४	१५०२.०	१९५५.८	१८००.४	३६.८	१९.९
निजी क्षेत्रको विप्रेषण	४७७.८	५४२०.३	४९१४.५	५८५८.८	५३०१.१	३.०	७.९
पेन्सन	६२७.९	७३२.७	६१०.६	७९०.६	१०४९.०	-२.८	७.८
अन्य	१५५.२	२३९.२	१८५.०	३९१.०	१७९.८	१९.२	-७.२
ट्रान्सफर भुक्तानी	-१९९.७	-२२३.२	-३२४.४	-४२७.३	-२८०.०	६२.५	-१३.७
ख. पुजी खाता (पुजी ट्रान्सफर)	५०२.५	५३९.४	१२२.२	१४५.२	८६.७	-७५.७	-२९.१
जम्मा (क+ख)	१७९३.०	१७००.९	१५७१.८	१६०५.०	२६७५.१	-१२.३	७०.२
ग. वित्तीय खाता (समूह ड० बाहेक)	-१७७९.६	-१७७९.९	-२०५१.५	-२१५४.०	-२५३२.०	१५.८	२३.४
प्रत्यक्ष बैदेशिक लगानी आप्रवाह	-१४.०	९६.१	०.०	०.०	२.६	-१००.०	०.०
पोर्टफोलियो लगानी	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
अन्य लगानी: सम्पत्ति	-३६६७.१	-३४६३.०	-३१३३.८	-३२५९.१	-२२२०.५	-१९.०	-२९.१
व्यापारिक साख	-१००.८	१०४.१	-५६९.५	-२२४.८	-२४९.५	४६.४	-५६.२
अन्य	-३७६६.२	-३५६७.१	-२५६४.३	-३०३४.४	-१९७९.०	-३१.९	-२३.१
अन्य लगानी: दायित्व	२१०९.४	१६४६.९	१०८२.३	११०५.१	-३१४.१	-४.७	-१२९.०
व्यापारिक साख	१८०४.१	१६८९.९	२०८.३	३६३.०	-४०३.८	-८.५	-२९३.८
ऋण	१९.०	-५.२	४४५.४	३३२.५	७.६	२२९.७	-९.८
सरकार	२७.३	-४३.३	४५९.८	३४७.९	५६.४	१५८.९	-८.७
ऋण प्राप्ती	४४३.७	५२३.६	८४८.३	९२४.५	५५९.२	९१.२	-३४.१
साँवा भुक्तानी	-४१६.४	-५६६.९	-३८८.५	-५७६.६	-४०२.८	-६.७	२९.४
अन्य क्षेत्र	-८.३	३८.०	-४.४	-१५.४	-४.८	-४६.६	१००.७

क्रमशः...

शीर्षक	२०५९/६०		२०६०/६१		२०६१/६२	प्रतिशत परिवर्तन (दश महिना)	
	दश महिना	वार्षिक	दश महिना	वार्षिक	दश महिना	२०६०/६१	२०६१/६२
मुद्रा तथा निक्षेप	२८६.४	-३७.८	४१८.७	४०९.६	८२.०	४६.२	-८०.४
नेपाल राष्ट्र बैंक	-१३.५	-२.३	-५.२	-७.७	४.६	-६१.१	-१८८.१
वाणिज्य बैंकहरू	२९९.८	-३५.४	४२३.९	४१७.४	७७.४	४१.४	-८१.७
अन्य दायित्व	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	०.०
जम्मा (क+ख+ग)	२९.४	-१९.०	-४७९.८	-५४९.०	१४३.१	-२३४१.९	-१२९.८
घ. विविध पूँजी तथा भुलचुक्र	४८३.९	४१७.६	२२६५.५	२५५९.१	४९५.९	३६८.२	-७८.१
जम्मा (क+ख+ग+घ)	५०५.३	३९८.६	१७८५.७	२०१०.१	६३९.०	२५३.४	-६४.२
ड. साँचती तथा सम्बन्धित शीर्षक	-५०५.३	-३९८.६	-१७८५.७	-२०१०.१	-६३९.०	२५३.४	-६४.२
साँचत सम्पत्ति	-४७५.२	-३६८.५	-१८४१.४	-२०६५.८	-७१७.५	२८७.५	-६१.०
नेपाल राष्ट्र बैंक	-४१२.१	-७८१.०	-१६६५.९	-१९५०.८	-५१०.०	३०४.२	-६९.४
वाणिज्य बैंकहरू	-६३.१	४१२.५	-१७९.५	-११५.०	-२०७.६	१७८.१	१८.३
आई. एम. एफ. कर्जा उपयोग	-३०.१	-३०.१	५५.७	५५.७	७८.५	-२८५.१	४१.१
खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा परिवर्तन (-वृद्धि)	-२१८.९	-४३६.४	-१३६७.१	-१६००.५	-५५७.०	५२४.४	-५९.३

तालिका १९
वैदेशिक व्यापार*
(आर्थिक वर्षको पहिलो एघार महिनामा)

(रु. करोडमा)

	२०५८।५९	२०५९।६०	२०६०।६१ ^प	२०६१।६२ ^अ	प्रतिशत परिवर्तन		
					२०५९/६०	२०६०/६१	२०६१/६२
कुल निर्यात	४३६३.६	४६०९.५	४९७५.१	५२९१.१	५.६	७.९	६.४
भारततर्फ	२६२९.४	२४४५.०	२८२९.८	३५८९.२	-७.०	१५.७	२६.८
अन्य मुलुकहरूतर्फ	१७३४.२	२१६४.६	२१४५.२	१७०१.८	२४.८	-०.९	-२०.७
कुल आयात	९७६५.०	११३०१.९	१२२४१.४	११८२०.२	१५.७	८.३	-३.४
भारतबाट	५१००.२	६४४४.८	६९७१.७	७६७१.१	२६.४	८.२	१०.०
अन्य मुलुकहरूबाट	४६६४.७	४८५७.१	५२६९.७	४१४९.१	४.१	८.५	-२१.३
व्यापार सन्तुलन	-५४०१.४	-६६९२.४	-७२६६.३	-६५२९.१	२३.९	८.६	-१०.१
भारतसंग	-२४७०.९	-३९९९.८	-४१४१.९	-४०८१.९	६१.९	३.६	-१.४
अन्य मुलुकहरूसंग	-२९३०.५	-२६९२.६	-३१२४.५	-२४४७.२	-८.१	१६.०	-२१.७
कुल व्यापार	१४१२८.६	१५९११.४	१७२१६.५	१७१११.२	१२.६	८.२	-०.६
भारतसंग	७७२९.६	८८८९.८	९८०१.५	११२६०.३	१५.०	१०.३	१४.९
अन्य मुलुकहरूसंग	६३९९.०	७०२१.७	७४१५.०	५८५०.९	९.७	५.६	-२१.१

क्रमश..

	२०५८।५९	२०५९।६०	२०६०।६१ ^प	२०६१।६२ ^अ
१. निर्यात / आयात अनुपात	४४.७	४०.८	४०.६	४४.८
भारतसंग	५१.६	३७.९	४०.६	४६.८
अन्य मुलुकहरूसंग	३७.२	४४.६	४०.७	४१.०
२. कुल निर्यात अनुपात				
भारतसंग	६०.३	५३.०	५६.९	६७.८
अन्य मुलुकहरूसंग	३९.७	४७.०	४३.१	३२.२
३. कुल आयात अनुपात				
भारतबाट	५२.२	५७.०	५७.०	६४.९
अन्य मुलुकहरुबाट	४७.८	४३.०	४३.०	३५.१
४. व्यापार सन्तुलन अनुपात				
भारतसंग	४५.७	५९.८	५७.०	६२.५
अन्य मुलुकहरूसंग	५४.३	४०.२	४३.०	३७.५
५. कुल व्यापार अनुपात				
भारतसंग	५४.७	५५.९	५६.९	६५.८
अन्य मुलुकहरूसंग	४५.३	४४.१	४३.१	३४.२
६. कुल व्यापारमा निर्यात र आयातको अनुपात				
निर्यात	३०.९	२९.०	२८.९	३०.९
आयात	६९.१	७१.०	७१.१	६९.१

प = परिष्कृत

अ = अनुमानित

* = भंसार तथ्याङ्कमा आधारित

तालिका २१
विदेशी मुद्रा बजार हस्तक्षेप कारोबार : २०६१।६२

(रु. करोडमा)

महिना	मिति	खरीद			विक्री			खुद तरलता प्रवाह (+)/ प्रशोचन (-)
		दर (ने.रु/ अ. डलर)	रकम (अ.डलर)	रकम (ने.रु.)	दर (ने.रु/ अ.डलर)	रकम (अ.डलर)	रकम (ने.रु.)	
श्रावण				१३५.७५	-	-	-	१३५.७५
	श्रावण ८	७४.६६	०.८५	६३.४६	-	-	-	
	श्रावण १५	७४.९१	०.३२	२३.६०	-	-	-	
	श्रावण २५	७४.९१	०.६५	४८.६९	-	-	-	
भाद्र				२०६.७५				२०६.७५
	भाद्र १	७४.९१	१.११	८३.१५	-	-	-	
	भाद्र ३	७४.९१	०.४१	३०.७१	-	-	-	
	भाद्र ९	७४.९१	१.२४	९२.८९	-	-	-	
आश्विन				३६८.७८				३६८.७८
	आश्विन २०	७४.७६	१.५८	११८.१२	-	-	-	
	आश्विन २२	७४.७६	०.८१	६०.५६	-	-	-	
	आश्विन २८	७४.५५	२.५५	१९०.१०	-	-	-	
कार्तिक				२४३.५१			१०८.८४	१३४.६६
	कार्तिक २				७४.५५	१.२२	९०.९५	
	कार्तिक ३	७४.५२	०.८६	६४.०९	७४.५५	०.२४	१७.८९	
	कार्तिक १७	७४.०२	१.५५	११४.७३	-	-	-	
	कार्तिक २५	७३.५१	०.८८	६४.६९	-	-	-	
मार्ग				३२३.३३				३२३.३३
	मार्ग ४	७३.२६	१.४२	१०४.०३	-	-	-	
	मार्ग १४	७३.२६	१.३३	९७.४४	-	-	-	
	मार्ग २२	७१.७१	१.६२	११६.१७	-	-	-	
	मार्ग २५	७१.२१	०.०८	५.७०	-	-	-	
पौष				४७१.८१				४७१.८१
	पौष ५	७१.२६	१.२०	८५.५१	-	-	-	
	पौष ९	७१.२६	०.८५	६०.५७	-	-	-	
	पौष २२	७०.५३	०.८७	६१.३६	-	-	-	
	पौष २८	७१.४५	३.७०	२६४.३७	-	-	-	
माघ				२०९.०४			१७५.०५	३३.९८
	माघ १			-	७१.४५	२.४५	१७५.०५	
	माघ १८	७०.९१	०.८३	५८.८६	-	-	-	
	माघ २७	७०.८४	२.१२	१५०.१८	-	-	-	
फाल्गुण				२१२.०२				२१२.०२
	फाल्गुण १४	७०.९१	१.५४	१०९.२०	-	-	-	
	फाल्गुण २१	७०.९१	०.७०	४९.६४	-	-	-	
	फाल्गुण २६	७०.९१	०.७५	५३.१८	-	-	-	

क्रमशः...

महिना	मिति	खरीद			विक्री			खुद तरलता प्रवाह (+)/ प्रशोधन (-)
		दर (ने.रु/ अ.डलर)	रकम (अ.डलर)	रकम (ने.रु.)	दर (ने.रु/ अ.डलर)	रकम (अ.डलर)	रकम (ने.रु.)	
चैत्र	चैत्र ३	७०.७६	२.२४	६२३.७८	-	-	-	६२३.७८
	चैत्र १९	७०.९१	१.६७	११८.४२	-	-	-	
	चैत्र २४	७०.९१	१.२५	८८.६४	-	-	-	
	चैत्र ३१	७०.९४	३.६४	२५८.२२	-	-	-	
वैशाख	वैशाख २			३८०.८९			७८.०३	३०२.८६
	वैशाख ८			-	७०.९४	१.१०	७८.०३	
	वैशाख १४	७०.९१	१.०७	७५.८७	-	-	-	
	वैशाख १४	७०.९१	१.२२	८६.५१	-	-	-	
	वैशाख १९	७०.९१	०.७५	५३.१८	-	-	-	
	वैशाख २०	७०.६७	०.१५	१०.६०	-	-	-	
	वैशाख २६	७०.४१	१.०४	७३.२३	-	-	-	
	वैशाख ३०	७०.२६	१.१६	८१.५०	-	-	-	
जेष्ठ	जेष्ठ २५	७०.६५	२.९५	२२८.८९	-	-	-	२२८.८९
	जेष्ठ २७	७०.६१	०.२९	२०.४८	-	-	-	
आषाढ	आषाढ ७	७०.६१	०.९५	३८४.९१	-	-	-	३८४.९१
	आषाढ १४	७०.६१	१.१०	६७.०८	-	-	-	
	आषाढ १५	७०.६१	०.५५	७७.६७	-	-	-	
	आषाढ २१	७०.६४	२.८५	३८.८४	-	-	-	
	आषाढ २९	७०.६४	२.८५	२०१.३२	-	-	-	
		कुल जम्मा		३७८९.४७			३६१.९३	३४२७.५४

तालिका २२
बैंकिंग क्षेत्रसंग रहेको कुल विदेशी विनिमय संचिति

(रु. करोडमा)

	आषाढ	जेष्ठ	आषाढ	जेष्ठ	आषाढ	जेष्ठ	प्रतिशत परिवर्तन	
	२०५९	२०६०	२०६०	२०६१	२०६१	२०६२	२०६१	२०६२
नेपाल राष्ट्र बैंक	८०७०.०	८६४५.१	८६९६.६	१०५७४.५	१०७९१.६	१०५८१.०	२२.३	०.१
परिवर्त्य विदेशी मुद्रा	५६७०.०	७४३२.५	७६७५.२	९३०९.८	९६२३.६	९९२८.३	२५.३	६.६
अपरिवर्त्य विदेशी मुद्रा	२४००.०	१२१२.६	१०२१.४	१२६४.७	११६८.०	६५२.७	४.३	-४८.४
वाणिज्य बैंकहरू	२५२०.२	२३७९.२	२१२६.३	२०३७.१	२२२८.९	२८१५.६	-१४.४	३८.२
परिवर्त्य विदेशी मुद्रा	२३६१.०	२१९९.६	२०२४.९	१८५७.८	२०७३.५	२८०२.८	-१५.५	५०.९
अपरिवर्त्य विदेशी मुद्रा	१५९.२	१७९.६	१०१.४	१७९.३	१५५.४	१२.८	-०.२	-९.८
कुल विदेशी विनिमय संचिति	१०५९०.१	११०२४.२	१०८२२.९	१२६११.६	१३०२०.५	१३३९६.६	१४.४	६.२
परिवर्त्य विदेशी मुद्रा	८०३०.९	९६३२.१	९७००.१	१११६७.६	११६९७.१	१२७३१.०	१५.९	१४.०
कुल संचितिमा परिवर्त्य मुद्राको अंश (प्रतिशतमा)	७५.८	८७.४	८९.६	८८.६	८९.८	९५.०	-	-
अपरिवर्त्य विदेशी मुद्रा	२५५९.२	१३९२.२	११२२.८	१४४४.०	१३२३.४	६६५.६	३.७	-५३.९
कुल संचितिमा अपरिवर्त्य मुद्राको अंश (प्रतिशतमा)	२४.२	१२.६	१०.४	११.४	१०.२	५.०	-	-
आयात धान्न सक्ने क्षमता (महिनामा)								
बस्तु	११.८	१०.७	१०.४	११.३	११.५	१२.५	-	-
बस्तु तथा सेवा	९.९	९.२	९.०	९.७	९.७	१०.५	-	-

क्रमशः...

	आषाढ	जेष्ठ	आषाढ	जेष्ठ	आषाढ	जेष्ठ	प्रतिशत परिवर्तन	
	२०५९	२०६०	२०६०	२०६१	२०६१	२०६२	२०६१	२०६२
१. कुल विदेशी विनिमय संचिति	१०५९०.१	११०२४.२	१०८२२.९	१२६११.६	१३०२०.५	१३३९६.६	१४.४	६.२
२. सुन, एस डी आर, आइ एम एफ गोल्ड ट्रान्चे	१०९.५	१११.४	१०७.७	११३.७	११६.१	१०२.३	२.०	-१०.०
३. कुल वैदेशिक सम्पत्ति (१+२)	१०६९९.६	१११३५.७	१०९३०.६	१२७२५.३	१३१३६.६	१३४९८.९	१४.३	६.१
४. वैदेशिक दायित्व	१८५७.७	१९७५.१	१७८९.९	२३५३.७	२२५६.१	२४९७.०	१९.२	६.१
५. खुद वैदेशिक सम्पत्ति (३-४)	८८४१.९	९१६०.६	९१४०.७	१०३७१.७	१०८८०.५	११००१.९	१३.२	६.१
६. खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा परिवर्तन (विनिमय मूल्याङ्कन समायोजन पूर्व)*	५४.५	-३१८.७	-२९८.८	-१२३१.०	-१७३९.८	-१२१.५	-	-
७. विदेशी विमय मूल्याङ्कन (-घाटा)	३९६.४	७०.०	-१३७.६	-९२.८	१३९.३	-६४३.१	-	-
८. खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा परिवर्तन (- वृद्धि) (६+७)**	४५०.९	-२४८.७	-४३६.३	-१३२३.७	-१६००.५	-७६४.६	-	-

श्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक र वाणिज्य बैंकहरु; अनुमानित

* = खुद वैदेशिक सम्पत्तिको परिवर्तन आषाढ मसान्तको तथ्याङ्कलाई आधार मानी लिइएको

** = विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन नाफा/घाटा समायोजन पश्चात्

तालिका २३
अमेरिकी डलर भुक्तानी गरी
भारतबाट भएको आयात

(रु. करोडमा)

महिना	२०६०/६१	२०६१/६२
श्रावण	७२.९	७२.६
भाद्र	९८.०	१११.७
आश्विन	१११.४	१३१.७
कार्तिक	१०१.९	११८.७
मार्ग	१३५.५	१२०.६
पौष	९९.७	१३९.५
माघ	१५०.४	११५.४
फाल्गुण	१७१.८	११०.८
चैत्र	२०६.१	१५६.७
वैशाख	१३१.०	१८३.१
जेष्ठ	१४५.५	१८२.५
आषाढ	१०१.६	
कुल जम्मा	१५२५.७	१४४३.३

तालिका २४
अमेरिकी डलर बिक्री गरी भएको
भारतीय मुद्रा खरीद

(रकम करोडमा)

महिना	२०६०/६१		२०६१/६२	
	भा.रु. खरीद	डलर बिक्री	भा.रु. खरीद	डलर बिक्री
श्रावण	४६.२	१.०	१८४.७	४.०
भाद्र	-	-	-	-
आश्विन	४५.३	१.०	-	-
कार्तिक	९०.६	२.०	-	-
मार्ग	२२.८	०.५	१३४.१	३.०
पौष	२२.८	०.५	४३.७	१.०
माघ	२२६.६	५.०	२१८.३	५.०
फाल्गुण	२२६.३	५.०	२६२.४	६.०
चैत्र	९०.५	२.०	४३.६	१.०
वैशाख	१३२.६	३.०	३०५.२	७.०
जेष्ठ	-	-	२१७.८	५.०
आषाढ	४५.३	१.०	१३०.७	३.०
कुल जम्मा	९४८.९	२१.०	१,५४०.६	३५.०